

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

**СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ СІМЕЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ
В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ
ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА**

МАТЕРІАЛИ
II Всеукраїнського круглого столу

25 листопада 2022 року

Одеса
2022

УДК 347.61/64(477+4)-044.332(049.2)
С 916

За загальною редакцією:
доктора юридичних наук, професора Є. Харитонова,
кандидата юридичних наук, доцента К. Спасової

Упорядник-укладач

Спасова Катерина Іванівна – кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права, голова наукового товариства молодих вчених, аспірантів та студентів.

Група організаційного та технічного забезпечення круглого столу:

Сафончик Оксана Іванівна – д. ю. н. професор, професор кафедри цивільного права;
Калітенко Оксана Михайлівна – к. ю. н., доцент, професор кафедри цивільного права;
Глиняна Катерина Михайлівна – к. ю. н., доцент, доцент кафедри цивільного права;
Спасова Катерина Іванівна – к. ю. н., доцент кафедри цивільного права, голова наукового товариства молодих вчених, аспірантів та студентів.

Сучасний стан і перспективи розвитку сімейного права України в умовах адаптації до європейського права : матер. II Всеукр. кругл. столу (Одеса, 25 листоп. 2022 р.) [Електронне видання] / за заг. ред.: д. ю. н., проф. Є. Харитонова, к. ю. н., доц. К. Спасової ; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». – Одеса, 2022. – 116 с.

ISBN 978-966-928-935-3

Збірник містить матеріали доповідей з теоретичних, історичних і методологічних проблем сімейного права, які були оприлюднені на II Всеукраїнському круглому столі (25 листопада 2022 року) в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Збірник спрямований на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженнями науковців у сфері сімейного права і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в науковій та практичній діяльності.

УДК 347.61/64(477+4)-044.332(049.2)

Матеріали видано в авторській редакції..

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники круглого столу, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи вищих навчальних закладів і установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

ISBN 978-966-928-935-3

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2022

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СІМЕЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Харитонов Євген Олегович

доктор юридичних наук, професор,

член-кореспондент НАПрН України,

завідуючий кафедрою цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

СІМЕЙНОМУ КОДЕКСУ УКРАЇНИ 20 РОКІВ: ЗДОБУТКИ І ПРОБЛЕМИ

Прийняття двадцять років тому Сімейного кодексу України для багатьох виявилось несподіванкою, оскільки за кілька років до цього «Сімейне право» позиціонували як частину Цивільного кодексу України, що успішно пройшов перше читання у Верховній Раді.

Втім, слід визнати, що така несподіванка мала б бути «очікуваною», оскільки визначення співвідношення цивільного і сімейного права/законодавства належить до числа дражливих питань теоретичної та практичної української цивілістики.

Одним з основних чинників цієї дискусії є подібність предмету правового регулювання, яким є немайнові та майнові відносини між юридично рівними суб'єктами. При цьому між цивільними та сімейними відносинами відсутні принципово сутнісні відмінності. Досить складно виокремити самостійний сімейно-правовий метод правового регулювання. Внаслідок цього нерідко розмежування сфери дії цивільного і сімейного законодавства проводиться «вольовим шляхом», що створює певні незручності при обґрунтуванні зазначеного розмежування.

Власне, процес законопроектних робіт у перше десятиліття Незалежності України також відображав згадані розбіжності, внаслідок чого норми, які регулювали сімейні відносини, то мали регулюватися Кодексом про шлюб та сім'ю, то включалися у розділ (книгу) «Сімейне право» Цивільного кодексу, то виключалися з нього і об'єднувалися у Сімейний кодекс. Врешті, нестійка рівновага у цій галузі створила умови для того, щоб основним актом сімейного законодавства України став Сімейний кодекс, який був прийнятий навіть раніше, ніж Цивільний кодекс, значною мірою завдяки зусиллям З.В.

Ромовської [1, с. 374-395].

Не маючи можливості згадати тут усі новели СК України, кількість яких є значною [2, с. 466-469], натомість, зауважу, що його існування не створило нездоланих перешкод для реалізації на практиці засад цивільного права, що непокоїло супротивників існування окремого Сімейного кодексу [3, с.4-10].

Оскільки СК України є основним спеціальним джерелом сімейного законодавства України, то звідси випливає той практично важливий висновок, що коли йдеться про відносини, пов'язані із шлюбом; стосунки між подружжям, батьками і дітьми, членами сім'ї та родичами (коло яких визначає СК), керуватися, передусім, слідую нормами СК України, якщо інше прямо не застережене у законі. Разом із тим, оскільки сімейні відносини за своєю сутністю є цивільно-правовими, то зазначене не виключає, а навпаки, припускає застосування до їх регулювання також і норм ЦК України.

Такий висновок не лише ґрунтується на теоретичних конструкціях, але має під собою і легальну основу. Зокрема, ст. 8 СК України встановлює, що майнові відносини між подружжям, батьками та дітьми, іншими членами сім'ї та родичами, не врегульовані СК України, регулюються відповідними нормами ЦК України, якщо це не суперечить суті сімейних відносин. Таким чином, зазначена норма СК України визначає засади субсидіарного застосування норм цивільного законодавства до регулювання сімейних відносин.

На перший погляд, може здатися, що зі змісту названої норми, нібито, випливає, що умовами застосування норм ЦК України до регулювання сімейних відносин є: 1) майновий характер сімейних відносин; 2) неврегульованість їх СК України; 3) відповідність такого регулювання суті цих відносин.

Однак такий висновок суперечить засадам субсидіарного застосування Цивільного кодексу, встановленим ст. 9 ЦК України, котра передбачає, що положення останнього застосовуються до сімейних відносин, якщо вони не врегульовані іншими актами законодавства.

З врахуванням існування зазначеної колізії правових норм, при вирішенні питання про застосування норм ЦК України до сімейних відносин, слід виходити з того, що ЦК України за своєю концепцією та змістом є кодексом приватного права, якому відводиться провідна роль у системі законодавства, що регулює відносини за участю приватної особи. Отже положення ЦК України мають застосовуватися не лише до «суто цивільних» відносин (у вузькому розумінні цього поняття), але й до будь – яких взаємин (як майнових, так і немайнових) суб'єктів приватного права, що не врегульовані спеціальним законодавством. Інше рішення неминуче погіршує

становище осіб, які перебувають у сімейних відносинах, порівняно з тими, що не є учасниками таких відносин.

До цього слід додати, що, як впливає з сутності субсидіарного застосування норм однієї галузі законодавства до іншої галузі, йдеться про застосування не лише ЦК України, але й інших актів цивільного законодавства. Разом із тим, умовою застосування цивільного законодавства до сімейних відносин є неврегульованість останніх не тільки нормами СК України, але й іншими актами сімейного законодавства.

Що стосується вимоги відповідності норм ЦК України «суті сімейних відносин», до яких вони можуть застосовуватися субсидіарно, то така вимога є надто неконкретною, щоб мати значення критерію визначення кола норм ЦК України, які підлягають застосуванню. Натомість, слід керуватися тими міркуваннями, що норми ЦК України можуть застосовуватися у випадку прогалин в сімейному законодавстві до будь яких сімейних відносин, що мають майновий характер, а також до тих немайнових відносин, зміст яких охоплюється положеннями книги другої ЦК України «Особисті немайнові права фізичної особи».

Загалом за 20 років «співіснування» Цивільного та сімейного кодексів України у правників, які мали справу з правовими питаннями сімейних відносин, виробився певний *modus vivendi*, що влаштовував широкий загал.

Однак у зв'язку із запланованим масштабним оновленням цивільного законодавства України (рекодифікацією) робочою групою було порушено питання про відмову від окремого Сімейного кодексу і включення його до складу ЦК України.

Оскільки фактично йдеться про повернення до первісної структури проєкту Цивільного кодексу 1996 року, варто поставити питання: на чому методологічно ґрунтується ідея виокремлення виокремлення сімейного законодавства.

У пошуках відповіді на нього необхідно повернутися в початкову точку, поглянути на ті основи, які визначають у нашому суспільстві розуміння суті сімейних відносин. У зв'язку з цим, доречно пригадати те, що право є елементом культури, відображаючи особливості світогляду того або іншого співтовариства людей. Оскільки, у свою чергу, на світогляд значної частини суспільства впливає релігія, то й суть, принципи, зміст права визначаються під впливом цього чинника.

Філософсько-етична основа християнського шлюбу починає впливати на правове регулювання цього суспільного інституту вже незабаром після надання християнству статусу офіційної релігії в Римській імперії. У міру

формування двох гілок християнства – західної (католицизму) і східної (ортодоксальної) відбувається диференціація розуміння значення шлюбу на Заході та Сході Європи.

Одним з головних положень східного християнства щодо розуміння шлюбу є визнання «помилковості» характерного для Заходу «реалістичного» підходу до оцінки мети шлюбу: шлюб розцінюється, перш за все, як засіб вирішення матеріальних, практичних питань, чим знижується значення духовного і інтелектуального аспектів шлюбу. Східне християнство, натомість, дотримується підходу ідеалістичного, згідно з яким головна мета шлюбу полягає не в задоволенні потреби продовження роду, а в прагненні до розвитку, вдосконалення, повноти буття (Іоанн Златоуст зазначав, що людина, яка не перебуває в шлюбі, це ще тільки її половина. Чоловік і дружина не двоє людей, а одна людина).

З цих позицій сімейні відносини не є предметом цивільно-правового регулювання, оскільки це позбавляє їх духовності і применшує значення морально-етичних аспектів шлюбу). Звідси випливає, що вони мають регулюватися спеціальним законодавством, яке визначає особливий характер шлюбу як соціального інституту. З цих позицій, прийняття Сімейного кодексу України, як окремого кодифікованого акту, виглядає цілком логічним, хоча й викликає істотні зауваження щодо визначення особливостей останнього та співвідношення його норм з положеннями Цивільного кодексу.

Таким чином, актуальна концепція українського сімейного законодавства ґрунтується на врахуванні фронтального (порубіжного) характеру традиції приватного права в Україні, наслідком якого є та особливість українського права, що інститути речового і зобов'язального права мають основою засади римського права, тоді як сімейне право тяжіє до Східної традиції.

Ця особливість мала б враховуватися і в процесі правотворчості, і при тлумаченні та застосуванні норм права, які регулюють відносини за участю приватної особи. Однак, поки що враховується цей чинник недостатньо. У результаті, наприклад, через дискусії стосовно місця сімейного права у системі українського права, співвідношенні ЦК України та СК України створюються додаткові перешкоди комплексному оновленню цивільного законодавства, а головне, формуванню сучасної концепції останнього.

Наразі віднесення сімейних відносин до сфери цивільно-правового регулювання залишається предметом дискусій.. Офіційна концепція оновлення цивільного законодавства України не містить чітко вираженої позиції. Деякі учасники робочої групи, посиляючись на те, що кодифіковані акти сімейного

законодавства є рудиментом радянського/соціалістичного світогляду (А.С. Довгерт), активно обстоюють ідею включення норм, що регулюють сімейні відносини, до складу Цивільного кодексу. Інші (Р.О. Стефанчук) – зважено зазначають необхідність провести обговорення щодо того, чи залишатися йому окремим актом, чи все ж бути частиною Цивільного кодексу, і слушно наголошують, що головною задачею тут є «просто провести гармонізацію в плані відповідності Сімейного кодексу Цивільному та основним його положенням. А далі – визначатися: чи буде він інтегрований, чи залишатиметься окремим» [4].

Не аналізуючи тут детально наведені та інші точки зору, зауважу лише, що посилення на те, що, маючи окремий Сімейний кодекс «наша правова система ніколи не наблизиться до європейської», є не надто коректним, оскільки Сімейні кодекси (або кодифіковані акти сімейного законодавства з іншою назвою) та спеціальні сімейні закони існують у багатьох європейських державах (Албанія, Андорра, Данія, Естонія, Македонія, Молдова, Словаччина, Польща, Сербія, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Хорватія, Чорногорія та ін.) [5, с. 71-92], у тому числі, у країнах ЄС (де трендом, до речі, є не включення сімейного права у право цивільне, а уніфікація європейського сімейного права [6, с. 188-189]).

Думаю, що при вирішенні цього питання має бути врахована й позиція практики.

У зв'язку з цим варто згадати, що наприкінці 2020 року Національна асоціація адвокатів України за ініціативою Комітету з сімейного права провела онлайн-дискусію: «Скасування Сімейного кодексу України. За чи проти?»

За результатами дискусії була сформульована «Експертна думка Національної асоціації адвокатів України щодо ініціативи скасування Сімейного кодексу України», головним положенням якої є висновок, що модернізація сімейного законодавства України має відбуватися одночасно з рекодифікацією Цивільного кодексу України зі збереженням самостійності Сімейного кодексу, як законодавчого акту, котрий засвідчив ефективність правового регулювання сімейних відносин. Не заперечуючи приватноправової природи сімейного права та концепції цивільного права як галузі, що охоплює всі приватноправові відносини, сімейне право необхідно розглядати як самостійну галузь законодавства.

«На думку НААУ, сфера сімейних відносин потребує дуже обережного і зваженого регулювання (ставлення) з боку держави і суспільства, яке б не допускало безпідставного втручання в особисті справи подружжя, батьків та дітей, інших членів сім'ї. Водночас чинне законодавче регулювання сімейних

відносин нормами Сімейного кодексу забезпечує їхню охорону і належну реалізацію. Через кодифікацію сімейних норм формуються та зберігаються певні усталені правові традиції.

Тому переконані, що Сімейний кодекс України як окремий акт приватноправового регулювання суспільних відносин довів свою ефективність регламентації».

Завершується згадана «Експертна думка НААУ» чітким підсумковим висновком:

«Зважаючи на все вищезазначене, наразі не вбачаємо об'єктивних вагомих причин руйнувати наявну на сьогодні систему правового регулювання сімейних відносин в Україні. Водночас вважаємо за доцільне наразі сфокусувати увагу на вдосконаленні та доповненні вже наявного кодифікованого акта новими нормами, які будуть узгоджуватися з суспільними відносинами, що розвиваються, та змінюються, при цьому сімейно-правові норми доцільно все ж таки розглядати як самостійну галузь законодавства» [7].

Мені здається, що це саме той випадок, коли практика точно є кращим засобом перевірки вірності ідеологізованих аргументів та абстрактних теоретичних конструкцій.

Література:

1. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: важка дорога до людей. К.: Прецедент, 2018. 496 с.
2. Ромовська З.В. Перелік основних новел Сімейного кодексу України. К.: Прецедент, 2018. 496 с.
3. Шевченко Я.М. Проблеми нового Сімейного кодексу України. Респуб. Міжвідомч. наук. зб.. Харків, 2003. Вип.63. С. 4-10.
4. Руслан Стефанчук: Цивільний кодекс – це супермаркет правових можливостей. 27.01.2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3179079-ruslan-stefancuk-civilnij-kodeks-ce-supermarket-pravovih-mozlivostej.html>
5. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород: РІК-У, 2021. 296 с.
6. Менджул М.В. Перспективи уніфікації європейського сімейного права. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2019. №. 3. Vol. 1. С. 188-189.
7. Лист Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України Л.П. Ізовітової. № 111/0/2-21 від 02.02. 2021. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwj87uyxgaz_AhUTHHcKHVvADsIQFnoECA4QAQ&url=https%3A%2F%2Funba.org.ua%2Ffrau%2Fizovitova&usg=AOvVawIXuo5jH03MzQFPYwbVBQsv

Харитоновна Олена Іванівна

*доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
завідувачка кафедри інтелектуальної власності та патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ СІМЕЙНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна російська агресія проти України, що розпочалася 22 лютого цього року, загострила проблеми здійснення суб'єктивних прав, зокрема, сімейних. Це робить доцільним аналіз найбільш типових з таких ситуацій з метою знайти оптимальні шляхи вирішення проблем, що виникають.

Загальні положення законодавства, що стосуються цієї сфери виглядають наступним чином.

Стаття 14 СК України називається «здійснення сімейних прав», однак вона не містить ні визначення суб'єктивного права учасника сімейних відносин, ні загальних засад здійснення останнього. Натомість у ній звертається увага на невідчужуваність сімейних прав та особливості їхнього здійснення у тому випадку, коли той, хто їх має, не може зробити це самостійно.

З цих причин для визначення умов та порядку здійснення сімейних прав (крім згаданого вище принципу невідчужуваності таких прав) слід, керуючись статтею 8 СК України, звернутися до ст. 12 ЦК України, яка містить відповідні засади.

При цьому виходимо з розуміння сімейного (суб'єктивного) права, як можливої поведінки уповноваженої особи, якій відповідає належна поведінка зобов'язаної особи.

Принциповим положенням є те, що особа може здійснювати своє право вільно, на власний розсуд, тобто, використовуючи його повністю або частково чи не використовуючи взагалі.

Під здійсненням суб'єктивного права розуміють реалізацію тих можливостей, які передбачені його змістом. Це може відбуватися шляхом вчинення як фізичних, так і юридичних дій. Гарантією для особи на вільне здійснення нею суб'єктивного права, є положення частини другої ст. 12 ЦК України, згідно якому нездійснення особою свого цивільного права, не є підставою для припинення цього права, крім випадків, встановлених законом. Отже, хоча особа може ставитися до суб'єктивного права так, ніби воно їй непотрібне, це не означає, що хтось може вирішувати питання про

недоцільність володіння особи цим правом. Винятки складають випадки, прямо передбачені законом.

Спеціальні правила передбачені щодо використання майнових прав. Особа може не лише пасивно ставитися до свого майнового права, не використовуючи його, але й активно довести «непотрібність» для неї такого права, виражено відмовившись від нього. Втім, тут існують обмеження, пов'язані з необхідністю документального оформленні права на окремі види об'єктів. Внаслідок цього відмова від права власності на транспортні засоби, тварини, нерухомі речі здійснюється у порядку, встановленому актами цивільного законодавства.

Хоча офіційних узагальнень ще немає, але аналіз матеріалів ЗМІ свідчить, що найчастіше проблеми виникають при здійсненні прав спільної власності (внаслідок того, що співвласники вимушено перебувають на значній відстані, в різних країнах тощо), а також при здійсненні прав дітей.

Отже згідно з положеннями ст. 14 СК України сімейні права є такими, що тісно пов'язані з особою, а тому не можуть бути передані іншій особі.

Оскільки війна точиться вже десятий місяць, уже можна окреслити ті види сімейних прав, здійснення яких ускладнено, або й взагалі неможливо.

Так, М. Менджул наголошує на проблемних аспектах *реєстрації народження за кордоном дітей* від батьків – громадян України на прикладі Угорщини та Австрії. Зокрема, найголовнішою проблемою є те, що медичне свідоцтво про народження неможливо отримати на руки, а тільки онлайн, що унеможливорює реєстрацію дитини в консульській установі згідно українського законодавства. Крім того, щоб вказати у документі батька дитини, необхідно пред'явити переклад свідоцтва про шлюб. Однак, тікаючи від війни, люди можуть забути в Україні таке свідоцтво. Для того, щоб вирішити цю проблему, слід здійснити кілька дій, зокрема, написати спільну заяву про визнання батьківства. Якщо жінка перебуває за кордоном сама (а це трапляється найчастіше) – треба робити запити з України та передавати поштою дублікати/витяги свідоцтва про шлюб з Реєстру. Потім, щоб вивезти дитину на територію України, потрібно звернутися до консульської установи з заявою про визнання дитини громадянином України [1].

Виникають певні проблеми і щодо порядку виїзду дітей у супроводі одного з батьків без наявності згоди іншого батька, проблематиці розшуку дітей одним із батьків. Перетин кордону дитиною у супроводі матері або батька досить часто приховується, особливо коли до початку війни були конфліктні відносини між батьками.

Певні проблеми виникають і стосовно розлучення під час війни. Хоча кількість шлюбів, укладених українцями, є досить великою, за перші 6 місяців 2022 року розірвали шлюб понад 7,5 тисячі пар [2]. На законодавчому рівні воєнний стан абсолютно не є перешкодою для розірвання шлюбу, проте є деякі нововведення, які слід брати до уваги. Наприклад, це стосується ситуацій:

- якщо один із подружжя виїхав за межі України;
- якщо один із подружжя знаходиться на окупованих територіях;
- якщо органи РАГСу та судові інстанції за місцем проживання подружжя не працюють.

Також певні зміни у законодавстві стосовно порядку реєстрації актів шлюбу, народження та смерті у період воєнного стану. Зокрема, 7 березня 2022 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 213, відповідно до якої визначена особлива процедура реєстрації шлюбу для військовослужбовців, поліцейських та інших посадовців. Новелою порядку реєстрації шлюбу є те, що шлюб може бути зареєстрований відділами ДРАЦС без особистої присутності нареченого (нареченої), які належать до зазначених категорій осіб.

Наказом Міністерства охорони здоров'я України від 4 березня 2022 року № 407 забезпечене розширення можливості реєстрації народження дитини на території, де ведуться/велися активні бойові дії. Тобто у випадку, якщо відсутня можливість заповнення Медичного свідоцтва про народження медичний працівник зобов'язаний на кожний випадок народження живої дитини виписати в довільній формі довідку про народження дитини.

Стосовно реєстрації смерті наразі змін до такого порядку у зв'язку із запровадженням режиму воєнного стану внесено не було. Тому державна реєстрація смерті здійснюється відповідно до положень Закону України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» та Правил державної реєстрації актів цивільного стану, затвердженими наказом Міністерства юстиції України від 18 жовтня 2000 року № 52/5.

Певні зміни відбулись і у порядку нарахування та сплати аліментів. Так, 26 березня 2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення зміни до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження».

Відповідно до змін **тимчасово**, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України: 1) припиняється звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інший дохід боржника (крім рішень про стягнення аліментів та рішень, боржниками за якими є громадяни РФ); 2) з 26

березня 2022 року можливим є проведення відрахувань із заробітної плати, пенсії, стипендії та інших доходів боржника лише на виконання рішень про стягнення **аліментів** та рішень, боржниками за якими є громадяни російської федерації. Зазначене обмеження не застосовується до громадян РФ, які проживають на території України на законних підставах; 3) забороняється відкриття виконавчих проваджень та вжиття заходів примусового виконання рішень на території адміністративно-територіальних одиниць, які тимчасово окуповані внаслідок військової агресії РФ, у період такої окупації [3].

Війна загострила також проблему легалізації цивільного партнерства. У червні цього року була направлена петиція до президента щодо легалізації одностатевих шлюбів. Вона набрала необхідну кількість підписів (із 25 тисяч необхідних – 28 592) і президент її розглянув та обіцяв передати на розгляд Уряду. Проте наразі жодного законопроекту, чи напрацювань по цій темі досі немає.

Як зазначає А. Кравчук, «Ці проблеми існують незалежно, чи є військові дії, чи їх немає. Просто наразі, коли люди воюють і кожної миті можуть втратити своє життя і при цьому їхня рідна, найближча людина у світі, залишиться без нічого, бо вона вважається офіційно ніким, то це відчувається значно гостріше» [4].

Навіть побіжне ознайомлення з деякими проблемами реалізації сімейних прав під час війни дає підстави для висновку про досить велику кількість проблем, пов'язаних саме з зазначеними надзвичайними обставинами, які вимагають вирішення, іноді – термінового.

Література:

1. Адвокати розповіли, як вирішувати сімейні спори під час війни | *Юридичний Факт*. URL: <https://www.yurfact.com.ua/fakty/advokaty-rozpovily-iak-vyrishuvaty-simeini-spory-pid-chas-viiny>
2. Як розлучитися в Україні під час війни. URL: <https://razvod-online.com.ua/blog/yak-rozluchitisya-v-ukrayini-pid-chas-viyni>
3. Стягнення аліментів під час війни: що змінилося в законодавстві. URL: <https://ldn.org.ua/consultations/stiahnennia-alimentiv-pid-chas-viyny-shcho-zminylosia-v-zakonodavstvi/>
4. Цивільне партнерство в Україні: чому це актуально під час війни — *Інформаційний портал Кіровоградщини – Гречка – Новини Кропивницький*. URL: <https://gre4ka.info/statii/72136-tsyvilne-partnerstvo-v-ukraini-chomu-tse-aktualno-pid-chas-viiny>

Давидова Ірина Віталівна

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ПРО УПРАВЛІННЯ БАТЬКАМИ МАЙНОМ ДИТИНИ

Батьки є законними представниками дитини, тобто без спеціального дозволу чи розпорядження «доповнюють» обсяг дієздатності дитини, виконують всі необхідні дії юридичного характеру від імені та в інтересах дитини, в тому числі й управляють майном останньої. Однак така ситуація в повній мірі стосується лише малолітніх осіб. Важливо, що законодавець використовує саме термін «управління майном», який є ширшим терміну «розпорядження майном» та більше відповідає практиці його застосування. Управляючи майном дитини може бути здійснено безліч різних дій, як наприклад, господарська діяльність над майном дитини (переобладнання, ремонт тощо), вчинення у встановленому законом порядку правочинів з майном дитини (купівля-продаж, оренда тощо).

Важливо також, що дитина (навіть будучи малолітньою) має право самостійно визначати свої потреби та інтереси, які повинні бути обов'язково враховані батьками при управлінні майном дитини. Тобто будучи власником майна та визначившись у колі своїх інтересів (вивчення мов, музичні заняття тощо) малолітня особа має повне право вимагати, аби батьки які управляють її майном, спрямовували отримані від такого майна доходи на розвиток її здібностей та інтересів.

Вчинення правочинів, об'єктом яких виступає майно малолітніх поділяють на види:

- 1) правочини, які батьки мають право вчиняти вільно;
- 2) правочини, які батьки мають право вчиняти з дозволу органу опіки та піклування;
- 3) правочини, які батьки взагалі не мають права вчиняти з майном дитини.

До першої категорії фактично будуть віднесені всі правочини, які не входять у другу та третю категорію, а також якщо вони здійснені в інтересах дитини.

До другої категорії (необхідність отримання дозволу опіки і піклування) законодавець відніс «вичерпне» коло правочинів, які визначені в ч. 2 ст. 177 СК України [1]. Щодо саме цих правочинів на практиці виникає найбільше

спорів та маніпуляцій. Дозвіл органу опіки та піклування на вчинення правочинів щодо нерухомого майна дитини надається, зокрема, з метою гарантування збереження її права на житло. Нотаріуси, у свою чергу, повинні вимагати у батьків такі дозволи під час укладання договорів, які підлягають нотаріальному посвідченню та (або) державній реєстрації.

Батьки повинні отримати відповідний дозвіл не лише коли дитина є власником або співвласником житла, а й за якщо вона є його користувачем або ж зареєстрована у даному житловому приміщенні. Більш того, відповідно до Постанови Касаційного цивільного суду «Продаж житла батьками малолітньої дитини навіть якщо дитина НЕ зареєстрована у вказаному житлі потребує згоди органу опіки» [2].

Також, відповідно до Постанови ВС від 02.10.2019 р., дозвіл органу опіки та піклування на відчуження квартири, право користування якою належить дитині, потрібна при укладенні договору іпотеки, якщо предметом іпотеки мають право користуватись чи володіти діти [3].

Отже, можна сказати що орган опіки і піклування виконує «наглядову функцію».

Третьою із згаданих видів правочинів буди ті, які батьки взагалі не мають права вчиняти з майном дитини. До них, зокрема, відноситься: дарування від імені дитини та зобов'язання від імені дитини порукою.

Враховуючи той факт, що неповнолітні вже мають ширший перелік повноважень порівняно з малолітніми особами, в тому числі і щодо управління своїм майном, вони можуть виявити бажання витини правочини щодо нього. Необхідність отримання згоди на вчинення таких правочинів не лише від батьків, а й від органів опіки та піклування є обґрунтованим та закономірним, та направлене на забезпечення захисту прав та інтересів неповнолітніх осіб сторонньою структурою, яка має неупереджено оцінити можливі ризики, вплив на неповнолітню особу недобросовісних осіб тощо, та не допустити вчинення правочину всупереч інтересам даної дитини.

Важливими також зміни, внесені в ч. 4 ст. ст. 177 СК України щодо встановлення строку проведення перевірки органом опіки та піклування та прийняття рішення щодо можливості надання дозволу на вчинення правочинів щодо нерухомого майна дитини. Така перевірка може проводитися впродовж одного місяці. Найважливішим тут буде підтвердження того факту, що після вчинення даного правочину буде гарантовано збережено право дитини на житло.

За умови конкретних випадків (перелік є вичерпним), визначених законодавцем, орган опіки та піклування може відмовити у наданні дозволу на

вчинення правочинів щодо нерухомого майна дитини. Одночасно з цим подається звернення до нотаріуса стосовно накладення заборони відчуження такого майна. Такі дії нададуть можливість попередити виникнення спорів за умови вчинення правочинів щодо майна дитини.

Отже, управління майном дитини має здійснюватися батьками відповідно до вимог, які встановлено законодавцем. За неналежне виконання таких обов'язків законодавець передбачає санкції у вигляді відшкодування завданої дитині матеріальної шкоди та повернення доходів, одержаних від управління майном останнього. В даному випадку вирішальним буде доведення винних дій батьків.

Література:

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
2. ВС/КЦС у справі № 202/3914/17 від 29.07.2020. URL: https://protocol.ua/ua/vs_kks_prodag/
3. Постанова Верховного суду від 02.10.2019 у справі № 754/15589/14-ц. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/84845583>

Менджул Марія Василівна
*докторка юридичних наук, професорка,
заступниця декана юридичного факультету з наукової роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

СІМЕЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПРИНЦИПИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СІМЕЙНОГО ПРАВА

Війна в Україні стала точкою неповернення у євроінтеграційних процесах нашої держави. Якщо ще до 24 лютого були доволі віддалені перспективи щодо членства в ЄС, то вже 23 червня 2022 року Україна отримала статус кандидата. Подальші процеси безпосередньо пов'язані із завершенням війни та післявоєнною відбудовою України, проте реформування законодавства і приведення його у відповідність із європейським вже можливе. Вказані питання постають до всіх галузей права, у тому числі сімейного.

У довоєнний період були здійснені порівняльні дослідження сімейного права України та європейських держав [1]. Проаналізовано «Принципи європейського сімейного права щодо розлучення та утримання між колишнім подружжям», «Принципи європейського сімейного права щодо батьківських обов'язків», «Принципи європейського сімейного права у сфері майнових відносин подружжя», «Принципи європейського сімейного права щодо права власності, утримання та правонаступництва пар у фактичних союзах». З'ясовано, що у цілому сімейне законодавство базується на європейських засадах та цінностях, є окремі положення, які слід реформувати [2].

Воєнний стан зумовив певні виклики у сімейних відносинах. Багато сімей стали роз'єднаними не тільки державним кордоном, але і в рамках України. Офіційна статистика втішила зростання кількості зареєстрованих шлюбів і зменшення кількості розлучень. Так, за перше півріччя 2022 року було укладено 103 903 шлюби, що є найбільшим показником за сім останніх років та перевищує кількість укладених шлюбів у 2021 році на 21%. У розрізі областей укладено шлюбів: м. Київ – 9749, Київська обл. – 6025, Одеська обл. – 7699, Закарпатська обл. – 3385, Львівська обл. – 6181, Івано-Франківська обл. – 3751, Чернівецька обл. – 1750, Тернопільська обл. – 2655, Волинська обл. – 2767, Рівненська обл. – 3400, Хмельницька обл. – 4226, Вінницька обл. – 5176, Житомирська обл. – 3868, Черкаська обл. – 4344, Кіровоградська обл. – 2938, Миколаївська обл. – 3058, Херсонська обл. – 1160, Дніпропетровська обл. – 13025, Полтавська обл. – 4978, Чернігівська обл. – 2328, Сумська обл. – 2254, Харківська обл. – 4021, Луганська обл. – 298, Донецька обл. – 1246, Запорізька обл. – 3621. Зрозуміло, що війна і вплинула на статистику по місцю укладення

шлюбу, багато ВПО вирішилися на офіційне оформлення своїх відносин вже у нових громадах.

Щодо розлучень, то зареєстровано 7632, що на 42% менше ніж у першому півріччі 2021 року [3]. З цього показника не варто радіти, багато процесів щодо розірвання шлюбів відтермінувалися через війну, у тому числі з причин роз'єднання сімей. Затягування війни може зумовити руйнацію подружніх відносин, з огляду на те, що в безпечніші регіони, а також закордоном переважно виїхали жінки з дітьми, а чоловіки перебувають в Україні.

Військовий стан зумовив потребу у реагуванні парламенту та уряду на внесення змін у діючі акти, що регулюють сімейні відносини. Зокрема, позитивним є спрощення процедури реєстрації дитини, особливо це стосується тих випадків, коли жінка народила не в пологовому будинку, а в укритті чи в дорозі. Надана можливість виписати довідку у довільній формі будь-яким медичним працівником справді спростила процедуру і була вкрай нагальною. Щодо спрощення умов для реєстрації шлюбу з військовослужбовцями, поліцейськими, іншими службовцями, визначеними КМУ, то можливе складення безпосереднім командиром (керівником) акту про укладення шлюбу, який скріплюється гербовою печаткою відповідного органу (військового формування). Абсолютно новим для сімейного законодавства України є можливість укладення в таких випадках шлюбів без особистої присутності одного чи обох наречених, але вони мають бути залучені із використанням доступних засобів відеозв'язку. Аналогічна можливість надана і у випадку коли один із наречених чи обоє перебувають або працюють у закладі охорони здоров'я. Для отримання свідоцтва про шлюб необхідно звернутися у відділ державної реєстрації актів цивільного стану із відповідною заявою чи актом про шлюб [4].

На жаль, в умовах війни діти втрачають батьків, з 24 лютого по 6 листопада загинуло 201 хлопець та 168 дівчат. В Україні не було спрощено процедуру усиновлення під час війни і це вірно та відповідає інтересам дітей, водночас було запроваджено можливість тимчасового влаштування дітей у сім'ї родичів, знайомих, патронатних вихователів тощо.

Отож, в умовах війни українське сімейне право намагається максимально ефективно регулювати сімейні відносини із врахуванням викликів та загроз. При цьому, необхідні внесення змін щодо приведення СК України до європейських принципів сімейного права, зокрема: 1) передбачити обов'язок одного з батьків, з ким проживає дитина, повідомити заздалегідь другого із батьків про зміни місця проживання дитини; 2)

передбачити у ст. 161 СК України перелік обставин, що мають враховуватися судом при розгляді спору про визначення місця проживання дитини (особисті відносини дитини із кожним із батьків, вік та думка дитини, стан її здоров'я, умови проживання батьків, географічну віддаленість та інші істотні обставини); 3) передбачити застосування медіації для вирішення сімейних спорів; 4) запровадити інститут спеціального представника інтересів дитини (коли її інтереси суперечать інтересам батьків); 5) передбачати гарантії для подружжя щодо права на орендоване житло.

Література:

1. Менджул М.В. Порівняльне сімейне право: навчальний посібник. Ужгород: РІК-У, 2021. 296 с.
2. Менджул М.В. Європейські цінності у сімейному законодавстві України (до аргументів за збереження Сімейного кодексу України). *Закарпатські правові читання: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції* (27-28 травня 2021 р., м. Ужгород); За заг. ред. М.В. Оніщука та М.В. Савчина. Ужгород: РІК-У, 2021. С. 119-123.
3. За час повномасштабної війни в Україні зареєстрували рекордну кількість шлюбів. URL: <https://suspilne.media/279951-v-ukraini-zareestrovano-rekordnu-kilkist-slubiv-za-7-rokiv/> (дата звернення: 20 листопада 2022 р.).
4. Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану: Постанова КМУ від 7 березня. 2022 р. № 213. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-derzhavnoyi-reyestraciyi-shlyubu-v-umovah-voennogo-stanu-213> (дата звернення: 21 листопада 2022 р.).

Сафончик Оксана Іванівна

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Збереження шлюбу має сенс, тільки якщо в подружжя була міцна, морально здорова сім'я, заснована на любові, повазі, здатна зазнати всіх негараздів, що випали на її долю. У деяких випадках сім'я перестає благотворно впливати на її членів і навіть викликає негативні реакції. Сімейним законодавством передбачено припинення шлюбних відносин, тобто припинення

шлюбу. Припинення шлюбу слід розуміти як «викликане окремими видами юридичних фактів припинення правовідносин між чоловіком і дружиною, тобто припинення виконання подружжям обов'язків, які виникли при укладенні та реєстрації шлюбу» [6, 1, 7].

За думкою окремих науковців, під припиненням шлюбу слід розуміти «припинення правовідносин між подружжям в майбутньому, які виникли з зареєстрованого дійсного шлюбу, викликане певними юридичними фактами» [3]. Так, окремі науковці звертають у вагу на те, що «сутність припинення (розірвання) шлюбу полягає у ряді певних об'єктивних причин (то як смерть одного з подружжя, або оголошення його померлим у порядку законодавства України) або суб'єктивних причин (розпад сімейних зв'язків, небажання подружжя перебувати в шлюбних відносинах), за яких існування шлюбу як союзу двох осіб, поєднаних спільним подружнім життям, припиняється» [3]. Інакше кажучи, можна визначити, що припинення шлюбу є припинення в майбутньому правовідносин між подружжям, які виникли із зареєстрованого дійсного шлюбу, викликаних певними юридичними фактами.

У науковій літературі розрізняються два поняття, а саме «визнання шлюбу недійсним» та «припинення шлюбу». Як зазначено в літературі, на думку багатьох учених, вказані поняття розрізняються тим, що при визнанні шлюбу недійсним наслідки шлюбу між чоловіком і дружиною припиняються з моменту укладення між ними шлюбу, а при припиненні шлюбу правові наслідки настають з дня припинення та/чи розірвання шлюбу [6].

Відповідно до положень сімейного законодавства, виділяють низку підстав для припинення шлюбних відносин, тобто розірвання (припинення) шлюбу: у разі смерті та оголошення померлим одного з подружжя (чоловіка чи жінки); у разі розірвання шлюбу за заявою одного чи обох з подружжя.

У разі смерті, загибелі одного з подружжя (чоловіка чи жінки) припиняється його дієздатність і правоздатність. Факт смерті реєструється в органах РАЦС на підставі відповідної довідки з медичної установи.

Припинення шлюбу в енциклопедичній літературі розцінюється як припинення особистих і майнових правовідносин подружжя [7].

Сімейне законодавство України передбачає, що «шлюб може бути припинено шляхом його розірвання, після чого шлюбні правовідносини між чоловіком і жінкою припиняються з відповідними правовими наслідками (поділ спільного майна, аліментні зобов'язання тощо)» [1]. У літературі в теоретичному і практичному аспектах поняття «розірвання шлюбу» і «розлучення» розглядаються як синоніми (розділ 11 СК України). Так само ці поняття використовуються як синоніми під час вирішення спорів у суді, а також

під час реєстрації в органах РАЦС.

Вивченням наукової літератури встановлено, що розірвання шлюбу слід розуміти як припинення шлюбу, тобто юридичний акт, підтверджуючий припинення шлюбних правовідносин між дружиною і чоловіком. Також висвітлюються «суб'єктивні й об'єктивні підстави припинення шлюбних правовідносин шляхом розлучення» [4, с. 114-119]. Об'єктивні підстави припинення шлюбних правовідносин шляхом розлучення закріплені в положеннях ст. 107 СК України. Відповідно до зазначеної статті, до підстав припинення шлюбних правовідносин шляхом розлучення належать: обставини, які залежать від вольових якостей осіб, а також від інтелектуальних якостей осіб, які розлучаються, та водночас і підстави, які не залежать від вищенаведених якостей осіб, котрі припиняють шлюбні правовідносини шляхом розірвання та/чи розлучення.

В науковій літературі зазначається, що «припинення правовідносин між подружжям, зумовлене певними юридичними фактами» [6]. Так, за правовою природою припинення шлюбу: обумовлено певними юридичними фактами [7]; стосується правовідносин між подружжям, які перебувають у зареєстрованому шлюбі [1]. Науковці підкреслюють, що «припинення шлюбу знаходиться під контролем держави і може здійснюватися тільки певними державними органами (РАЦС або судом у випадках, прямо передбачених СК України). Отже, припинення шлюбу є юридичним фактом» [2]. Водночас, науковцями розмежовуються правові категорії «припинення шлюбу» і «розірвання шлюбу», так-як перша правова категорія є більш ширшою і включає розірвання шлюбу, що відбувається за життя подружжя.

Терміни «розірвання шлюбу» і «розлучення» часто аналізуються та досліджуються в теорії сімейного права, а у практиці ДРАЦС та судів, зазначені терміни застосовуються як синоніми (розділ 11 СК України).

Якщо у справах, що належать до компетенції органів РАЦС, зацікавленому чоловікові/дружині з тих чи інших підстав було відмовлено в розлученні або у вирішенні спору по суті, він/вона може скористатися правом на судовий порядок розгляду його/її вимог [6].

Слід зазначити, що Правила реєстрації актів цивільного стану містять у собі положення, які суперечать СК України та низці законів України. Наприклад, ст. 106 СК України не вбачає при розірванні шлюбу обов'язкової присутності осіб, які бажають розірвати свій шлюб. А в Правилах така присутність є обов'язковою, що не відповідає положенням СК України. У зв'язку з цим є необхідність внесення суттєвих змін до Правил, оскільки ситуація, коли існує невідповідність Правил СК України, є неприпустимою.

Отже, аналізуючи чинне законодавство України, а також синтезуючи різні підходи до визначення характерних рис припинення шлюбу, слід звернути увагу на необхідність виділення такого порядку припинення шлюбу: 1) залежно від процедурного аспекту – адміністративний, судовий, релігійний (лише для релігійних шлюбів); 2) залежно від волевиявлення – примусовий (судовий), добровільний (за взаємною згодою), випадковий (у разі смерті, в тому числі смерті в результаті бойових дій).

Встановлені характерні риси припинення шлюбу: 1) стосуються виключно дійсного шлюбу; 2) зумовлені певними юридичними фактами; 3) притаманні аспекти публічності; 4) діють на майбутнє; 5) як правило, припиняють існування прав та обов'язків чоловіка і дружини як у сімейних правовідносинах, так і в інших сферах; 6) породжують настання певних правових наслідків майнового і немайнового характеру, які настають як для колишнього подружжя, так і для інших осіб; 7) можливість настання в будь-який момент; 8) як правило, передбачає окреме проживання подружжя на майбутнє.

Література:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
2. Сафончик О. І. Правове регулювання припинення шлюбу в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2004. 22 с.
3. Сафончик О. І. Шлюбні правовідносини в Україні: проблеми теорії і практики: монографія. Одеса: Фенікс, 2018. 397 с.
4. Сафончик О. І. Особливості припинення шлюбно-сімейних правовідносин за законодавством України. *Часопис цивілістики*. Одеса: ПП «Фенікс», 2015. Вип. 18. С. 114–119.
5. Сімейний кодекс України: наук.-практ. комент. / за ред. Є. О. Харитонова. Харків: Одіссей, 2006. 552 с.
6. Сімейне право України: підручник / Т. В. Боднар та ін.; за заг. ред. Т. В. Боднар, О. В. Дзери. Київ: Юрінком Інтер, 2016. 520 с.
7. Цивільне та сімейне право України: підручник / за ред. Є. О. Харитонова, Н. Ю. Голубєвої. Київ: Правова єдність: Всеукр. асоціація видавців, 2009. 968 с.

Павлова Вікторія Георгіївна

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

«FOSTERING». НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ

У західних європейських країнах поширеними є «fostering» і «mainstay» як особливий вид опікунства і передачі дитини в сім'ю на виховання. «Fostering» (фостерне виховання) – це перебування в чужій сім'ї до повноліття, протягом тривалого часу в нормальних умовах при збереженні контактів із справжньою сім'єю. «Mainstay» – це догляд за дітьми від 11 до 17 років, який здійснюється кілька місяців, поки не налагоджуються обставини і умови життя в сім'ї. Якщо труднощі зникають, дитина повертається в сім'ю, якщо ні – оформляється «fostering» [1].

Сьогодні кожна з країн, де існує інститут фостерної сім'ї, має власні поняття, ознаки, види такої форми влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування. Тому про фостерство не можна говорити однозначно – фостерна сім'я завжди має національні особливості.

Оскільки батьківщиною фостерного виховання у Європі є Велика Британія, де 80% дітей, що потребують опіки, виховуються у фостерній сім'ї, вважаю доцільним розпочати дослідження саме з цієї країни. Станом на сьогодні до законодавчих актів Англії, які регулюють питання, пов'язані з фостерним вихованням, відносять: Закон про дітей (ChildrenAct), Загальні рекомендації по влаштуванню дітей (Arrangements for Placementof Children (General) Regulations), Правила влаштування дітей на фостерне виховання (Foster Placement (Children) Regulations), Національні стандарти фостерного виховання (Fosteringservices: national minimum standards) (Національні стандарти Великобританії охоплюють майже всі аспекти організації фостерного виховання) та Стандарти надання послуг (Care Standards Act 2000 (CSA)). Ці стандарти розроблені та спрямовані на задоволення потреб дитини. Фостерні вихователі мають право виходити за межі стандартів, однак не у сторону погіршення становища дитини [2, с. 54].

Існують такі різновиди прийомної сім'ї: – довгострокова сім'я – це сім'я, в якій дитина виховується з моменту прийняття рішення про його пристрої в прийомну сім'ю і до досягнення нею повноліття (такі сім'ї отримують від міських органів влади грошове утримання, проте ці гроші не можна розглядати як винагорода); – короткострокова сім'я – це сім'я, яка бере дитину на короткий час (від декількох тижнів до декількох місяців), поки його батьки не вирішать свої проблеми або поки його не направлять до дитячого будинку або

іншу сім'ю (такі прийомні батьки отримують заробітну плату і ще додатково гроші за «готовність»); – прийомні сім'ї – фахівці беруть на утримання дітей, як правило, підліткового віку, які мають проблеми з поведінкою або фізичні вади, і інвалідів (ці сім'ї отримують додаткові гроші – за спеціальну роботу).

Цікавий досвід Великобританії щодо сімей вихідного дня для дітей інвалідів. Вони беруть дитину на 1-2 дня, щоб батьки могли в цей час відпочити.

Прийомні батьки не наділені правом обирати собі дитину. Рішення про направлення дитини в конкретну родину приймає соціальний працівник. Також необхідно відзначити досвід розміщення батьків разом з дитиною в прийомну сім'ю в Великобританії. Історично в Великобританії таке розміщення офіційно оформлялося пост-фактум, часто шляхом появи дитини у юної дівчини, яка вже виховувалася в фостерної сім'ї. У багатьох випадках фостерна сім'я не отримувала спеціальних дозволів і рекомендацій для прийому батька разом з дитиною, а у фостерних служб не було спеціальної політики та процедур для вирішення цього завдання. Здебільшого такі розміщення відповідали підтримуючій моделі. Деякі сім'ї дійсно мали великий досвід і досягали майстерності в турботі про батька разом з дитиною. Вони брали такі пари одну за одною, але така спеціалізація неминуче обмежувалася відсутністю структурованого підходу до організації розміщень батька разом з дитиною в фостерну сім'ю [3].

Система прийомних батьків в США кілька відрізняється від такої ж системи Великобританії, що пов'язано перш за все, з тим, що в США в різних штатах прийняті відмінні один від одного програми соціального забезпечення дітей, які потребують допомоги. Система фостерингу в США включає в себе кілька форм сімейного догляду за дітьми, які залишилися без опіки батьків: розміщення дітей в сім'ї родичів, екстрене розміщення дитини в прийомну сім'ю, професійні прийомні сім'ї (це сім'ї пройшли навчання і які мають ліценції на заняття даним видом діяльності), спеціалізовані прийомні сім'ї [4, с. 32].

На початку 20-го століття в Швеції та інших північних країнах почали діяти закони, які надавали право органам опіки та піклування примусово забирати дітей з неблагополучних сімей і влаштовувати їх у дитячі будинки. Так, з 1920 р. і до сьогодні більше 300 000 дітей у Швеції були відібрані від батьків і влаштовані у фостерні сім'ї [4, с. 54]. У Швеції не існує спеціального нормативного акту, який регулює права дітей. Ці питання регулюються законом «Про турботу про молодь» та законом «Про соціальні послуги» В пп. 1, 2 розділу I закону «Про соціальні послуги» зазначається, що піклування

здійснюється над особами, яким не виповнилося вісімнадцяти років. Прийомні батьки не проходять ліцензування або сертифікацію, однак вони повинні пройти тестування і співбесіди. Крім того, вони повинні вміти обходитися з дітьми, у яких можуть бути відхилення в поведінці. Але деякі муніципалітети вимагають, щоб прийомні батьки проходили навчання, іноді регулярне. При цьому єдиної програми по країні немає [5].

З фостерними батьками в Швеції укладають контракт, де вказані обов'язки батьків, а також прописаний індивідуальний план виховання дитини. При цьому самі батьки не повинні давати у письмовій формі інформацію. Це робить двічі на рік соціальний працівник, який займався влаштуванням дитини. Він також зобов'язаний допомагати таким сім'ям у робочий час, а у вечірні та нічні години – давати консультації по телефону. А в деяких муніципалітетах шведським прийомним сім'ям надаються послуги супроводу.

Література:

1. Лопатченко І.М. Досвід європейських країн державного управління профілактикою соціального сирітства. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2014-3/doc/5/04.pdf>.

2. Лешанич Л.В. Опыт применения фостерного воспитания в некоторых зарубежных странах. *Legea si Viata*. 2014. №1. С. 53-55.

3. Адамс П. Фостерные семьи для родителей вместе с детьми: опыт Великобритании. Психическая депривация детей в трудной жизненной ситуации: образовательные технологии профилактики, реабилитации, сопровождения. URL: http://psyjournals.ru/childdeprivation/issue/69221_full.shtml.

4. Бойко Ж. Отдельные аспекты зарубежного опыта создания и функционирования приемных (фостерных) семей. *Legea și Viața*. 2014. № 4. С. 30-34. URL: <http://www.legeasiviata.in.ua/archive/2014/4-2/08.pdf>.

5. Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. 1990. URL: <http://bit.ly/13wqcb1>.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Найбільшим досягненням у процесі розвитку міжнародного права щодо захисту прав дитини є закріплення пріоритету благополуччя дитини над правами батьків. Зокрема, відповідно до ст. 171 Сімейного кодексу України [1] (далі – СК України) дитина має право бути вислуханою батьками, іншими членами сім'ї, посадовими особами з питань, що стосуються її особисто, а також питань сім'ї. Якщо дитина бажає висловити думку при вирішенні між батьками, іншими особами спору щодо її виховання, місця проживання, у тому числі при вирішенні спору про позбавлення батьківських прав, поновлення батьківських прав, а також спору щодо управління її майном, то така думка дитини має бути обов'язково вислухана та врахована при винесенні відповідного рішення судом. При цьому суд може винести рішення всупереч думці дитини тільки, якщо цього вимагають її інтереси. Однак, як свідчить судова практика щодо вирішення спорів стосовно виховання дитини, визначення місця її проживання, позбавлення батьківських прав, а також і при усиновленні судами зазвичай не вислуховуються думки дітей, чим порушуються їх права.

Крім того, положення сімейного законодавства щодо встановлення підстав для відібрання дитини як без позбавлення, так й із позбавленням батьківських прав (ст. ст. 164 та 170 СК України), сформульовані занадто у загальному сенсі та можуть тлумачитися судом неоднозначно, що призводить до невинновданого втручання у сімейне життя з боку держави. Зокрема, чітко не визначено у законодавстві України та у судовій практиці зміст дій або бездіяльності, що становлять ухилення від виконання обов'язків батьками щодо виховання дитини, що вимагає відповідного напрацювання усталеної судової практики з цього питання.

Зазначеними обставинами обумовлюється актуальність дослідження проблемних питань позбавлення батьківських прав.

Відібрання дитини від батьків є санкцією за порушення батьківських обов'язків. Сімейний кодекс України намагається детально врегулювати питання застосування такого способу захисту прав та інтересів дитини як відібрання її у батьків (ст.ст. 164-170 СК України). У батьків дитина може бути відібрана у виключних випадках, зокрема, шляхом позбавлення їх батьківських прав. Відібрання дитини від батьків або одного з них також можливе без

позбавлення їх (одного з них) батьківських прав у випадках, передбачених п.п. 2-5 ч.1 ст.164 СК України, а також в інших випадках, якщо залишення дитини у них є небезпечним для її життя, здоров'я і морального виховання.

Слід зазначити, що позбавлення батьківських прав можливе лише щодо дітей, які не досягли 18 років і не набули повної дієздатності у зв'язку з укладенням ними шлюбу з 16 років. Однак при ньому батьки позбавляються батьківських прав і на майбутнє, тобто і після досягнення їх дітьми повноліття.

Аналізуючи норми СК України, слід зазначити, що у ч. 1 ст. 164 СК України законодавець намагався встановити виключний перелік підстав позбавлення батьків батьківських прав. Однак, що через відсутність деталізації зазначених у п.п. 2-5 ч.1 ст. 164 СК України випадків, коли дитина може бути відібрана у батьків, механізму оцінки ризиків небезпеки для дитини з боку батьків та усталеної судової практики з цього питання, вирішення важливих питань долі дитини залишається на розсуд судді, що приймає рішення у конкретній справі.

Як свідчить судова практика, судді не завжди адекватно оцінюють небезпеку для дитини, позбавляючи її батьківської турботи та виховання з формальних причин. Зокрема, так сталося у справі Савіни проти України [2], що розглядалася у Європейському суді з прав людини, коли у незрячих батьків відібрали дітей лише через те, що діти живуть у примітивних побутових умовах. У цій справі національними судами не було визначено наявності небезпеки для дітей у разі продовження їх проживання із батьками. У цій справі ЄСПЛ вказав на недоліки роботи органів опіки та піклування у питаннях обов'язкового врахування думки дітей при вирішенні питання про позбавлення їх батьків батьківських прав, сприяння поліпшенню фінансового стану родини замість відібрання дітей і покарання їх батьків шляхом позбавлення їх батьківських прав не через невиконання ними батьківських обов'язків, а через бідність, яка безпосередньо пов'язана із вадами їх здоров'я.

Можливими шляхами подолання недоліків правового регулювання підстав та порядку відібрання дітей від батьків має стати удосконалення судового механізму забезпечення захисту прав учасників цих відносин. Зокрема, найбільшою гарантією має стати обов'язкове врахування судом думки самої дитини стосовно питання позбавлення її батьків батьківських прав. Зазначена категорія справ не може розглядатися судом за формальними ознаками і тому треба законодавчо закріпити дискреційні повноваження суду у сімейних справах, що надає можливість урахування при вирішенні рішення судом конкретних обставин справи. Обов'язково у цій категорії справ мають призначатися різні види експертиз та консультацій із спеціалістами

(наприклад, психологами, представниками органів, що надають фінансову допомогу сім'ям з дітьми тощо). Також у законодавстві України слід встановити випробувальний строк у 1 місяць для батьків, щодо яких розглядається справа про відібрання дітей, для усунення обставин, що становлять небезпеку для дітей (зокрема, поліпшення житлових умов, припинення зловживання алкогольними, наркотичними засобами тощо).

Не можна перекладати усю вину за виховання дітей лише на батьків, оскільки державою мають проводитися соціальні роботи з фінансової та психологічної підтримки багатодітних та інших сімей, які мають особливі потреби. Адже, відповідно до ч. 4 ст. 164 та абз.3 ч. 1 ст. 170 СК України під час ухвалення рішення про позбавлення батьківських прав суд бере до уваги інформацію про здійснення соціального супроводу сім'ї (особи) у разі здійснення такого супроводу.

Література:

1. Сімейний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n46>
2. Справа «Савіни проти України». Рішення ЄСПЛ від 18 грудня 2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_454#Text

Плюшко Дмитро Сергійович

аспірант кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЩОДО АНАЛІЗУ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС З ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАСЛІДКІВ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ МІЖ ЧОЛОВІКОМ І ЖІНКОЮ, ЯКІ Є ГРОМАДЯНАМИ РІЗНИХ КРАЇН

Подружжя, яке вважає, що шлюбні відносини слід припинити має право розірвати шлюб. Коли подружжя приймають рішення розірвати шлюбні правовідносини, вони, як правило, порушують справу в суді. На території ЄС непоодинокі випадки, коли чоловік і жінка, бажаючи розірвати шлюб, є громадянами різних країн ЄС, або проживали в різних країнах ЄС. У більшості європейських країн поряд з інститутом розлучення існує інститут сепарації, який часто передує розлученню. Роздільне проживання не припиняє шлюб, але припиняє зобов'язання жити разом і тягне за собою розділ майна подружжя. Національне законодавство різних країн по різному визначає

процедуру розірвання шлюбу, що породжує правову невизначеність у осіб, які перебувають в транскордонних союзах, обмежує їх волю при укладанні угод.

В сучасності в країнах ЄС сімейне право дозволяє міжнародним парам заздалегідь знати, який закон буде застосовуватися до їх розлучення. це збільшить гнучкість і автономію, надавши подружжю можливість вибрати який можна застосовувати закон. Більше автономії для подружжя забезпечить сильний стимул заздалегідь розібратися з наслідками можливого розвалу шлюбу і заохочувати дружні розлучення, які мають вирішальне значення, якщо у пари є діти.

В ЄС діють процесуальні правила, що визначають який саме суд має право винести рішення про розлучення, що дозволяє визнавати факт розірвання шлюбу, досконалої в одній країні ЄС, іншою стороною.

Принципи, що стосуються розлучення, спрямовані на здійснення процедури розірвання шлюбу з урахуванням інтересів дітей і чоловіка. Виходячи з аналізу даних принципів, можна зробити висновок про те, що розірвання шлюбу за взаємною згодою подружжя є більш прийнятним, ніж розлучення з ініціативи тільки одного з подружжя.

Також в ЄС заохочують подружжя, які виявляють бажання розірвати шлюб до укладення угоди щодо правових наслідків даної цивільної акту. Тільки при відсутності такої угоди, компетентний орган приймає рішення.

Першим правовим актом в даній сфері став Регламент Ради ЄС від 30 липня 2000 № 1347/2000 про юрисдикцію, визнання і приведення у виконання рішень у справах про розлучення і справах, що стосуються відповідальності батьків («Правила Брюссель II»). Незабаром був прийнятий Регламент «Біс Брюссель II» – Регламент Ради ЄС від 27 листопада 2003 року № 2201/2003 про компетенцію, визнання та виконання рішень у сімейних справах і процедурах, що стосуються батьківської відповідальності, і про скасування Регламенту № 1347/2000. Однак на черговому засіданні Ради ЄС, який пройшов в Люксембурзі 5 і 6 червня 2008 року, був зроблений висновок про відсутність єдиних поглядів на гармонізацію сімейного права. 12 липня 2010 року Радою Європи було прийнято рішення про розвиток співробітництва у справах, що виникають з факту розлучення. Результатом рішення Ради ЄС про посилену співпрацю став Регламент 1259/2010 Європейського парламенту і Ради ЄС від 20.12.2010 року № 1259/2010 «Про співпрацю в області застосування законів про розлучення і роздільному проживанні подружжя («Рим III»)» [4].

«Рим III» містить механізми обмеження дії колізійного методу регулювання. Згідно ст. 11 не допускається зворотне відсилання, а відповідно до ст. 12 в застосуванні положень права, обраних в силу норм «Рим III», може

бути відмовлено, якщо таке застосування явно несумісне з публічним порядком права країни суду.

Для сімейного права України положення, закріплені в «Рим III», є новими і прогресивними. На сьогоднішній день в СК України [2] не існує закріпленого положення про розірвання шлюбів громадян України з іноземними громадянами або особами без громадянства, а також шлюбів між іноземними громадянами, іноземними громадянами та особами без громадянства, особами без громадянства, хоча б одне з яких має дозвіл на постійне проживання в Україні, здійснюється відповідно до законодавства України. При цьому зазначене положення частково врегульовано в Україні спеціальним законом (ст.ст. 63, 64 Закону України «Про міжнародне приватне право». Так, подружжя, які не мають загального особистого закону, може обрати право, що буде застосовуватися до припинення шлюбу, якщо подружжя не має спільного місця проживання або якщо особистий закон жодного з них не збігається з правом держави їхнього спільного місця проживання. Вибір права обмежений лише правом особистого закону одного з подружжя. Угода про вибір права припиняється, якщо особистий закон подружжя стає спільним.

Вважається за доцільне передбачити колізійне регулювання розірвання шлюбу, що відповідає сучасним тенденціям міжнародного приватного права в СК України. По-перше, слід надати подружжю можливість обирати застосовне право до розірвання шлюбу, обмежене правом постійного місця проживання подружжя на момент подання позовної заяви до суду, правом громадянства одного з подружжя на момент розгляду справи в суді або правом, найбільш тісно пов'язаних з відношенням. Таким може виступати закон доміцїлія або закон громадянства подружжя в залежності від ряду факторів, наприклад: проживання подружжя на території одного або різних держав, єдине громадянство, наявність нерухомого майна за кордоном. Зважаючи на важливість відносин, пов'язаних безпосередньо з особистістю, угоду про застосовне право слід укладати в письмовій формі, що вимагає нотаріального посвідчення. При цьому доцільно передбачити можливість в будь-який час вносити зміни в угоду про застосовне право. По-друге, необхідно відмовитися від єдино можливою на сьогоднішній день жорсткої односторонньої колізійної прив'язки при розірванні шлюбу на території України.

Вважаємо, що вітчизняний законодавець може використовувати позитивний досвід ієрархічно вибудованих норм субсидіарного колізійного регулювання «Рим III».

З урахуванням запропонованого вище обмеження автономії волі сторін для українського сімейного права в СК України доцільно закріпити такі

ієрархічні прив'язки, які застосовуються при відсутності угоди сторін про застосовне право: право спільного місця проживання подружжя на момент подання позовної заяви до суду; право держави громадянства одного з подружжя на момент розгляду справи в суді; право найбільш тісному зв'язку; право країни суду. Запропоноване рішення ситуації, що є в даний час в українському сімейному праві дозволить найкращим чином враховувати фактичні обставини справи при розірванні шлюбу.

Література:

1. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
3. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. ст. 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>.
4. Council Regulation (EU) № 1259/2010 implementing enhanced cooperation in the area of the law applicable to divorce and legal separation. URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:343:0010:0016:en:PDF>.
5. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. За ред. О. В. Дзери, Н. С Кузнєцової, Р. А. Майданика. Вид., переробл. і доповн. К.: Юрінком Інтер, 2017. 976 с.
6. Сафончик О. І. Правове регулювання припинення шлюбу в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2004. 22 с.
7. Научно-практический комментарий Семейного кодекса Украины. Ю. С. Червоный и др.; под ред. Ю. С. Червоного. Киев: Истина, 2004. 515 с.
8. Яновицька Г.Б., Кучер В.О. Цивільне право України: підручник: в 2-х томах / кол. Авторів; за ред. Яновицької Г.Б., Кучера В.О. Львів «Новий світ-2000»: Юрінком Інтер, 2018. 872 с.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ

Сімейне право – галузь права, що є сукупність правових норм, регулюючих особисті та пов’язані з ними майнові відносини між громадянами, що виникають з урахуванням шлюбу, споріднення за кров’ю, усиновлення та інших форм влаштування дітей виховання.

Державна сімейна політика України спрямована на забезпечення сприятливих соціально-економічних умов, що сприяють повноцінній реалізації сім’єю її репродуктивної, економічної та виховної функцій, і навіть зміцненню моральних основ сім’ї та підвищенню її престижу у суспільстві. Досягнення гендерної рівності передбачає посилення внеску у розвиток інституту сім’ї як жінок, і чоловіків. Одним із основних напрямків сімейної політики України є державна підтримка сімей з дітьми [4, с. 143-150; 9, с. 120-123]. Заходи такої підтримки загалом можна охарактеризувати як гендерно-нейтральні. Так, будь-який з батьків має право: «на отримання відпустки для догляду за дитиною віком до 3 років з виплатою щомісячної допомоги; допомоги з догляду за дитиною з інвалідністю віком до 18 років; допомоги по догляду за хворою дитиною віком до 14 років та дитиною з інвалідністю до 18 років; допомоги при санаторно-курортному лікуванні дитини з інвалідністю віком до 18 років» [1].

Відповідно до цивільного та сімейного законодавства майно подружжя належить до їх спільної сумісної власності. З огляду на ст. 60 СК України [2] майно, нажите подружжям у період шлюбу, незалежно від того, на кого з подружжя воно придбано або на кого чи ким із подружжя внесено кошти, є їхньою спільною сумісною власністю [5, с. 41-44]. Право на загальне майно подружжя належить також чоловікові, який у період шлюбу був зайнятий веденням домашнього господарства, доглядом дітей чи з інших поважних причин у відсутності самостійного заробітку (доходу) [6, с. 166-170].

На відміну від цивільно-правових відносин, шлюбні сімейні відносини можуть стати середовищем для прояву різноманітних форм дискримінації за ознакою статі. Насамперед такий стан справ обумовлено тією обставиною, що значний масив відносин у цій сфері є предметом саморегулювання їх суб’єктів.

Таким чином, суб’єктивний чинник, зумовлений характером міжособистісних відносин, психологічними особливостями їх учасників, нормами моралі тощо, сприяє формуванню загальноприйнятих норм

внутрішньо-сімейної поведінки, які завжди мають пряму залежність від правового регулювання шлюбних сімейних відносин.

Слід визнати, що шлюбні сімейні правовідносини схильні до дискримінаційного пороку з низки об'єктивних причин. Зокрема, стали вельми поширеними традиційні підходи до здійснення прав і обов'язків, обумовлені гендерними стереотипами, що склалися протягом багатьох століть.

Нерівномірний розподіл сімейних обов'язків та відповідальності між чоловіком та жінкою, пов'язаних з веденням домашнього господарства, обслуговуванням інших членів сім'ї – не лише дітей, а й дорослих, а також процесом виховання та розвитку дітей призводить до нестачі у жінки часу для повноцінної реалізації свого особистісного потенціалу, самовдосконалення, професійного та інтелектуального зростання.

Статтею 141 СК України закріплено принцип рівності прав та обов'язків батька та матері щодо своїх дітей [2]. Батьки користуються рівними правами та несуть рівні обов'язки щодо своїх дітей та у разі розірвання шлюбу між ними, якщо інше не передбачено в угоді про дітей [3, с. 106-110]. У разі розбіжностей між батьками про те, з ким проживатиме дитина, вони вирішуються в судовому порядку, виходячи з інтересів дитини.

Суд враховує, хто з батьків виявляє велику турботу та увагу до дитини, вік дитини та прихильність до кожного з батьків, особисті якості батьків, можливість створення належних матеріально-побутових умов та морально-психологічної атмосфери, забезпечення належного рівня виховання. Врахування думки дитини, яка досягла віку десяти років обов'язкове, за винятком випадків, коли це суперечить її інтересам [7].

У сімейному законодавстві можна виявити норми, які є дискримінаційними щодо одного з батьків. Так, обмежуючи батька у питаннях участі у вихованні дітей після розірвання шлюбу, закон зобов'язує його до несення матеріальних витрат, пов'язаних зі сплатою аліментів [8, с. 309-315]. Водночас законодавство України не містить дієвих механізмів правового захисту їхніх інтересів. Тому законодавцю слід приділити увагу питанню неможливості контролю над витрачанням коштів, виплачуваних як аліментів.

На закінчення відзначимо, що навіть при гендерній нейтральності законодавства, що здається, можна виявити законодавчі пастки, які можуть приховувати в собі небезпеку утиску прав суб'єктів цивільних і сімейних відносин. Законодавцю необхідно здійснювати гендерну експертизу нормативних правових актів, що приймаються органами державної влади щодо дотримання гендерної рівності та подальшого виконання загальновизнаних

принципів і норм міжнародного права та міжнародних зобов'язань, взятих на себе державою.

Як тенденцію, що намітилася в останні роки, можна відзначити, що постійна законодавча робота із захисту прав жінок призвела до того, що сьогодні все менше виникає необхідність виділяти їх в окрему категорію осіб, які потребують спеціального захисту. Пріоритетним напрямом розвитку законодавства має стати принцип недискримінації за ознакою статі чоловіків та жінок у рівній мірі.

Література:

1. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю. Закон України від 16 листопада 2000 року N 2109-III. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T002109?an=778246>
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. Ст. 135.
3. Глиняна К.М. Рівність прав та обов'язків батьків щодо дитини. *Правова Держава*. 22. 2016. С. 106-110.
4. Концепція державної сімейної політики. Законодавство України про сім'ю. Київ: Юрінком Інтер, 2002. С. 143-150.
5. Корнієнкова К. Право спільної сумісної власності подружжя. Цивільне право і процес. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 4. С. 41-44.
6. Мельниченко О.В. Спільна сумісна власність подружжя: суперечлива судова практика. Проблеми цивільного, господарського, трудового права та права соціального забезпечення. *Часопис Київського університету права*. 2020. №3. С. 166-170.
7. Рішення Верховного Суду складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 18 серпня 2021 року у справі № 303/3102/19. URL: <https://lexinform.com.ua/sudova-praktyka/bazhannya-dytyny-yaka-dosyagla-10-richnogo-viku-maye-vrahovuvatysya-sudamy-pid-chas-vyrishennya-pytannya-pro-vyznachennya-mistsya-yiyi-prozhyvannya/>
8. Сафончик О. І. Правові наслідки припинення шлюбно-сімейних правовідносин. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 58. С. 309–315.
9. Сітнік С.П. Державна сімейна політика: міжнародний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Випуск 25. Ч. 2. 2019. С. 120-123.

Абдуллаєва Наталія Русланівна

студентка 3 курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Мазуренко С.В.

ПИТАННЯ ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ОДНОГО ІЗ ПОДРУЖЖЯ НА УТРИМАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку із повномасштабним вторгненням Російської Федерації на територію України та запровадженням воєнного стану в нашій країні, досить багато сфер суспільного життя зазнало змін. Також змін зазнало і матеріальне становище громадян, через що у когось з'явилася потреба в утриманні, а хтось – навпаки, втратив можливість надавати таке утримання. Через це у населення виникає безліч питань, у тому числі стосовно утримання, а саме, чи змінився порядок його встановлення, здійснення, та, звичайно ж, припинення. Звідси вбачається і актуальність даної теми – необхідність з'ясувати, які ж саме особливості припинення права одного з подружжя на утримання під час війни.

Спочатку варто визначити, що є характерним для припинення права одного із подружжя на утримання за законодавством України. Загалом, поняття утримання передбачає обов'язок певних членів сім'ї утримувати інших членів сім'ї, і, відповідно, право останніх вимагати виконання такого обов'язку. Згідно із Сімейним кодексом України (далі – СК України) утримання може здійснюватися у натуральній або грошовій формі [1]. Тобто, той із подружжя, хто зобов'язаний утримувати другого із подружжя може свій обов'язок виконувати шляхом забезпечення останнього житлом, їжею, одягом та усім необхідним або ж відраховувати грошову суму у строк та розмірі, встановленому законом, договором, рішенням суду.

Так, у статті 82 СК України наведені загальні обставини, за яких припиняється право одного з подружжя на утримання. Такі обставини можна поділити на: ті, з настанням яких право на утримання припиняється автоматично й ті, наявність яких має бути встановлена судом. Повне відновлення працездатності та вступ особи, що перебуває на утриманні у повторний шлюб є умовами, що належать до першої групи, а отже право на утримання припиняється безпосередньо з моменту їх настання. Наприклад, якщо один із подружжя перебуває на утриманні другого з подружжя у зв'язку з певною хворобою, через яку не має змоги працювати, то для припинення його права на утримання потрібен лише факт його одужання, без будь-якого рішення суду. Другу ж групу становлять погіршення матеріального становища відповідача, через що він не в змозі здійснювати утримання, і покращення

матеріального становища позивача, та, як наслідок, погашення потреби в утриманні. Оскільки ці обставини є більш суб'єктивними, то вони можуть бути предметом спору, а тому їх наявність доводиться заінтересованою особою і встановлюється у судовому порядку. Остаточне право на утримання в такому разі припиняється з моменту набрання законної сили рішенням суду [2].

У СК України законодавець закріпив і спеціальні обставини, з настанням яких припиняється право на утримання того із подружжя, з ким проживає дитина. В даному випадку зазначене право одного із подружжя припиняється із переданням дитини на виховання іншій особі, досягненням дитиною трьохрічного віку (у випадку виявлення у неї вад психічного чи фізичного розвитку – із досягненням нею шести років) або смертю дитини. Тобто, якщо у одного із подружжя право на утримання виникло у зв'язку із проживанням з ним дитини, то таке право припиняється автоматично із настанням зазначених обставин, при цьому, не має значення чи перебувають такі особи у шлюбі.

Ще однією умовою припинення досліджуваного права є набрання законної сили рішенням суду про виключення відомостей про другого з подружжя як батька (матері) з актового запису про народження дитини.

Певними особливостями характеризується й припинення права на утримання вагітної дружини. Так, право дружини на утримання припиняється у разі переривання її вагітності або народження дитини мертвою.

Законодавством також передбачено, що право на утримання може бути припинено за домовленістю подружжя (колишнього подружжя). Особи, які перебувають у шлюбі або шлюб між якими розірвано, можуть укласти договір із зазначенням того, що право однієї із сторін на утримання припиняється внаслідок отримання нею від другої сторони права власності на житловий будинок, квартиру чи інше нерухоме майно або одержання одноразової грошової виплати. Така умова визначена для того, аби захистити права та інтереси особи, яка потребує утримання. Перевагами такого способу припинення утримання є те, що нерухоме майно (одноразова грошова виплата) є, з одного боку гарантією для сторони, потребуючої утримання, того, що її право не буде порушене, як наприклад, це могло б бути при несплаті щомісячних аліментів. З іншого ж боку, для сторони, яка зобов'язується за договором передати майно це буде означати виконання повністю її обов'язку по утриманню.

Також момент або умови припинення права на утримання можуть передбачатися у договорі про надання утримання або шлюбному договорі. Особливістю припинення такого права в даному випадку є те, що сторони договору можуть визначити, з якого часу або із настанням яких умов з однієї з

них знімається обов'язок по утриманню, а друга, відповідно, позбавляється права вимагати виконання такого обов'язку. Такими умовами, наприклад, можуть бути: сплив певного строку, виконання доручення, одержання майнової компенсації – будь-що, що не суперечитиме закону або моральним засадам суспільства.

Що ж стосується змін у зв'язку з воєнним станом, то по-перше, доцільно зазначити, що воєнний стан не становить перешкод для припинення права на утримання, тому що сімейне право за своєю суттю є диспозитивним і ґрунтується на волевиявленні особи (осіб), а отже, щоб припинити право одного із подружжя на утримання, необхідне лише настання умов, визначених законодавством.

Лише певними особливостями характеризується припинення зазначеного права, коли необхідне рішення суду. За загальним правилом, заява подається до суду за місцем проживання відповідача (другої сторони), проте через воєнний стан таке правило не завжди може бути дотримане. Це пов'язано з тим, що певні території України є окупованими або на них ведуться активні бойові дії або з інших причин суди на таких територіях не працюють. Задля вирішення проблеми територіальної підсудності 10 березня 2022 року набуло чинності розпорядження Верховного Суду «Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану», за яким справи з судів, які тимчасово не можуть здійснювати розгляд справ, передаються до судів, що знаходяться у більш безпечних місцевостях [3]. Так, якщо відповідач проживає на території, на якій суд не працює, то заява може бути подана до суду, найбільш територіально наближеного до того суду, який не може здійснювати правосуддя, або іншого суду, окремо визначеного Верховним Судом [4].

Отже, можна зробити висновок, що питання припинення права одного із подружжя на утримання під час воєнного стану глобальних змін не зазнало, адже як зазначалося вище, утримання є добровільним правом особи, а тому жодним чином не може бути обмежене воєнним станом. Таким чином, ми з'ясували, що під час війни право одного із подружжя на утримання може припинятися автоматично із поновленням працездатності або вступом одного із колишнього подружжя у повторний шлюб, досягненням спільною дитиною подружжя певного віку, за рішенням суду, а також за домовленістю подружжя та інших обставин, зазначених безпосередньо у СК України.

Література:

1. Сімейний кодекс України: Кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Сімейне право України: підручник. За ред. А. О. Дутко. Львів: *Львівський державний університет внутрішніх справ*. 2018. 480 с.
3. Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану: Розпорядження Верховного Суду від 10.03.2022 р. № 4/0/9-22.
4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T161402?an=2>

Албул Олександр Олександрович

студент 4 курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, Бабич І.Г.

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРОЦЕДУРИ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Міжнародно-правові стандарти в галузі захисту прав людини закріпили принцип відповідно до якого благополуччя дитини повинно переважати над благополуччям батьків, що в подальшому в процесі нашої інтеграції у європейський простір знайшло відображення в національному законодавстві. Так, звертаючись до положень статті 171 Сімейного кодексу України (далі – СК України) батьки або інші посадові особи повинні вислухати дитині з тих питань, які мають особистих або сімейний характер для неї. Також, згідно положень СК України, думка дитини має бути вислухана та врахована судом під час вирішення спорів що стосуються позбавлення або поновлення батьківських прав, способу їх виховання, місця проживання чи власне управління їх майном, а відступитися від цієї думки суд може виключно в випадку, якщо це відповідає інтересам дитини. Проте, на практиці досить часто стається так, що під час вирішення таких спорів не враховується думка таких дітей, що в свою чергу порушує їх права.

Положення СК України також встановлюються підстави як відібрання дитини без позбавлення батьківських прав, так і її відібрання із позбавленням у батьків батьківських прав. Проте, такі положення є занадто загальними, що в свою чергу може неоднозначно тлумачитися судом, що в свою чергу призводить до того, що держава інколи невинувато втручається в сімейне

життя подружжя. Так, наприклад, СК України встановлює те, що однією з підстав позбавлення батьківських прав виступає невиконання або ж неналежне виконання обов'язків щодо виховання дитини. Проте, чинне законодавство не встановлює чіткий перелік діянь (дій або бездіяльності) які варто було б вважати невиконанням батьками обов'язків щодо виконання людини, тобто, можна вважати дану категорію суб'єктивною, а тому, суд у кожному конкретному випадку за власною ініціативою буде визначати, чи був порушений такий обв'язок чи ні [1].

Введення на території України 24.02.2022 року Указом Президента України правового режиму воєнного стану на всій території нашої держави та збройна агресія проти нашої держави доволі активно вплинула на національну правову систему, що в свою чергу викликало необхідність у реформуванні законодавства та підпорядкування його умовам воєнного часу, а тому, впливу також зазначало законодавство що регулює особливості позбавлення батьківських прав.

Так, 15.04.2022 року було прийнято постанову КМУ «Про внесення змін до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини», якою були внесені зміни до пункту 79-2 даного порядку, в якій було визначено кому може бути надано статус дитини, що позбавлена батьківського піклування. Згідно п. 79-2 Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини, в період дії правового режиму воєнного стану статус дитини, що позбавлена батьківського піклування може бути надано дитині особі, батьки якої належно не виконують свої обов'язки, пов'язані із її вихованням через те, що перебувають на тимчасово окупованій території або ж території на якій ведуться бойові дії. Такий факт повинен бути посвідчений відповідним документом встановленого державою зразку службою у справах дітей, а в подальшому, в разі скасування дії правового режиму воєнного стану такий факт повинен бути підтверджений у встановленому законом порядку [2].

Варто було б звернутися до постанови від 26.04.2022 №520/8264/19 Касаційного цивільного суду Верховного суду, який переглядаючи в касаційному порядку справу про позбавлення батьківських прав прийшов до висновку про те, що особа, яка змінила країну проживання та при цьому не бере участь в процесі виховання дитиною може визнаватися такою, що не виконує свої обов'язки спрямовані на виховання дитиною, а тому, це може виступати підставою для позбавлення батьківських прав [3].

Отже, можна дійти висновку про те, що процедура позбавлення батьківських право піддалася суттєвим змінам, що викликано необхідністю пристосування законодавства до умов воєнного стану.

Література:

1. Сімейний кодекс України: закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. ст.135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

2. Про внесення змін до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2022 р. № 447. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447-2022-п#Text> (дата звернення: 23.11.2022).

3. Постанова Верховного Суду від 26 квітня 2022 року у справі № 520/8264/19. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=104178273&red=1000030511d37ad5de31e69a1021595b936d0e&d=5> (дата звернення: 23.11.2022).

Андрущак Наталя Олексіївна

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Спасова К.І.

ВИКОНАННЯ ОBOB'ЯЗКУ УТРИМАННЯ ДИТИНИ МАТЕР'Ю, БАТЬКОМ: ТЕОРИТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ

Захист дітей слід розглядати як особливий самостійний інститут у системі правового захисту прав людини та прав і свобод дитини, як окремих специфічний предмет правового захисту з боку держави. Основним правом дитини, яке закріплено в національному законодавстві України та на міжнародному рівні, є право на його утримання. Конвенція про права дитини 1989 р. визначає право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального та соціального розвитку дитини [1]. У рамках цього положення особи, які виховують дитину, не зобов'язані надавати такі аліменти в межах своїх здібностей і фінансових можливостей довічно.

Правовідношення між батьками та дітьми з питань стягнення аліментів – це таке правовідношення, в якому одна сторона зобов’язана забезпечувати другу сторону аліментами на підставах і в порядку, встановлених законом, а друга сторона має право вимагати їх виконання. Залежно від уповноваженої особи обов’язки батьків щодо дітей поділяються на: 1) обов’язки батьків щодо утримання дитини до досягнення нею повноліття (глава 15 Сімейного кодексу України – далі СК України) ; 2) обов’язки батьків щодо утримання повнолітніх дочок, синів (глава 16 СК України) [2].

Правовий склад, який є передумовою для виникнення аліментного обов’язку батьків щодо дітей, виглядає так: 1) засвідчений у встановленому законом порядку кровний зв’язок між батьками та дітьми або інший юридично значимий зв’язок між ними (правовідношення), пов’язані з усиновленням); 2) вік особи, яку повинні утримувати батьки. Деякі дослідники вважають, що правове регулювання, яке є основою його створення, може включати також такий юридичний факт, як договір про утримання неповнолітньої дитини в грошовій та (або) натуральній формі, який батьки можуть укласти між собою [3]. Також відповідно до ст. 190 СК України той із батьків, з ким проживає дитина, і той з батьків, хто проживає окремо від дитини, можуть за згодою органу опіки та піклування укласти договір про припинення права на аліменти на дитину, у зв’язку з переходом права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо) [2].

Водночас обставини, що звільняють батьків від сплати аліментів, конкретно перелічені у ст. 188 СК України передбачено можливість, коли доходи дитини значно перевищують дохід кожного з них і повністю забезпечують її потреби. Доречно відзначити рішення Кременецького районного суду Тернопільської області, в якому чітко зазначено, що дохід дітей, який навіть відповідає їхнім потребам, не перевищує доходу аліментника (згідно до рішення, стипендія, яку отримують діти), не звільняє батьків від сплати аліментів [4].

Відповідно до ст. 27 Конвенції про права дитини, прийнятої на 44-й сесії Генеральної Асамблеї ООН 20 листопада 1989 р., батько або (а) інші особи, які виховують дитину, несуть основну відповідальність за забезпечення в межах своїх можливостей матеріальні можливості, умови проживання, необхідні для розвитку дитини. Це положення відображено в українському законодавстві. Обов’язок батьків утримувати своїх дітей є одним із основних конституційних обов’язків (ч. 2 ст. 51 Конституції України) і традиційно закріплений у сімейному законодавстві. Положення цього Закону регулюють виховання взаємин між батьками і дітьми, між матір’ю і батьком дитини з метою

утвердження почуття обов'язку батьків і дітей одне перед одним і спрямовані на створення сприятливих умов у сім'ї, для фізичного, розумового, морального, духовного та соціального розвитку дитини. Налагодження відносин між батьками та дітьми щодо утримання здійснюється відповідно до положень міжнародно-правових актів, зокрема Декларації прав дитини від 20.11.1959 р., Конвенції про права дитини тощо. погоджується із загальними засадами регулювання сімейних відносин, встановленими ст. 7 ДВ України [5].

На даний час аліменти є власністю дитини, вона має право брати участь у користуванні або самостійно розпоряджатися аліментами на своє утримання відповідно до СК України. Контроль за цільовим використанням аліментів в інтересах дитини здійснюється органом опіки та піклування за власною ініціативою, а також за заявою платника аліментів. У разі нецільового використання цих коштів платник має право звернутися до суду з пропозицією про зменшення аліментів або перерахування їх частини на особовий рахунок дитини. Як правило, батьки сплачують аліменти щомісяця на кожную неповнолітню дитину, незалежно від місця її перебування. Влаштування дитини до лікувального, навчального чи іншого закладу, де дитина утримується за рахунок коштів державного бюджету, не припиняє отримання аліментів на користь того з батьків, з ким проживає дитина.

Якщо платник аліментів має нерегулярний, мінливий дохід, частину доходу одержує в натурі, а також за інших обставин значної тяжкості, суд за поданням може визначити розмір аліментів у твердій грошовій сумі. платник або одержувач. Якщо розмір аліментів визначено судом або домовленістю між батьками у твердій грошовій сумі, він підлягає індексації відповідно до закону. До обставин, які суд враховує при визначенні розміру аліментів, належать майно, яке є у власності чи користуванні особи, запроваджується витратний метод обчислення доходу платника аліментів. Це означає, що якщо ми знаємо, що людина має тіньовий дохід, але не має офіційних доходів, або офіційні доходи явно менші, а неофіційні значно більші, то стягувач тепер може довести факт витрат у суді. Якщо платник аліментів їздить на дорогому автомобілі або живе в елітній квартирі, їздить на відпочинок за кордон, суд повинен це враховувати. Причому враховується не тільки факт володіння майном, а й його використання. Це означає, що запроваджується принцип – знімаєш квартиру в центрі міста чи позичаєш на деякий час чужу машину – знайдеш гроші на аліменти [6].

Необхідно резюмувати, що стосунки між батьками і дітьми, що стосується їх харчування, повинні бути піддані більш ретельному налагодженню. На відміну від відносин між подружжям, найважливішим

суб'єктом цих відносин є дитина, яка, безперечно, потребує посиленого захисту та підтримки. Аналіз судової практики показує, що в більшості випадків суди захищають інтереси дітей, а відмовляють у позовах лише в крайніх випадках, коли вони є абсолютно необґрунтованими або неможливими.

Література:

1. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 року, URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Єфременко В.В. Сторони у справах про стягнення аліментів на дітей. URL: file:///C:/Users/%D0%A1%D0%B5%D1%80%D0%B3%D0%B5%D0%B9/Downloads/FP_index.htm_2007_3_19.pdf
4. Рішення Кременецького районного суду Тернопільської області від 12.2011 р. по справі No 1909/2-1299/11. URL: <http://www.revestr.court.gov.ua/Review/20430765>
5. Декларація прав дитини від 20.11.1959 року. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU59001D>
6. Чернишин І. В Україні змінюється законодавство щодо стягнення аліментів. URL: <https://jur.zp.ua/news/v-ukrayini-zminyuyetsya-zakonodavstvo-shhodo-styagnennya-alimentiv>

Антонюк Софія Любомирівна

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Глиняна К.М.

ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ УТРИМАННЯ МАЙНА ДИТИНИ

Виділення питань, що належать до прав дитини в самостійний предмет та різностороннього аналізу правового статусу дитини, викликано, перш за все, причинами об'єктивного характеру. По-перше: в результаті цілого ряду історичних умов соціальний статус дітей нижчий, ніж у дорослих; по-друге: через фізичну та розумову незрілість дитини необхідне надання особливих прав та додаткового захисту. Необхідність надання особливих прав дитині було передбачено Женевською Декларацією прав дитини 1924 року та

Декларацією прав дитини, проголошеною Генеральною Асамблеєю ООН 1959 року. Як вказано в цих та інших міжнародних документах, дитина, зважаючи на її фізичну та розумову незрілість, потребує спеціальної охорони, турботи та належних умов для цілісного розвитку, включаючи належний правовий захист як до, і після народження.

Українські науковці та вчені не стоять осторонь вивчення практичних проблем майнових прав дитини. Вагомим є науковий доробок з питань прав дітей таких учених, як: Т. Антонюк, О. Вінгловська, Л. Артюшкіна, І. Волошина, Ю. Губаль, І. Жилінкова, В. Вітвицька, Л. Зілковська, О. Совгіря, І. Ковальчук, О. Паньчук, Н. Плахотнюк, З. Ромовська, Ю. Фрицький, Н. Юзікова та ін.

В юридичній літературі дитиною, тобто неповнолітнім, прийнято вважати особу, яка в силу свого віку, не має можливості реалізовувати в повному обсязі свої права та обов'язки. В основоположних міжнародних та українських нормативних актах та документах межа повноліття та неповноліття визначається в 18 років.

В розділі II Конституції України зазначені права людини як громадянина [1]. Більш широко висвітлені майнові права батьків та дітей в главі 14 Сімейного кодексу. Стаття 177 СК регулює право батьків на управління майном дитини. Батьки управляють майном, яке належить малолітній дитині, без спеціального на те повноваження. Батьки повинні дбати про збереження та використання майна дитини в її особистих інтересах [2]. Якщо малолітня дитина має змогу самостійно визначити свої потреби та інтереси, батьки здійснюють управління її майном, враховуючи такі потреби та інтереси [3].

У сімейному законодавстві закріплено принципи роздільності майна батьків та дітей. Відповідно до ст. 173 СК України дитина не має права власності на майно батьків, батьки не мають права власності на майно дитини. Такий поділ між майновими правами дорослих та неповнолітніх членів сім'ї направлено на захист майнових інтересів дитини. Цей принцип має велике значення при здійсненні правочинів власності батьками та дітьми, а також у разі поділу майна подружжя, оскільки при розподілі спільного майна подружжя речі, що належать дітям, взагалі не повинні враховуватися.

Основну увагу законодавець, судячи насамперед із Сімейного кодексу, зосередив на правах батьків і мало приділив обов'язкам. Не заповнена ця прогалина і в інших галузях права: цивільному, адміністративному та кримінальному. Все це є однією з причин порушень майнових прав неповнолітніх, як наслідок, поява значної кількості дітей-сиріт при живих батьках та інших негативних явищ. Ще більше складне становище склалося з

майновими правами дітей, які залишилися без піклування батьків. Майнові права дітей – це речові та зобов’язальні права, що складаються з прав, належать кожній дитині від народження та прав, придбаних дитиною внаслідок отримання спадщини, подарунка тощо.

При цьому ці майнові права за своїм обсягом можуть значно перевищувати майнові права, набуті при народженні [4, с. 161]. Кількість предметів майнових прав дітей у часто значно зросла. Сьогодні дітям на праві власності можуть належати речі, які у минулому було неможливо належати фізичним особам. Отже, це накладає певні обов’язки на батьків або піклувальників з управління майновими правами дітей. У той же час практика свідчить, що у ряді випадків порушуються майнові права дітей, що належать їм від народження. І що відбувається найчастіше з вини батьків та інших близьких родичів дітей. Виходячи з цього, на мій погляд, необхідно підвищувати роль органів опіки та піклування у вирішенні питань щодо управління майном дитини, адже вони повністю діють в інтересах неповнолітнього.

Як висновок, хотілось б відзначити, що норми, які регулюють майнові відносини за участю неповнолітніх громадян, потребують удосконалення, потрібне усунення наявних протиріч між цивільним та сімейним законодавством, а також встановлення більш чіткої правової регламентації порядку розпорядження майном дитини з метою недопущення можливих зловживань із боку законних представників.

Література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Лапчевська О. Ф. Застосування до батьків санкцій сімейно-правової відповідальності: теоретичний аспект. *Держава і право*. 2013. Вип. 60. С. 256–262.
3. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21- 22. Ст. 135.
4. Бондаренко-Зелінська Н.Л. Окремі аспекти альтернативного вирішення спорів при врегулюванні сімейних конфліктів. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 15. С. 158–162.
[URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppip_2016_15_41](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppip_2016_15_41).

Бабій Крістіна Вадимівна

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: д.ю.н., професор Сафончик О.І.

УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На жаль, тема усиновлення під час війни, стала для нас актуальною. Згідно Сімейного кодексу України (далі – СК України), усиновленням є прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду. Наша держава робить все можливе, щоб кожна дитина мала батьківське піклування та проживала у сім'ї, і війна не є тому перешкодою.

Звісно, у зв'язку з війною, розпочатою Росією на території України, кількість дітей, які залишилися без батьківського піклування дуже збільшилася.

Варто зазначити, які особи можуть бути усиновленими. Це питання регулюється СК України, а саме, главою 18. Так, усиновленими можуть бути лише діти, які визнані сиротами, позбавленими піклування батьків або у разі, якщо їхні батьки дали на це згоду [1, ст. 207].

Вони обов'язково мають перебувати на обліку, що здійснюється службами у справах дітей чи іншими державними органами. Дитині, яка опинилась без піклування батьків, але їх та інших родичів наразі не знайдено та будь яких відомостей про них немає, можна надати тимчасовий прихисток у своїй сім'ї до моменту появи її рідних або визнання дитини сиротою чи такою, що позбавлена батьківського піклування – у такому разі з'явиться можливість усиновити цю дитину за встановленою процедурою.

Часто, на тимчасово окупованих територіях, зустрічаються діти, які мали батьків, але внаслідок збройної агресії Росії, вони зазнали примусової депортації і не можуть здійснювати свої батьківські обов'язки, або були відправленні в примусовому порядку воювати на стороні ворога, або просто є безвісти відсутніми. Для врегулювання таких ситуацій, Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про внесення змін до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини». У даній постанові йдеться про те, що у разі відсутності свідоцтва про смерть або загибель батьків або у випадку, коли смерть чи загибель батьків не зареєстрована відповідними уповноваженими на те органами, дитина набуває статусу дитини, позбавленої батьківського піклування, до того моменту поки не буде документального підтвердження смерті або загибелі батьків.

Після скасування воєнного стану, статус дитини повинен бути підтвердженим чи спростованим за процедурами та на підставі документів, передбачених законодавством [2, ст. 2].

Отже, якщо дитина, на окупованій території залишена без батьківського піклування, а причина такого залишення дитини є невідомою, така дитина набуває статусу дитини, позбавленої батьківського піклування і має право на тимчасовий прихисток в іншій сім'ї, до з'ясування обставин, через які вона залишилася без батьківського піклування.

Звісно, що перевагу у наданні тимчасового прихистку матимуть родичі такої дитини, але прихистити дитину може кожна родина, яка перебуває в Україні на законних підставах. Взагалі, процедура усиновлення і надання тимчасового прихистку є чітко прописані і не змінилися у зв'язку з агресією Росії. Все відбувається через службу у справах дітей. У більшості випадків, причиною скасування усиновлення є те, що усиновлення не відповідає інтересам усиновленої дитини, усиновлювачі не можуть забезпечити їй сімейного виховання. Цим поняттям охоплюються усі аспекти правовідношення із усиновлення, як винного, так і невинуватого характеру зі сторони усиновлювача.

Суд вправі скасувати усиновлення дитини за відсутності винної поведінки усиновлювача, коли між дитиною та особою, яка її всиновила не склались відносини, що необхідні для нормального розвитку і виховання дитини, навіть якщо це відбулося в силу обставин, що не залежать від усиновлювача. Проте, якщо суд вважатиме, що скасування рішення про усиновлення суперечить інтересам дитини, а також є підстави для покращення відносин між усиновлювачем та усиновленим, у позові про скасування усиновлення буде відмовлено. Усиновлювачам, яким важно встановити контакт з усиновленим, може бути запропоновано вжити заходів щодо покращення та налагодження стосунків з дитиною. Розгляд справ про скасування усиновлення проводиться судом за участю органів опіки та піклування у порядку позовного провадження за правилами, які зазначено в ЦКУ. Орган опіки та піклування має обов'язок провести обстеження умов життя усиновленої дитини і надати суду відповідний акт та висновок у справі [5].

У зв'язку з стрімким розвитком в Україні електронного урядування, Міністерство соціальної політики, Офіс Президента, ЮНІСЕФ створили спеціальний чат-бот «Дитина не сама», можна просто ввести у пошуку у телеграм цю назву, або знайти за цим ніком @dytyna_ne_sama_bot [3].

Цей бот створений для того, щоб надати бажаючим усиновити чи прихистити на деякий час вичерпну інформацію про здійснення всіх потрібних процедур.

За його допомогою особа повідомляє про бажання влаштувати дитину. Після цього з нею має зв'язатися представник у справах дітей. Працівник служби відвідає оселю особи, обстежить умови проживання, складе акт, поспілкується з дитиною, щоб отримати її згоду на влаштування саме у цю сім'ю. Якщо все буде добре, то служба видасть наказ про влаштування дитини у сім'ю.

Між наданням прихистку і усиновленням є різниця. Для усиновлення потрібно встановити смерть батьків, або їх відмову від дитини, а в період війни це зробити важко, отож, діти які залишилися самі, мають право на тимчасовий прихисток, з подальшим вирішенням того, визнавати їх сиротами чи можливо, їх батьки знайдуться і продовжать здійснювати свої батьківські обов'язки.

В перші місяці війни Міністерство соціальної політики наголошувало, що міждержавне усиновлення, мається на увазі усиновлення іноземцями або громадянами України, які проживають закордоном, тимчасово не здійснюється. Це було обґрунтовано тим, що Національна соціальна сервісна служба, це служба яка регулює питаннями міждержавного усиновлення та надає дозволи на усиновлення, тимчасово не розглядала справи про усиновлення, навіть у містах, де не велися бойові дії.

У квітні-травні Верховна Рада України опублікувала повідомлення про те, що на період воєнного стану процедура усиновлення не змінюється, усиновлення відбувається на загальних підставах, з урахуванням норм національного законодавства. Тобто про призупинення процедури усиновлення не зазначалося [4].

Отож, процедура усиновлення змін не зазнала. Щоб усиновити дитину, потрібно відповідати декільком критеріям: усиновителями можуть бути повнолітні дієздатні особи. Між усиновителем та дитиною різниця у віці повинна бути не менше 15 років [1, ст. 211].

На жаль, досі процедура усиновлення призупинена на територіях, які є непідконтрольними Україні та на яких ведуться бойові дії. І врегулювати там процес усиновлення на законодавчому рівні наразі там неможливо. Варто зазначити, щодо доволі доцільним було заборонити усиновлення та надання тимчасового захисту іноземцями, адже в період воєнного стану, не є виключеним те, що біологічні батьки, як тільки матимуть таку можливість, продовжуватимуть піклуватися про своїх дітей. Політика Управління Верховного комісара ООН у справах біженців щодо усиновлення полягає в

тому, що діти, яких було евакуйовано до інших держав внаслідок вторгнення Росії на територію України, у тому числі діти, яким на території іноземних держав надано статус біженця, не можуть бути усиновлені, тому що більшість із них не є сиротами, або немає офіційних достовірних підтверджень цьому. Тобто, ще є надія на їх повернення і возз'єднання сім'ї в інтересах дитини, в свою чергу держава походження таких дітей та держава їхнього тимчасового перебування повинні докласти усіх можливих зусиль для розшуку членів сім'ї таких дітей, перш ніж вони будуть вважатися такими, що можуть бути усиновлені [6].

Це зумовлено тим фактом, що такі діти потребують відповідного тимчасового догляду для можливого возз'єднання з сім'ями у майбутньому, а не усиновлення. А після скасування воєнного стану, процедура усиновлення українських дітей іноземцями, стане такою, як і була до війни. І бажаючі усиновити дитину зможуть це зробити.

Тому, можна підвести підсумок і зазначити, що коли ситуація стабілізується та стане такою, що дозволить поновити якісну перевірку документів іноземців, які є кандидатами в усиновлювачі та проводити попередню роботу, яка є необхідною в процесі міждержавного усиновлення, Уряд України невідкладно проінформує громадян та компетентні органи іноземних держав про умови та особливості відновлення реалізації міждержавного усиновлення. А поки, головне завдання Уряду: забезпечити возз'єднання дітей, з їх сім'ями, якщо з різних причин, вони втратили зв'язок один з одним, надати особам, які проживають на підконтрольній Україні території та є її громадянами, можливість прихистити, або навіть усиновити дітей, які потребують батьківського піклування. Та спростити не саму процедуру усиновлення, тому що її спрощення може призвести до порушення прав дитини, а саме спосіб реалізації права, на усиновлення, за допомогою чат-боту «Дитина не сама».

Література:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21- 22. Ст. 135.
2. Про внесення змін до Порядку провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини: Постанова Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2022 р. №447. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1013-2022-п#Text>
3. Як прихистити дитину під час війни? URL: <https://dity.msp.gov.ua/>

4. Усиновлення в Україні відбувається на загальних підставах, з урахуванням норм національного законодавства. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221242.html>

5. Сімейне право України: навчальний посібник. За ред. Є.О. Харитонova. К. : Істина, 2008. 200 с.

6. Міждержавне усиновлення в умовах воєнного стану: Роз'яснення Міністерства соціальної політики України від 13 березня 2022 року. URL: <https://www.rv.gov.ua/news/usinovlennya-v-umovah-voyennogo-stanu-roz'iasnennya-minsocpolitiki>

7. Сафончик О. І. Теоретичні аспекти шлюбно-сімейних правовідносин. *Часопис цивілістики*. 2015. 21. С. 28-31.

Байталюк Анастасія Русланівна

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: д.ю.н, професор Сафончик О.І.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Батьки – це найголовніша складова життя кожної дитини. Виходячи з сучасних моральних міркувань і правових процедур, основним обов'язком батьків щодо своїх дітей є фінансова турбота та освіта.

Конституцією України та Сімейним кодексом України (далі – СК України) встановлено, що батьки зобов'язані утримувати своїх неповнолітніх дітей та повнолітніх непрацездатних осіб, які потребують матеріальної допомоги.

У разі розірвання шлюбу, коли один із батьків не проживає з дитиною і, відповідно до закону, повинен надавати грошову або натуральну допомогу. Порядок виконання цього обов'язку визначається за згодою батьків або рішенням суду.

Виплати здійснюються у відсотках від доходу батьків або одноразово. При визначенні розміру податку суд враховує стан здоров'я та матеріальне становище дитини, і стан здоров'я та матеріальне становище, наявність інших дітей або непрацездатних батьків у платника зобов'язання.

Мінімальний розмір аліментів не може бути меншим за 50% прожиткового мінімуму на дітей відповідного віку (з 1 липня 2022 року

мінімальний розмір аліментів на дітей віком до 6 років становить 1100 грн, на дітей віком від 6 до 18 років – 1372 грн).

Виконання судових рішень в Україні покладається на Державну виконавчу службу, яка входить до системи органів Міністерства юстиції України. Порядок стягнення аліментів визначається Законом України «Про виконавче провадження». 26 березня 2022 року, його було доповнено ЗУ № 2129-IX в якому містяться положення, які пов'язані з початком військової агресії Російської Федерації на території нашої держави.

Таким чином, Верховна Рада прийняла Закон, яким передбачено, що на період дії військового стану на території України припиняється звернення щодо стягнення на заробітну плату та інший дохід платника аліментів. Окрім того, заборонено відкриття виконавчих проваджень та вжиття заходів примусового виконання рішень на території адміністративно-територіальних одиниць, які є тимчасово окупованими внаслідок військової агресії.

Як правило, коли боржник не виплачує аліменти протягом 3 місяців або має борги, які унеможливають вчасну сплату боргу, то органи державної влади мають право стягнути їх із його майна.

Батьки, які не виконують своїх обов'язків щодо утримання дитини, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності. Отже, відповідно до статті 164 Кримінального кодексу України за ухилення від сплати аліментів за рішенням суду, а також ухилення батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, що перебувають на їх утриманні, карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від вісімдесяти до ста двадцяти годин або виправними роботами на строк до одного року, або обмеженням волі на строк до двох років.

Відповідно до законодавства України аліменти належать тому з батьків, на кого вони виплачуються, і можуть використовуватися лише за цільовим призначенням. До основних потреб дітей можна віднести: потреби та інтереси дітей, їжа та здоров'я, одяг та розвиток.

Відповідно до статті 194 СК України відшкодування може бути витребувано пізніше, але не пізніше 3 років з дня видачі виконавчого листа. Якщо за виконавчим листом, пред'явленим до виконання, аліменти не стягувалися у зв'язку з розшуком платника аліментів або у зв'язку з його перебуванням за кордоном, вони мають бути сплачені за весь минулий час. Заборгованість за аліментами стягується незалежно від досягнення дитиною повноліття, а у випадку продовження навчання, – до досягнення нею 23 років.

Якщо боржник не сплачує аліменти, одержувач має право вимагати стягнення штрафу (пені) у розмірі 1% від суми несплаченого завдатку щодня відповідно до СК України. Розмір такого штрафу може бути зменшений за рішенням суду з урахуванням матеріального та сімейного становища родичів. У деяких випадках суд може призупинити або скасувати цей борг, це може бути спричинено такими обставинами, як: фінансові та сімейні обставини, серйозна хвороба чи інші важливі обставини.

Право дитини на утримання не припиняється і з такими обставинами: переїзд дитини чи одного з батьків – платника аліментів за кордон та зміна ними громадянства. У даному випадку, аліменти стягуються у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку, а саме постановою № 1203. Якщо платник ухиляється від свого зобов'язання, стягнення аліментів провадиться за рішення суду.

Відповідно до статті 190 СК України, батьки можуть укласти договір про припинення права на аліменти для дитини з моменту передачі права власності на нерухоме майно. Відповідно до цього, договір укладається в письмовій формі та нотаріально засвідчується. З моменту передачі прав на нерухоме майно, той із батьків, з ким проживає дитина зобов'язується утримувати її.

Посилаючись на усе вище сказане можна зробити висновок, що гарантією захисту прав дитини на утримання і розвиток – є забезпечення належного виконання рішень про стягнення аліментів. На сьогодні в умовах воєнного стану виконання судових рішень про стягнення аліментів забезпечується та продовжує діяти у встановленому законодавством порядку.

Література:

1. Про виконавче провадження: Закон України від 2 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 30. Ст.542.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року. *Відомості Верховної Ради*. 2002. № 21-22. Ст.135.
3. Про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 7 грудня 1984 року. *Відомості Верховної Ради*. 1984. додаток до № 51. ст.1122.
4. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради*. 2001. № 25-26. ст.131.
5. Головка Т.В. Аліментні зобов'язання у період воєнного стану від 4 липня 2022 року. URL: <https://legalaid.gov.ua/publikatsiyi/alimentni-zobovyazannya-u-period-voyennogo-stanu-2/>

Боженко Марія Олександрівна

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Спасова К.І.

СІМЕЙНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ПОДРУЖЖЯ

Особисті немайнові правовідносини подружжя – це врегульовані нормами сімейного права відносини стосовно особистих немайнових благ та інтересів осіб, які перебувають у шлюбі [3].

У кожного права є свої характерні риси, щодо особистих немайнових прав, в них теж є такі риси, до них можна віднести те, що:

1. ці права невідчужувані, тобто вони виникають від народження людини, і не можуть бути передані іншій особі, людина не може від них відмовитись, також вони не можуть бути обмеженими чи скасованими органами влади;

2. ці права є безстроковими, тобто мають необмежений час їхньої дії;

3. ці права є безоплатними;

4. ці права мають спеціальний суб'єктивний склад, а саме те, що суб'єктами у цих правах виступають і чоловік і жінка.

У цілому всі особисті немайнові права подружжя передбачені Конституцією України, Сімейним кодексом України (далі – СК України), Цивільним кодексом України також Законами України та міжнародними договорами, до яких, як приклад можна навести Конвенцію «Про захист прав та основоположних свобод людини».

Відповідно до статей 49-56 глави 6 СК України особистими немайновими правами подружжя є:

- право на материнство (ст. 49);
- право на батьківство (ст. 50);
- право дружини та чоловіка на повагу до своєї індивідуальності (ст.51);
- право дружини та чоловіка на фізичний та духовний розвиток (ст. 52);
- право чоловіка та дружини на зміну прізвища (ст. 53);
- право чоловіка та дружини на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї (ст. 54);
- право дружини та чоловіка на свободу та особисту недоторканність (ст. 56) [1].

Існують ситуації, коли особисті немайнові права подружжя бувають порушені, тоді і виникає сімейно-правова відповідальність.

У випадках, коли порушено особисті немайнові права одного з подружжя, на особу, яка порушила дані права (чоловіка чи дружину) покладається обов'язок відшкодувати завдану моральну шкоду іншому члену подружжя, чий права були порушені. Зазначене вище можна прослідкувати у деяких статтях СК України.

Відповідальність за порушення права на материнство. Відповідно до ч. 3 ст. 49 СК України: «Позбавлення жінки можливості народити дитину (репродуктивної функції) у зв'язку з виконанням нею конституційних, службових, трудових обов'язків або в результаті протиправної поведінки щодо неї є підставою для відшкодування завданої їй моральної шкоди» [1].

Відповідальність за порушення права на батьківство. Відповідно до ч.3 ст. 50 СК України: «Позбавлення чоловіка можливості здійснення репродуктивної функції у зв'язку з виконанням ним конституційних, службових, трудових обов'язків або в результаті протиправної поведінки щодо нього є підставою для відшкодування завданої йому моральної шкоди» [1].

Але існують і випадки, коли за порушення особистих немайнових прав особі у вигляді покарання замість відшкодування завданої моральної шкоди можуть застосувати інший вид покарання (виправні роботи, обмеження волі чи позбавлення волі).

Як приклад застосування таких видів покарання можна взяти частину 4 статті 56 СК України в якій вказано, що «примушування до статевого зв'язку за допомогою фізичного або психічного насильства, є порушенням права дружини, чоловіка на свободу та особисту недоторканність і може мати наслідки, встановлені законом». Дане діяння можна віднести до домашнього насильства відповідно до статті 126¹ Кримінального кодексу України і відповідальність за дане кримінальне правопорушення може бути у вигляді громадських робіт на строк від 150 до 240 годин, або арешту на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до п'яти років, або позбавлення волі на строк до двох років [2].

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

- особисті немайнові права подружжя є фундаментом для нормальних подружніх відносин, вони допомагають чоловікові та дружині виразити себе, реалізуватись як особистість та зберегти за собою свої права, які закріплені на законодавчому рівні. Особисті немайнові права подружжя можуть існувати тільки в офіційно зареєстрованому шлюбі. Під час позашлюбних відносин таких прав не виникає. Всі особисті немайнові права подружжя закріплені в главі 6 СК України;

- сімейно-правова відповідальність за порушення особистих немайнових прав подружжя допомагає членам подружжя, права яких було порушено, захистити себе і також доводить те, що всі люди рівні і мають однакові права. Відповідальність за порушення таких прав може бути як у формі відшкодування моральної шкоди, так і іншій формі.

Література:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст. 135.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26, ст.131.

3. Кот О.О. Особливості захисту особистих та інших немайнових прав. *Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних та сімейних прав*: матеріали наук.-практ. конф., присвяч. пам'яті проф. Ч.Н. Азімова. Харків, 2018. С. 43.

Бондаренко Вікторія Сергіївна

*студентка 3 курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., професор Калітенко О.М.*

ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ ДРУЖИНИ ТА ЧОЛОВІКА: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ

Перш за все, необхідно наголосити на тому, що сам лише факт державної реєстрації шлюбних відносин не зводить нанівець особисту приватну власність дружини та чоловіка, котре належало кожному з них до укладення шлюбу. Це означає, що шлюбні відносини безпосередньо не перетворюють особисте майно чоловіка та дружини у власність подружжя, котра є спільною та сумісною.

Отож, відповідно до цього, варто сказати про те, що особисте приватне майно кожного з подружжя не може бути поділено між ними, натомість воно підлягає володінню лише жінці або чоловікові окремо. Разом з тим, вартість такого особистого приватного майна не повинно враховуватись в число їх спільного сумісного майна і не може відшкодовуватись подружжям [2].

Під час розуміння правового режиму особистого приватного майна чоловіка або дружини можуть виникати деякі труднощі. Це стосується того,

що в нашій державі має місце загальний режим власності подружжя, яке є спільним.

Тому при вирішенні спорів про майно чоловіка та жінки, які перебувають у шлюбі суди встановлюють не тільки факт набуття майна за час шлюбу, а й те, що джерелом його набуття є спільні кошти або спільна праця подружжя.

Згідно з цим, майно, що було набуто під час шлюбних відносин повинно вважатись таким, яке належить подружжю. Отож, чоловік або жінка має довести протилежне, зокрема те, що таке майно є окремим об'єктом права приватної власності і те, що воно належить особисто чоловікові або жінці.

Варто також сказати про те, що на практиці іноді виникають складності при реалізації права чоловіка або дружини на визначення його особистої приватної власності на майно, набуто виключно ним за час шлюбних відносин. Відповідно до цього, Верховний Суд нашої держави, розглянувши справу № 546/912/16-с від 24.01.2020 року відзначив про те, що правовий режим спільної сумісної власності визначено як критерій безпосередньо само джерело набуття (спільні кошти).

Отож, варто констатувати той факт що, у ситуації, коли майно було придбано за час шлюбних відносин, проте за свої особисті кошти, то відповідно дане майно не повинно вважатись таким, що відноситься до спільної сумісної власності чоловіка та дружини, натомість воно є саме особистим приватним майном дружини або чоловіка.

Відтак, щодо майна, придбане за рахунок коштів, які знаходяться на депозитних рахунках чоловіка або дружини, слід звертати увагу на те, в який момент та в який період був розміщений вклад і яким саме способом може бути підтверджено походження таких коштів – тобто чи є зазначені кошти особистою приватною власністю дружини або чоловіка, чи набуто таке майно під час шлюбних відносин шляхом їх сумісних зусиль.

При розгляді судами спорів про поділ майна подружжя суди часто вирішують питання про визнання окремого майна, набутого одним із подружжя за власний рахунок під час шлюбу. Тільки якщо чоловік/дружина доведе в суді, що гроші, за які була придбана річ, належали йому особисто, майно можна визнати роздільним.

У разі виникнення спору підтвердження цих подій буде здійснюватися зацікавленою стороною в судовому порядку. Якщо майно було набуто під час шлюбу, але на особисті кошти подружжя, воно буде вважатися особистою власністю, якщо цей факт і обставини будуть доведені в суді (визнання права особистої приватної власності) [1].

Таким чином, підсумовуючи викладене, варто зазначити про те, що чітке розмежування правового режиму особистого приватного майна, що було набуто до та після реєстрації шлюбу, дозволяє не тільки максимально уникнути суперечок між чоловіком та дружиною під час поділу майна та розірвання шлюбних відносин, а й забезпечує певну особисту майнову самостійність чоловіка та дружини.

Література:

1. Особиста приватна власність кожного з подружжя. *Вінницький коледж економіки та підприємництва ТНЕУ*. 2017. С.89
2. Право особистої приватної власності дружини та чоловіка. 2020.
URL: <http://yourlawyer.in.ua/uk/publikacii-advokata/164-pravo-osobystoi-pryvatnoi-vlasnosti.html>

Ведешина Яна Олександрівна,

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Спасова К.І.

ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРИ ПОРУШЕННІ СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Згідно сімейного законодавства одним із способів захисту сімейних прав та інтересів є відшкодування матеріальної та моральної шкоди, якщо це передбачено Сімейним кодексом України (далі – СК України), або договором, який укладений між подружжям.

У статті 23 Цивільно кодексу України (далі – ЦК України) зазначено, що по-перше, особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав. По-друге, моральна шкода може полягати в наступному:

- 1) у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я;
- 2) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів;
- 3) у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна;

4) у приниженні честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи [2].

Якщо інше не встановлено законом, моральна шкода відшкодовується грошовими коштами, іншим майном або в інший спосіб [2].

Виходячи з вищезазначеного можна відмітити, що моральною шкодою є втрати, які мають нематеріальний характер, і ті, що можуть виражатися моральними, або фізичними стражданнями особи.

Як приклад можна зазначати про такий випадок, коли одним із подружжя була завдана іншому моральна шкода, у вигляді каліцтва, або іншим ушкодженням здоров'я. На жаль, такі випадки існують, однак особа, що завдала такої шкоди, повинна відшкодовувати завдане нею діяння, потерпілій особі одноразово або шляхом здійснення щомісячних платежів.

Одним із способів захисту порушених сімейних прав є відшкодування моральної шкоди в судовому порядку. Увагу слід зосередити на визначенні розміру такого відшкодування. На законодавчому рівні немає визначеної суми, яка повинна бути відшкодована потерпілій особі, внаслідок заподіяння даної шкоди. Цікавим є і той факт, що розмір відшкодування моральної шкоди частково визначає й сам потерпілий, адже саме йому найкраще відомо, який у нього стан здоров'я, чи наявні зміни у його життєвих, чи інших стосунках, чи наявне у нього зниження престижу, ділової репутації та деякі інші чинники. Також потерпілий може звернутися за судово-психологічною експертизою, якщо вже зможе більш коректно встановити ступінь завданої шкоди і визначити розмір відшкодування [5, с. 193]. Всі ці дані, у тому числі розмір відшкодування моральної шкоди зазначається у позовній заяві, однак кінцеве рішення, щодо розміру відшкодування моральної шкоди визначається саме судом.

Доцільним є визначення критеріїв, які суду необхідно оцінювати у процесі визначення розміру моральної шкоди. Тому можна зазначити наступні підстави для оцінки моральної шкоди судом:

- погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації (тут мова йдеться як про професійну працездатність потерпілого, так і про інші навички, які втрачаються внаслідок, наприклад, заподіяння шкоди здоров'ю);

- характер правопорушення (адже це може бути, як адміністративний проступок, так і нетяжкий, тяжкий, або ж особливо тяжкий злочин, чи інше порушення цивільних прав, яке не є злочином або проступком);

- глибина фізичних та душевних страждань (даний фактор визначається із врахуванням особистих властивостей характеру, психіки потерпілого) [4];

– інші обставини, що мають істотне значення (тривалість страждань, істотність вимушених змін у способі життя потерпілого, можливість усунення негативних наслідків, які виникли в результаті посягання на права особи тощо) [2].

Насправді, певною мірою важливим для оцінки моральної шкоди судом можна вважати і ступінь вини особи, яка завдала моральної шкоди, однак за тієї умови, що вина є підставою для відшкодування. За загальноприйнятим правилом, вина є підставою для відшкодування моральної шкоди. Тому суду варто звертати увагу й форму вини особи, яка завдала шкоди. Тобто шкоду було завдано умисно, чи це сталося через необережність. Щодо тієї особи, якою була завдана моральна шкода, то суд повинен враховувати такі емоційні фактори винного, наприклад як занепокоєння, стрес, паніка, тривога, невпевненість, які виникають в результаті порушення того, чи іншого права [4, ст.75]. Тому хорошим засобом доказування виступають медичні довідки, які доводять факт психічного розладу, що став наслідком завдання шкоди.

Підтвердження інформації, яка була зазначена учасниками справи є важливим. Тому в даній категорії є необхідними і докази. Ними є будь-які фактичні дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (частина перша статті 76 Цивільно-процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) [3].

Ці дані можуть встановлюватися як показаннями свідків, висновками експертів (як приклад довідками з медичних закладів), так і деякими іншими документами, що підтверджують обставини, що мають значення для доказування факту заподіяння моральної шкоди.

У відповідності до вимог ч. 6 ст. 81 ЦПК України доказування не може ґрунтуватися на припущеннях [3].

Отже, враховуючи вищевикладений матеріал можна зробити висновок, що відшкодування моральної шкоди є одним із способів захисту сімейних прав. Судом приймається остаточне рішення щодо розміру відшкодування моральної шкоди, з урахуванням певних критеріїв та вимог потерпілої особи, вказаних нею у позовній заяві. Надання доказів учасниками справи має вагоме значення для здійснення правосуддя.

Література:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>

4. Пунда О.О. Компенсація моральної шкоди – спосіб захисту прав учасників сімейних правовідносин. Хмельницький, 2003. С.74-78.

5. Спасова К.І. Відшкодування моральної шкоди при порушенні немайнових прав у соціальних мережах: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2021. 227 с.

Виходець Олена Олександрівна

студентка 3 курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: д.ю.н, професор Сафончик О.І.

**ПОДІЛ МАЙНА, ЩО Є ОБ'ЄКТОМ СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ
ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ**

Вважаю, що поділ спільної сумісної власності подружжя є одним з найскладніших та найсуперечливішим питанням сьогодення. Тому постає нагальне питання поділу майна подружжя, котре виникає при розірванні відносин. Але для поділу нажитого майна не обов'язковим має бути розлучення. Право на поділ його реалізується і без припинення шлюбних обіцянок. Згідно Статті 70 СК України, при поділі спільного майна, майнові права подружжя вважаються рівними, якщо інше не встановлено договором.

Актуальним питанням є проблема визначення майна, що підлягає поділу, тому що перелік його з роками за час проживання у спільному шлюбі є значним. Усе, що накопичилось, є спільною, сумісною власністю. Це не залежить від відсутності поважних причин самотійного прибутку [2, с. 107].

Метою дослідження є можливість встановлення принципів справедливого поділу майна з максимальним врахуванням інтересів членів подружжя.

Переліком визначеного майна для поділу є:

• рухоме, нерухоме майно (транспорт, будинки, земельні ділянки). В судовій практиці можна побачити чимало справ, пов'язаних саме з розподілом

майна подружжя. Так, колегія суддів Верховного суду винесла постанову від 12 лютого 2020 року щодо рішення Першотравневого районного суду міста Чернівців від 10 грудня 2018 року та рішення Чернівецького Апеляційного суду з приводу спільної сумісної власності подружжя визначила розподіл майна в рівних частках, а саме право власності на $\frac{1}{2}$ частку квартири та автомобіля позивачу та відповідачу.

- цінні папери, акції, прибуток дружини та чоловіка (гонорари, пенсії, виграші, зарплата, тощо);
- предмети для професійної роботи (певне обладнання)
- поділу підлягає наявне в чоловіка або дружини майно до шлюбу, яке в результаті спільної діяльності та витрат значно збільшилося у своїй вартості;
- боргові зобов'язання, якщо правочин укладено членом подружжя в інтересах родини.

Однак поділу не підлягають:

- подаровані або успадковані речі, майно;
- придбане до шлюбу майно;
- набуте за час шлюбу майно, яке один із членів подружжя придбав за особисті кошти;
- предмети особистого використання та коштовні речі;
- особисті страхові відшкодування;
- кошти-відшкодування за втрату чи пошкодження речей члена подружжя та компенсація за моральну шкоду;
- премії, нагороди, які вона/він одержали за особисті заслуги;
- за рішенням суду неподільним є майно чоловіка чи дружини набуте за час окремого проживання через де-факто припиненими шлюбними відносинами [3, с. 53].

Варіантів поділу майна є декілька: добровільний та примусовий. Розподіл майна у добровільному порядку між подружжям відбувається за умовами угоди між ними, укладенням правочину про розподіл майна, при підписанні шлюбного контракту відповідно до його пунктів. Розподіл майна у примусовому порядку передбачає обов'язковість звернення із позовною заявою про поділ майна до судової інстанції.

З метою вирішення спірних питань майна у позасудовому порядку є можливість укладення членами подружжя договору про поділ нерухомого майна. Він укладається в письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню згідно ст. 367 Цивільного кодексу [4, с. 81]. При чому частки

майна подружжя є рівними, якщо інше не засвідчено попередньою домовленістю.

Існують випадки, коли переглядається дана рівність часток подружжя у бік зменшення або збільшення кількості майна дружини чи чоловіка. Умовою для рішення суду про зменшення частки майна є недбале відношення одного з подружжя до матеріального забезпечення родини, пошкодження, знищення та приховування спільного майна або витрата його не в інтересах сім'ї. Відповідно вона збільшується при проживанні дружини або чоловіка з дітьми чи непрацездатними повнолітніми дітьми за умови недостатнього розміру аліментів для забезпечення різних потреб дітей [1, с. 98].

У часових рамках процес розподілу майна між подружжям, що не розірвали шлюб є необмеженим, здійснюється в будь-який час. Але той же процес після розлучення має позовну давність у три роки з моменту, коли один із співвласників дізнається про певні порушення свого права власності.

Питання про розподіл неподільних речей в судовому порядку вирішується на користь того, хто ними користувався, а грошовий еквівалент такої речі або інша неподільна річ такої ж вартості надається іншому з подружжя, якщо між ними не було попередньої домовленості [2, с. 109].

Отже, процедура поділу спільного майна подружжя судом є непростотою справою, потребує визначення частки кожного з них, наявність на утриманні в подружжя дітей, значимість для кожного з них неподільного майна та речей для професійних занять.

Література:

1. Антошкіна В. Договірне регулювання майнових відносин подружжя. *Право України*. 2005. №3. С.95-98.
2. Жілінкова І.В. Правове регулювання речових відносин у сім'ї: визначення концептуальних відносин. *Право України*. 2011. №5. С.105-112.
3. Малютіна І.П. Загальні засади поділу спільного сумісного майна подружжя. *Юридична наука*. 2012. №5. С.52-58.
4. Постанова Верховного Суду від 12 лютого 2020 р. Справа № 725/1776/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87640328> (дата звернення: 09.03.2021).
5. Спасибо-Фатєєва І.В. Правові режими спільного майна подружжя. *Право України*. 2013. № 10. С.77-84.

Горбик Дарина Віталіївна

студентка 3 курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Спасова К.І.

ШЛЮБ ПІД ЧАС ВІЙНИ: НОВІ РЕАЛІЇ 2022

Війна є тим чинником, який змінює звичайний повсякденний рух людей, руйнує будинки і життя у будь-які часи. З початком повномасштабного збройного вторгнення Росії – «країни-агресорки» проти України трансформації відбулися у всіх сферах життя, не оминули зміни сімейне право і шлюбні правовідносини. Відповідно до Указу Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року було запроваджено ведення режиму воєнного стану по всій території України [1].

Згідно з Сімейним кодексом України (далі – СК) ст. 21 шлюб – це сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану. Багато родин розлучила війна на сотні кілометрів, що підтверджує соціологічний опитування «адаптація українців до умов війни» [2].

Близько 50% сімей були змушені лишити свої домівки і рідних. Але незважаючи на важкі часи в Україні, у перше півріччя 2022 охочих зареєструвати шлюб було близько 104 тис., що на 21% більше, ніж 2021 року [3].

На загальних підставах шлюб реєструється після спливу одного місяця від дня подання особами заяви про реєстрацію. СК України передбачає можливість узаконити фактичні шлюбні відносини до спливу 1 місяця, якщо для цього є вагомі причини. Початок воєнної агресії та ведення воєнного стану є однією з тих обставин, за якої присутня постійна загроза життю наречених. Тобто, цей факт підпадає під ситуацію прискореного одруження.

Це можливо реалізувати у день подання відповідної заяви або в інший час за бажанням наречених. Для швидкого одруження необхідно звернутися до органу ДРАЦС і подати відповідні документи:

- паспорт громадянина України,
- свідоцтво про розірвання шлюбу чи рішення суду про розірвання шлюбу або свідоцтво про смерть (при необхідності),
- рішення суду про надання права на шлюб (при необхідності),
- квитанцію про сплату державного мита.

Інший спосіб швидко одружитися – це шлюб за добу. Наречені можуть звернутись до організатора державної реєстрації шлюбу, подати документи і укласти цивільно-правовий договір про надання такої послуги. Домовившись про час і місце, чекати власного весілля. В умовах воєнного стану дана послуга проводиться за попереднім записом.

Проаналізувавши нормативно-правові акти, що стосуються змін шлюбних правовідносин під час війни, роблю висновок: зазнали трансформації норми, що стосуються укладання шлюбу з військовослужбовцем, також з працівниками СБУ, Нацгвардії, Нацполіції, Служби цивільного захисту, ДБР, Державної кримінально-виконавчої служби, НАБУ, СЗР, ДПС, УДО, які захищаються Україну від агресії ворога. Відповідно до Постанови Кабміну України від 7 березня 2022 року № 213 «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану» процедура укладання шлюбу для таких суб'єктів є спрощеною[4].

Для військових передбачена можливість реєстрації шлюбу на підставі акту про укладання шлюбу, який укладається безпосереднім керівником, командиром вищевказаних осіб. Він складається без фізичної присутності двох наречених, можна застосувати засоби відеозв'язку. Далі керівник (командир) передають до органу ДРАЦ акт про укладання шлюбу для складання актового запису в паперовій формі.

Наприклад, такий швидкий спосіб одруження властивий США і Новій Зеландії, а також низці островів – Сент-Люсії, Криту, Сейшели, Фіджі, Багамським островам. Тут присутні як плюси так і мінуси даної можливості, адже вступ у шлюб є важливим кроком у майбутнє і повинен бути добре обдуманим [5].

17.11.2022 віце-прем'єр – міністр цифрової трансформації України Михайло Федоров розповів про можливість запуску нового проєкту одруження-розлучення в метавсесвіті. Ця подія відбулася на Київському міжнародному економічному форумі. Команда мін. цифри планує зробити великий крок вперед і максимально покращити отримання держ. послуг[6].

Отже, незважаючи на складнощі та перепони, ведення воєнного стану, українці прагнуть створювати родину. Законодавець, в свою чергу, спрощує процес вступу у шлюб для військовослужбовців і тих, хто несе службу в лавах ЗСУ. Щодо інших пар, вони можуть зареєструвати свої відносини у звичайному, довоєнному порядку.

Література:

1. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-20#Text>
2. Шосте загальнонаціональне опитування: адаптація українців до умов війни (19 березня 2022 року) Соціологічна група «Рейтинг». URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/shestoy_obschenacionalnyy_opros_adaptaciya_ukraincev_k_usloviyam_voyny_19_marta_2022.html
3. В Україні зафіксували весільний рекорд за останні 7 років: де реєструють найбільше шлюбів // <https://life.pravda.com.ua/society/2022/09/9/250391/>
4. Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану // <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/213-2022-%D0%BF#Text>
5. Кравцова Т. Швидкошлюб. Всеукраїнське професійне юридичне видання «Юридична газета online». URL: <https://radako.com.ua/news/shvidkoshlyub-poglyad-yurista-na-ekspres-reiestraciyu-shlyubu>
6. [В Україні можуть запустити можливість одружитися-розлучитися в метавсесвіті – Федоров | Економічна правда \(epravda.com.ua\)](https://epravda.com.ua)

Деревйова Вікторія Сергіївна

*студентка 4 курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бабиш І.Г.*

УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

На даний момент, пріоритетним напрямком політики-правового регулювання соціального захисту виступає захист прав дитини, зокрема, дітей сиріт та тих, що позбавлені батьківського піклування, що набуває не аби якої значимості в період війни. В першу чергу варто звернутися до Конвенції про права дитини, де зазначається про те, що правом на особливий захист та допомогу зі сторони держави, зокрема, можливість усиновлення має права дитина, позбавлена сімейного оточення [1].

Як відомо, через відкриту збройну агресію проти нашої держави, на підставі положень Конституції та Закону України «Про правовий режим

воєнного стану» Указом Президента України було запроваджено правовий режим воєнного стану [2].

Саме у кризових ситуацій починають загострюватися соціальні проблеми, в тому числі усиновлення дітей, що стали жертвами війни та були позбавлені батьківського піклування через це негативне явище. Збройна агресія рф призвела до того, що доволі велика кількість дітей залишилися без батьків та їх піклування.

Проте, з моменту запровадження воєнного стану процедура усиновлення здійснювалася на загальних засадах, та не зазнавала будь яких змін. Проте, через великий резонанс в соціальній мережах та суспільстві в цілому призвело до того, що законодавство України, що визначає особливості процедури усиновлення почало реформуватися відповідно до умов воєнного стану. Так, 24.05.2022 року Кабінетом Міністрів України була прийнята постанова №618 «Про внесення зміни до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей», яка встановлювала перелік документів та власне процедуру забрання усиновленої дитини, яка була переміщена за межі території нашої держави у зв'язку з активними бойовими діями [3].

Наступним етапом реформування законодавства в сфері усиновлення виступає прийняття постанови КМУ «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо цифровізації процесів влаштування дітей у сімейні форми виховання» від 31 травня 2022 року №636, якою було початок розвитку процесів усиновлення у електронній формі. Так, дана постанова передбачала обов'язок створення електронного реєстру даних про дітей сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. Також, в даний реєстр повинні вноситися відомості про осіб, що можуть бути потенційними усиновлювачами. Запровадження даної системи дало змогу спростити процес подання усиновлювачами необхідних для цього документів. При цьому, дана система дає змогу спростити процес комунікації між учасниками даного процесу, оскільки, в ній повинно вестись оновлення інформації про дитину, яка підлягає усиновленню та власне, там можна отримати особисту консультації з приводу процедури усиновлення (дана консультація може надаватися як безпосередньо так і за допомогою інформаційно-телекомунікаційних систем). Подача такої заявки здійснюється через портал Дія. Також, з'явилася можливість подати заявку про взяття на облік особу як таку, що хоче стати усиновлювачем не тільки за місцем проживання але й електронним шляхом. При цьому, можливість подання такої заявки в електронному вигляді здійснюється через Єдиний державний веб-портал електронних послуг. Дана процедура доволі

скорочує час, оскільки система сама генерує комплект документів через можливість доступу до різних баз даних. Як стверджує Міністерство соціальної політики, в разі подання електронної заявки не потрібно в подальшому збирати оригінали таких документів та подавати їх.

При цьому, в особистому кабінеті будуть відображатися відомості про документи, які буде отримувати особа, як потенційний усиновлювач в процесі усиновлення. До таких документів, наприклад, можна віднести довідку про проходження курсу підготовки з виховання дітей сиріт [4].

Отже, можна дійти до висновку про те, що у зв'язку зі збройною агресією доволі сильно зросла кількість дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Саме тому, чинне законодавство і далі потребує активних змін задля того, аби забезпечувати благополуччя таких дітей, тощо.

Література:

1. Конвенція про права дитини ООН: Міжнародний документ від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 23.11.2022).

2. Про затвердження Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні»: Закон України від 24.02.2022 № 2102-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2102-IX#Text> (дата звернення: 23.11.2022).

3. Про внесення зміни до Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей: Постанова Кабінету Міністрів України від 24 травня 2022 р. № 618. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/618-2022-п#Text> (дата звернення: 23.11.2022).

4. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо цифровізації процесів влаштування дітей у сімейні форми виховання: Постанова Кабінету Міністрів України від 31 травня 2022 р. № 636. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/636-2022-п#Text> (дата звернення: 23.11.2022).

Капістеринська Катерина Сергіївна
студентка 3 курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Калітенко О.М.

ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСВІДУ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН

В більшості випадків коли ми говоримо про шлюбний договір, то люди кажуть, що це не про кохання. В реальному житті деякої частини українців досі присутні стереотипи про те, що укладання шлюбного договору це прояв недовіри у стосунках та думки про розлучення, та не всі згодні з тим, що це здорове сучасне вирішення можливих проблем між подружжям та навіть сучасна необхідність.

Можна виокремити найактуальніші причини зростаючої популярності шлюбного договору:

- практичніший підхід молоді до шлюбу, тому що поділ майна в суді може затягнутися на декілька років;
- договір заздалегіть регулює спори про те, яке саме майно буде передане спільній дитині та чи взагалі буде передане, більшість спорів виникає саме з цього питання;
- борги. Це те, що після розлучення доведеться оплачувати за рахунок спільного майна, а завдяки договору можна зазначити, що кожен за своїми зобов'язаннями відповідатиме самостійно;
- захист активів. Якщо виникнуть проблеми з правоохороною системою, то на майно одного з подружжя можливо буде зняти арешт.

В Україні поняття шлюбного договору з'явилося ще в 1992 році та регулюється 10 главою Сімейного кодексу України, за законодавством шлюбним договором є юридична угода, яку укладають за власним бажанням особи, які вступають у шлюб. В свою чергу договір регулює тільки майнові відносини між подружжям, визначає їх матеріальні права та обов'язки у шлюбі та у випадку розлучення. І хоч цей інститут запроваджений в законодавство досить давно, то його популярність почала зростати приблизно останні 4-5 років, і причина саме в збільшенні кількості розлучень на території України. Внаслідок цього кожен з подружжя бажає подбати про своє майбутнє на випадок розлучення, для того щоб бути впевненим в завтрашньому дні та не стати закоханим безпритульним [4].

Хоча, якщо подивитись статистику, то в Україні за перші пів року 2022 року було зареєстровано рекордну кількість шлюбу за останні сім років. Це

також говорить про те, що відсоток пар, які укладатимуть шлюбний договір зростатиме. За даними Державної служби статистики та Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів у 2020 році в Україні на 7% більше ніж у 2019 році було укладено шлюбних контрактів, а в 2021 році вже на 46% більше, тобто, якщо три роки тому шлюбний договір укладала всього одна з сорока новостворених пар, то зараз – майже кожна двадцята [2].

Перші шлюбні договори виникли приблизно 2 тисячі років тому, це була усна угода між батьками наречених, таким чином вони вирішували де будуть жити їх діти та що вони отримають у придане.

У багатьох країнах світу шлюбний договір є більш буденнішим. В Америці шлюбний договір – це базова складова підготовки до одруження, він є важливим аспектом американського законодавства, що підкреслює їх унікальність та відмінність від інших національностей. Кожен штат має власні особливості та закони щодо укладання шлюбного контракту. Єдиний акт шлюбного договору є однією із спільних ознак усіх законодавств, який прийняли приблизно 26 штатів, проте кожен з них має змогу вносити свої зміни в нормативно-правову базу штату. Це єдиний акт, що є основою питання про те, коли та яким чином повинен бути виконаний шлюбний договір. В Україні відсутній такий стандартний акт до якого можна звернутися та в якому були б всі необхідні первинні документи, для того щоб укласти подружню угоду [1].

В Техасі законодавство обширніше характеризує поняття «власність», що є джерелом створення шлюбного контракту. Розмаїття майна складає заробітну плату, доходи, будь-які активи, також всі акції, відсотки на борги та пенсійні виплати. Від законодавства України та Техасу відрізняється те, що в Конституції Техасу йдеться про умови укладання та буття шлюбного договору, тому передбачається те, що подружжя, може розділити все своє майно або його частину між собою, яке вже в них є або планується придбати в майбутньому за допомогою письмового договору [3].

Шлюбний договір в Німеччині тотожний з законодавством України, він містить однакові положення та не обмежує права подружжя. Проте, має деякі особливості, які в українських шлюбних договорах неможливо побачити, наприклад шлюбним договором можливе регулювання особистих немайнових відносин подружжя. А в Канадському шлюбному договорі можливо додати положення за якими один з подружжя може залишитися у критично не вигідному для нього положенні, якщо не буде виконувати відповідні умови договору, саме це є забороненим в законодавстві України [5].

Актуальна фраза до цієї теми звучить так: «Всі щасливі сім'ї живуть довго в злагоді, а ті, у яких виникли непорозуміння, – починають читати свій шлюбний договір».

Отже, інститут шлюбного договору має пріоритетне місце у налагодженні подружніх відносин та продовжує набувати популярності. Міжнародні тенденції, модернізація в сімейному законодавстві та інформаційному просторі, свобода у галузі громадської рівності населення все це позитивно впливає на світосприйняття українського народу та змінює вітчизняні погляди на життя. Порівнюючи практику України та інших європейських країн, можна впевнено казати, що загальні угоди та галузь дії шлюбного договору є схожими та мають тотожні цілі.

Література:

1. Казарян К.А. Інститут шлюбного договору в англосаксонській та континентальній правових сім'ях. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Право.* 2013. № 1062. Вип. 14. С. 268-271.

2. Поцелуйко А.І. Шлюбний договір як цивільно-правовий інструмент сімейно-правового регулювання подружніх майнових відносин. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія».* 2016. С. 135–144.

3. Сімейний кодекс Техасу. URL: <https://statutes.capitol.texas.gov/Docs/FA/htm/FA.4.htm>.

4. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України.* 2002. № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

5. Явор О.А. Функції шлюбного контракту в сімейному праві України: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.03. «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Харків, 1996. 18 с.

Корман Олександра Сергіївна

студентка 3 курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Калітенко О.М.

ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ

Актуальність даної теми, зводиться до того, що сурогатне материнство є одним із непростих та законодавчо не врегульованих питань у галузі сімейного права України відносно країн Європи, а тому потребує детального розгляду.

У науковій літературі проблеми правового регулювання сурогатного материнства досліджували такі вчені, як: А.П. Головащук, Т.Е. Борисова, С.Б. Булеца, В.А. Ватрас, Н.М. Квіт, Л. Красицька, А.С. Коломієць, Н. Федорченко, О.А. Явор та інші. Замінне материнство з'явилося в кінці минулого століття – в 1976 році в Сполучених Штатах Америки.

Наразі українські нормативно-правові акти не дають визначення поняттю сурогатного материнства, воно є в дійсності лише у суспільних відносинах, пов'язаних із сучасними репродуктивними технологіями. Якщо говорити своїми словами, то сурогатне материнство – це метод лікування безпліддя, один із виду допоміжних репродуктивних технологій (ДРТ), за якого жінка, тобто заміна матір, за власним бажанням погоджується завагітніти, щоб виносити й народити біологічно чужу для неї дитину, яку потім віддадуть на виховання генетичним батькам, та з якою сурогатна матір більше не буде пов'язана ні правами, ні обов'язками, попри те, що вона її виносила і народила. В програмі замінного материнства беруть участь три людини: 1) генетичний батько; 2) генетична мати; 3) сурогатна матір.

У ч. 7 ст. 281 ЦК України визначена прерогатива на проведення ДРТ, де зазначено: «Жінка або чоловік, які досягли 18 років та у яких немає медичних протипоказань, мають право на проведення щодо них лікувальних програм екстракорпорального запліднення відповідно до порядку та умов, які встановлені законодавством» [4].

Тому, згідно з Порядком застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні заміною матір'ю може бути дієздатна повнолітня жінка, яка має хоча б одну особисту дитину з міцним здоров'ям, яка надала добровільну письмову оформлену відповідно до законодавства згоду та не має жодних медичних протипоказань. Тобто ні про які так звані соціальні свідчення або «хочу дитини, але виношувати не буду» мови йти не може, адже

в законодавстві чітко передбачені критерії, яким повинна слідувати сурогатна матір.

Варто відмітити, що ч. 2 ст. 123 СК України вказує на те, що при перенесенні в організм іншої жінки плід немовля, зачатого чоловіком та жінкою в результаті застосування ДРТ, батьками дитини є подружжя. Інакше кажучи, можна говорити про те, що тільки зареєстроване у законному порядку подружжя може приймати участь у замінному материнстві. Окремі люди чи пари, які перебувають у фактичному шлюбі, позбавлені такого шансу [3].

Доцільно встановити граничний вік для тих, хто може бути сурогатною матір'ю, як це передбачено законодавством Республіки Білорусь, а також вирішити питанням перебування потенційних батьків у шлюбі під час проходження програми ДРТ і чи такий проект може бути проведений для самотніх жінок, оскільки фактичної заборони в законодавстві не передбачено [1, с. 190].

Також слід зауважити, що вагомим пунктом Наказу МОЗ № 787 є перелік документів, які потрібні для проведення замінного материнства з сторони матері та з сторони подружжя, в інтересах якого відбувається даний вид ДРТ. З боку матері повинні бути наявні такі документи, як: заява; копія документа яка підтверджує особу; копія свідоцтва про одруження чи його розірвання; копія свідоцтва про народження дитини; також якщо жінка знаходиться у шлюбі, то повинна бути обов'язково наявна згода чоловіка замінної матері на її участь у програмі сурогатного материнства. А з боку подружжя, в інтересах якого здійснюється сурогатне материнство, потребуються такі документи, як: заява пацієнта щодо застосування ДРТ; копії їх паспортів; копія свідоцтва про шлюб та нотаріально засвідчена копія письмової угоди між замінною матір'ю та подружжям [2].

Останній пункт в переліку документів є досить значущим. Оскільки штучне запліднення шляхом сучасних ДРТ в сімейному праві не відстоює інтереси біологічної матері, а натомість надає перевагу умовам домовленості, досягнутої між замінною матір'ю та подружжям.

Сурогатна мати не має ніяких материнських прав на немовля після його народження. У цьому випадку, законодавство встановлює, що батьками дитини є те подружжя, чий генетичний матеріал використовувався для зачаття. Тобто саме біологічні батьки повинні забрати дитину з пологового будинку та зареєструвати її народження, обрати прізвище та ім'я. У свідоцтві про народження дитини жодної звістки про замінну матір та про те, як народилася дитина не зазначається. Сурогатна мати не має права після народження залишити дитину собі. Тому що тоді її дії можуть бути оскаржені в суді. Через

те в договорі з замінною матір'ю здебільшого передбачені санкції за порушення чи неналежне виконання жінкою його умов. Також потрібно звернути увагу на те, що за відмову сурогатної матері віддати дитину біологічним батькам, її можуть притягнути до юридичної відповідальності, в тому числі й до кримінальної.

Підводячи підсумок із вищенаведеного, потрібно наголосити на тому, що під сурогатним материнством слід розуміти процес виношування та народження дитини жінкою на підставі належного договору. Замінне материнство дає змогу стати батьками тим людям, які цього насправді хочуть, але з об'єктивних причин не можуть. Мій погляд на цю проблему такий: вкрай необхідно на законодавчому рівні врегулювати основні питання, які пов'язані з процедурою сурогатного материнства в Україні. По-перше, визначити та закріпити такі поняття, як: «замінне материнство», «договір сурогатного материнства», «замінна мати» тощо. По-друге, потрібно прийняти окремий нормативно-правовий акт, який буде регулювати відносини замінного материнства. По-третє, встановити граничний вік для жінок, які можуть бути сурогатними матерями, а також зобов'язати укладати договір замінного материнства виключно в письмовій формі, з обов'язковим нотаріальним посвідченням.

Література:

1. Головащук А. П. Правове регулювання допоміжних репродуктивних технологій. *Часопис Київського університету права*. 2013. С. 189-191.
2. Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні від 09.09.2013 № 787. *Відомості Міністерства охорони здоров'я України*. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text>
3. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Кравчук Дмитро Сергійович

студент 4 курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Бабич І.Г.

ЯК РОЗЛУЧИТИСЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Сім'я являється найважливішим осередком суспільства. Саме інститут сім'ї включає велику кількість приватних інститутів, зокрема до яких належить інститут шлюбу. Сімейний кодекс України зазначає, що однією з головних підстав створення сім'ї є шлюб. Саме Сімейний кодекс України регламентує процедуру укладання та розірвання шлюбу [1].

Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року та введення воєнного стану на всій території України інститут шлюбу зазнав певних змін, які зокрема стосуються процедури його укладання та розірвання. Варто зазначити, що воєнний стан не являється перешкодою для розірвання шлюбу. Це право не може бути обмежене при жодних умовах, оскільки основною засадою є добровільне волевиявлення подружжя. Однак така ситуація в державі дещо ускладнила дану процедуру, а деякі труднощі можуть призвести до затягування самого процесу розлучення.

Обов'язок розірвання шлюбу покладається на органи державної реєстрації актів цивільного стану (ДРАЦС) або ж суд [2]. Відповідно для цього потрібно подати до відповідних органів або спільну заяву, або заяву одного із подружжя. Як правило, це здійснюється за місцем проживання подружжя шлюбу (у випадку розірвання шлюбу судом). Що стосується тих регіонів, де ведуться активні бойові дії, то територіальна підсудність судів була змінена Верховним судом, що дало можливість здійснювати розгляд даних справ іншими судами, що знаходяться в безпечних регіонах.

Щодо органів ДРАЦС, то заява подається за місцем реєстрації шлюбу або місцем проживання. В даному випадку ситуація дещо схожа із судами, тобто ті органи ДРАЦС, що знаходяться на небезпечних територіях не працюють, тому потрібно звернутися в найближчий ДРАЦС за місцем перебування подружжя.

У випадку відсутності дітей або наявності взаємної згоди подружжя процедура розлучення органами ДРАЦС займає значно менше часу, аніж через суд. Якщо здійснюється розірвання шлюбу судом, то свідоцтво про розірвання шлюбу не видається, а шлюб припиняється з моменту набрання рішення законної сили [3]. Якщо шлюб розривається через ДРАЦС, то він припиняється

з моменту внесення відповідних відомостей до Державного реєстру актів цивільного стану і відповідно видається свідоцтво про розірвання шлюбу.

Однак, зважаючи на ситуацію в країні, з метою безпеки багато українців покинули територію України. В такому випадку можуть виникати деякі труднощі, що безпосередньо пов'язані із процедурою розірвання шлюбу. У випадку відсутності підстав для розірвання шлюбу через суд, один з подружжя, що знаходиться за території іншої держави може звернутися із заявою до консульської установи України в державі свого перебування, а в свою чергу інший з подружжя також повинен звернутися із заявою про розірвання шлюбу до органів ДРАЦС на території України. Тоді консульська установа передає всі дані органу ДРАЦСу, який безпосередньо здійснює процедуру розірвання шлюбу.

У випадку наявності неповнолітніх дітей процедура розірвання шлюбу ускладнена і проводиться судом. Для цього в Україні одним із подружжя потрібно подати заяву до суду, в подальшому суд направляє запит до іноземної держави. В подальшому іноземні судові установи з'ясовують позиція іншого із подружжя. У разі наявності всієї необхідної інформації суд приймає відповідне рішення.

Отже, із вище сказаного можна зробити висновок, що на період дії воєнного стану відсутні будь-які заборони чи обмеження що стосуються розірвання шлюбу. Однак варто пам'ятати, що в процесі розірвання шлюбу можуть виникати певні труднощі, які у свою чергу ведуть до затягування процесу.

Література:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 23.11.2022).
2. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 1 липня 2010 року № 2398-VI. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text> (дата звернення: 23.11.2022).
3. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України від 18 жовтня 2000 року №52/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text> (дата звернення: 23.11.2022).

Кула Анна Станіславівна

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Спасова К.І.

МІЖНАРОДНИЙ ПРОЦЕС УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОЇ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ:

На жаль війна в нашій країні нікого не обійшла стороною та певним чином вплинула на всі сфери нашого життя. Проте незважаючи на всі випробування завдяки нашому та міжнародному законодавству існують певні гарантії щодо захисту прав та законних інтересів всіх категорій населення. Але більше уваги було і буде приділено дітям, адже саме вони потребують особливого догляду та турботи.

Саме усиновлення дитини провадиться у найвищих її інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов життя. Слід зазначити, що головним завданням усиновлення є надання дітям-сиротам та тим дітям, які з певних причин залишились без батьківського піклування адекватних умов для життя та належного піклування.

На даний момент вважають, що міждержавне усиновлення дійсно є найкращим варіантом для дітей, які з певних причин не можуть отримати належної опіки на своїй батьківщині. Так дійсно потрібно все робити для того, щоб наші діти залишались в нашій країні, проте навіть зараз є такі ситуації, коли це зробити неможливо.

Логічним є те, що після усиновлення дитина повністю зрівнюється в особистих і майнових правах з родичами усиновлювача.

Міждержавне усиновлення в Україні здійснюється тільки за участі Міністерства соціальної політики України. Є певні відмінності стосовно правового регулювання усиновлення дітей, обтяженого іноземним елементом, від усиновлення за участю усиновлювачів та усиновлених – громадян України. Усиновлення іноземними громадянами дитини – громадянина України можливе лише після вичерпання національних можливостей її влаштування в сім'ю [4].

Це означає те, що усиновленими є діти – громадяни України, а усиновлювачами – громадяни України, які проживають за її межами, та іноземці. До набрання чинності Законом України від 19 травня 2011 року N 3381-VI «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо особливостей усиновлення окремих категорій дітей» Сімейний кодекс України містив норми, які дозволяли й особам без громадянства бути усиновлювачами [2].

Посилаючись на Закон України «Про охорону дитинства», а саме ст. 24, слід зазначити, що усиновлення дитини, яка є громадянином України, іноземцями провадиться, якщо були вичерпані всі можливості щодо передачі під опіку, піклування, на усиновлення чи виховання в сім'ї громадян України. Хочу наголосити на тому, що забороняється комерційна та посередницька діяльність стосовно усиновлення дітей, передання їх під опіку, піклування чи на виховання в сім'ї громадян України, іноземців або осіб без громадянства [3].

Обрана мною тема є дійсно дискусійною, тому що усиновлення іноземцями дітей, які є громадянами України має як багато прихильників, так і багато противників. Аналізуючи сучасну правову літературу мною було знайдено велику кількість досліджень щодо визначення правових аспектів міжнародного усиновлення.

Деякі питання даної теми розглядалися в роботах авторів, а саме: Л. П. Ануфрієвої, В. Г. Храбскова, І. К. Городецької, В. А. Рясенцева, Г. К. Матвєєва, І. А. Зіміної, Е. О. Петухової та інші вчені.

Дана тема займає провідне місце саме в державному значенні, бо посилаючись на Конституцію України, а саме на статті 51 та 52, сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою, утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу. Тому надання сімейної турботи дітям, які не мають належного сімейного виховання та позбавлені батьківського піклування є досить актуальною проблемою, яка потребує вирішення.

Варто зупинити увагу на тому, що усиновлення в Україні регламентується главою 18 розділу IV, розділом VI Сімейного кодексу, законами України «Про охорону дитинства», «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», «Про міжнародне приватне право», статтею 21 Конвенції ООН про права дитини, Європейською конвенцією про усиновлення дітей (переглянутою) від 27 листопада 2008 року, ратифікованою Законом України від 15 лютого 2011 року, іншими національними законодавчими актами та нормативно-правовими актами міжнародного характеру [6].

Законодавство нашої держави реформується під дотримання одного з основних принципів Конвенції ООН з прав дитини – забезпечення найвищих інтересів дитини.

Згідно даних, що містяться на сайті Міністерства соціальної політики України, за 2005 рік – іноземними громадянами усиновлено 2110 дітей, 2012

рік – 806 дітей, 2013 рік – 674 дитини, за 2014 рік – дещо більше 500 міждержавних усиновлень і це буде найнижчий показник за всю історію міждержавного усиновлення в Україні. Третина іноземців приїжджають в Україну щоб усиновити дитину саме віком 5 років [5].

Проте провівши аналіз щодо міжнародно-правового процесу усиновлення та його скасування українських дітей-сиріт іноземцями дає зрозуміти, що, крім вже розробленого механізму міжнародного усиновлення, ще залишається досить велика кількість питань, які потребують дослідження і вивчення.

Також стосовно даного питання, на мою думку, повинна існувати і бути законодавчо закріпленою міра відповідальності за порушення умов усиновлення і як результат – його скасування.

Підводячи підсумок, хочу знову наголосити на тому, що обрана мною тема є дійсно важливою і тією, яка потребує негайного вирішення.

Література:

1. Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 23.11.2022).
3. Про охорону дитинства: Закон України № 2402-III від 26.2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>
4. Шуп'яна М. Гаазька конвенція: усиновлення іноземцями дітей, які є громадянами України в реаліях та перспективах. *Освітній простір України*. 2018. Вип. 12. С. 36–41.
5. Слабковська А. І. Нормативно-правове забезпечення процесу усиновлення українських дітей-сиріт іноземцями. *Педагогічні та історичні науки*. 2014. Вип. 122. С. 185–193.
6. Гопанчук В. С. Сімейне право України: навч. посібн. 4-е вид., переробл. та доп. К.: МАУП, 2006. 190 с.

Левандовська Ірина Юріївна

студентка 3 курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: д.ю.н., професор Давидова І.В.

ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕДІАЦІЇ

Наразі в Україні є досить актуальним гнучкий механізм вирішення сімейних конфліктів з допомогою медіації, яка може адаптовуватися буквально до кожної сімейної ситуації. Аналізуючи статистику, стає зрозумілим, що зі 100% укладених шлюбів 70% сімей розлучаються. Також, звертаючись до судової практики, ми бачимо, що найбільш часто після позовів про розірвання шлюбу слідують позови про визначення місця проживання дитини, розподіл майна, стягнення аліментів тощо. За загальним правилом, в судовому процесі сторони конфлікту ведуть перемовини, щодо своїх принципових позиції, саме з законодавчого погляду, проте в такому разі не в повній мірі відображаються життєві потреби та інтереси цих сторін. Хоча, кожна із сторін в такому конфлікті, бажає розповісти суду історію своїх взаємовідносин, власні переживання, але суд це не вважає важливим та це не впливає на його рішення. Тому найкращим виходом із такої ситуації є вирішення конфлікту з допомогою сімейної медіації, бо вона являється ефективним способом вирішення сімейних конфліктів [4, с. 2].

Питанням вивчення сімейної медіації займалися такі сучасні науковці як Сулейманова С.Р. Спектор О. М., Васильєв С.В., Красіловська З.В., Любченко Я.П. та інші.

Відповідно до практики зарубіжних країн, бачимо, що досить популярним вважається, насамперед, безпосереднє, звернення до процесу медіації перед зверненням до суду у справах, що стосуються розірвання шлюбу. Наприклад, у Японії, США та деяких країнах Європи сімейні спори не можуть бути розглянуті судом до того часу, поки сторонами не буде пройдено процес сімейної медіації.

Не зважаючи на це, в українському чинному законодавстві не визначено спеціальних вимог щодо врегулювання сімейних спорів завдяки медіації. Проте, законодавство дозволяє суддям застосовувати примирні процедури під час вирішення сімейних спорів [1, с. 63].

Звертаючись до Сімейного Кодексу України, а саме статті 111, бачимо, що суд уповноважений вживати певні заходи щодо примирення подружжя, але це не повинно суперечити моральним засадам суспільства. Також, відповідно

до ч. 7 ст. 240 Цивільного процесуального кодексу України, суд уповноважений припинити розгляд справи і призначити певний термін для примирення подружжя, проте цей термін не може перевищувати шести місяців, на мою думку, саме це є особливою ознакою розгляду та вирішення справ про розірвання шлюбу. Проте, дана норма в наш час є недієвою і, відповідно до аналізу судової практики, такий термін на примирення є безрезультатним та найчастіше такі справи вирішуються розірванням шлюбу. Така проблема виникає через необізнаність громадян в існуванні медіації як процедури для примирення. У повноваження суду не входить інформування сторін про можливість вирішення конфлікту за допомогою процедури медіації та рекомендувати її, тому таку ситуацію доцільно розцінювати як прогалину у цивільному процесуальному праві України [1, с. 64].

Для кожної дитини розлучення батьків є дійсно важкою проблемою, яка несе за собою певні розлади пов'язані із психікою. На мою думку, дуже важливою є підготовка дитини до настання таких змін в житті. Слід нагадувати дитинці якомога частіше, що батькі дійсно люблять її, незважаючи на їх власні конфлікти. На допомогу може прийти сімейний медіатор, який має певну спеціалізацію для проведення консультацій з дитиною [2, с. 67].

Не потрібно думати про те, що судові рішення можуть в край змінити ситуацію, виправити її з юридичної точки – так, але вагомих змін не відбудеться. Саме тому, під час процедури сімейної медіації, в основному увагу приділяється виробленню способів вирішення конфлікту, які будуть прийняті сторонами. Проте рішення, що були прийняті під час медіації повинні стосуватися особливих потреб кожної із сторін конфлікту [4, с. 48].

Медіація має свої переваги і є ефективною, коли сторони жодним чином не можуть досягнути перемир'я самостійно. Саме тому сімейна медіація тягне за собою усунення недовомовленості між сторонами та допомагає кожному усвідомити свої помилки та вирішити даний конфлікт. Ту розглядаються всі питання а саме: фінансові, виховання дітей, а також майнові спори [4, с. 56].

Зазвичай сімейні медіатори працюють в парі, тобто в комедіації. Для початку вони повинні провести зустріч для кожної зі сторін для аналізу та діагностики щодо причин виникнення конфлікту. Головним питанням, яке ставлять медіатори сторонам на попередній зустрічі, є питання щодо готовності сторін перейти бо взаєморозуміння та вирішити спокійно цей конфлікт [2, с. 18].

Після цього планується загальна зустріч і завдяки медіатору кожний зі сторін навчаються спокійному спілкуванню для того, щоб почути що дійсно є важливим для всіх членів сім'ї, поєднуючи також і інтереси дитини.

Сторони не повинні розмовляти один з одним на допомогу знову приходять медіатори. Під час цього всі можуть висловлювати свої справжні почуття.

Звичайно аби вирішити дану проблему медіатор повинен бути висококваліфікованим. Перш за все вміти працювати із емоційним станом людей. Медіатор дійсно допомагає сторонам конфлікту з'ясувати та усвідомити дану ситуацію. Медіатор повинен зробити все можливе аби сторони щиро відкрились йому [3, с. 48].

Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що розлучення завжди є досить неприємною ситуацією у житті людини. Проте, альтернативний спосіб вирішення конфлікту, а саме за допомогою сімейної медіації, полегшує біль і стрес, які відчують сторони конфлікту і призводить задовільного процесу та щасливих наслідків.

Література:

1. Сулейманова С. Р. Переваги сімейної медіації при вирішенні питання про розірвання шлюбу. *Альтернативні способи вирішення цивільних спорів: матеріали круглого столу* (Одеса, 29 березня 2021 р.). За заг. ред. д.ю.н., професора Н. Ю. Голубєвої ; НУ «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс. 2021. С. 63-68.
2. Красіловська З.В. Становлення інституту медіації в системі публічного управління: теоретико-правовий аспект: дис.... канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.01. Одеса, 2017. С. 92.
3. Любченко Я.П. Альтернативні способи вирішення правових спорів: теоретико-правовий аспект: дис. канд.. юрид. наук.: спец. 12.00.01. Харків, 2018. С. 131.
4. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник / авт. кол.:Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський [та ін.]; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса: Екологія, 2019. С. 90.

Логвінова Ксенія Вікторівна

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Мазуренко С.В.

ПІДСТАВИ ВИЗНАННЯ ШЛЮБУ НЕДІЙСНИМ

Шлюбно-сімейні відносини відіграють важливе значення в становленні та розвитку суспільства. Подружні відносини регулюються нормами та санкціями інституту властивого шлюбу. Законодавець визначає шлюб як сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [1, ч. 1 ст. 121].

Сімейні правовідносини передбачають не тільки можливість розірвати шлюб, а й визнати його недійсним при житті подружжя. Нажаль, у галузі сімейного права відсутнє поняття недійсності шлюбу визначеного на законодавчому рівні, тож це ускладнює тлумачення норм інституту сімейного права та призводить до помилок у судовій практиці. Ці обставини визначили потребу науковців у дослідженні механізму реалізації норм, що визнають недійсність шлюбу та визначення санкції за порушення умов укладення шлюбу [2, с. 49]. На відміну від поняття недійсності шлюбу, в Сімейному кодексі України закріплені вимоги, порушення яких призводить до визнання шлюбу недійсним. Стаття 38 СК України містить перелік вимог, порушення яких, визначають як підстави недійсності шлюбу, що зазначені у статтях 22, 24-26 СК України, а саме:

- укладення шлюбу з порушенням вимог законодавства щодо шлюбного віку;
- добровільної згоди на вступ у шлюб, його реєстрації з особою, яка визнана недієздатною, або з особою, яка з інших причин не усвідомлювала значення своїх дій і (або) не могла керувати ними;
- дотримання принципу одношлюбності;
- перебування у шлюбі осіб, які не можуть у ньому перебувати;

Незважаючи на те, що в цьому переліку не зазначено такої підстави припинення шлюбних відносин як приховування одним з подружжя відомостей про стан здоров'я, але така підстава міститься у частині 5 статті 30 СК України [1]. Застосовуючи санкції, законодавець намагається вплинути на надання інформації іншому нареченому щодо одного з наречених. Особа має право сама визначити режим доступу до своєї таємниці, але якщо особа має намір вступити у шлюб, то це вже стає її обов'язком донести до відома про стан свого здоров'я своєму нареченому або нареченій [3, с 160].

Визнання недійсності шлюбу можливо тільки в судовому порядку та лише з двох підстав. По-перше, в тому випадку, якщо через приховування відомостей про стан здоров'я одним з наречених може стати порушення психічного чи фізичного здоров'я іншого з подружжя чи їх нащадків. Другою підставою визначено, якщо приховування відомостей про стан здоров'я одним з наречених призвело до порушення психічного чи фізичного здоров'я іншого з подружжя чи їх нащадків [4, с. 123].

Якщо звернутись до судової практики про визнання шлюбу недійсним, то можна дійти висновку, що приховування одним із подружжя інформації про наявність тяжкої хвороби становить проблему саме у доказуванні факту приховування захворювання [5, с. 264].

14 грудня 2021 р. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у справі № 761/16077/19 скасував рішення судів, які зробили передчасний висновок про відмову у задоволенні позову про визнання шлюбу недійсним, та передав справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Позивач звернувся до суду з позовом про визнання недійсності шлюбу його померлого батька. Згідно з результатами комплексної судово-психіатричної експертизи, на момент укладання шлюбу батько страждав на хронічний психічний розлад, тож він не міг в повному обсязі усвідомлювати значення своїх дій та керувати ними.

Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позову керуючись тим, що експертизою не було зроблено висновку щодо повного не усвідомлення батьком значення своїх дій та можливості керування ними відповідно до ст. 225 ЦК України. Також суд відмовив у задоволенні клопотання представника відповідача про застосування позовної давності.

Після розгляду касаційної скарги Верховний Суд зазначив, що у приватному праві поняття недійсності може стосуватися правочину, шлюбу. Але шлюб не вважається правочином, тому в такому випадку не можуть бути застосовані норми § 2 «Правові наслідки недодержання сторонами при вчиненні правочину вимог закону» глави 16 ЦК України.

Порушення добровільності шлюбу може призвести до наслідків, які закріплені у ч. 3 ст. 39 СК України, реєстрація шлюбу з особою, яка визнана недієздатною може бути підставою для визнання шлюбу недійсним.

На законодавчому рівні встановлена виключність застосування позовної давності щодо шлюбу, який визнано недійсним, адже така недійсність встановлена на рівні норми закону і не передбачає пред'явлення позову.

За висновком Верховного Суду касаційну скаргу було задовільнено частково, а рішення суду першої інстанції та апеляційної скасувати [6].

У статті 40 Сімейного кодексу України міститься вичерпний перелік підстав за якими шлюб визнається недійсним за рішенням суду [1]. У науці сімейного права існують певні визначені особливості, які беруться до уваги при розгляді справ про визнання шлюбу недійсним: неможливість врегулювання спору на стадії досудового розгляду, відсутність можливості укласти мирну угоду та справи такого типу розглядаються в закритому судовому засіданні. Шлюб визнається недійсним з моменту його реєстрації та наслідки недійсного шлюбу не виникають, але окрім тих, що пов'язані з його недійсністю [2, с. 50]. Також при визнанні шлюбу недійсним, суд має вирішити низку питань стосовно того з ким із подружжя залишаться діти, про утримання дітей, про розподіл спільного майна подружжя, якщо виникне з цього питання спір [7, с. 168].

Отже можна дійти висновку, що визнання недійсності шлюбу в науці сімейного права ще не до кінця досліджене і це підтверджується тим, що на законодавчому рівні поняття недійсності шлюбу не закріплено. Тож для науковців ця сфера сімейного права залишається відкритою для дослідження та потребує вивчення, тлумачення, врегулювання норм сімейного законодавства з питань недійсності шлюбів та правових наслідків.

Література:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 23.11.2022).
2. Соколенко О. Л. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. *Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту*. 2018. Вип. 4. 214 с.
3. Тонієвич Є.Д. Правові наслідки невиконання нареченими обов'язку пройти медичне обстеження і повідомити один одного про стан здоров'я *Вісник Вищої ради юстиції*. 2013. № 2(14). С. 158-171.
4. Ковтунова Л.Ю. Особливості визнання шлюбу недійсним за рішенням суду. *Університетські наукові записки*. 2009. № 3(31). С. 119-125.
5. Безручко А. Приховування стану здоров'я наречених як одна з підстав визнання шлюбу недійсним. *Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка*. 2014. С. 263-266.
6. Постанова Верховного Суду від 14 грудня 2021 р., судова справа № 761/16077/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102010360>

7. Євко, В. Ю. Визнання шлюбу недійсним як захід відповідальності у сімейному праві. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2017. № 3 (78). С. 164–172.

Максимчук Дарина Андріївна

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Спасова К.І.

ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ БАТЬКІВ

Відповідно до ч. 1 ст. 1 Сімейного кодексу України (далі – СК України), батьки наділяються особистими немайновими правами, які виникають з моменту встановлення походження дитини від них.

Згідно з ч. 1 ст. 121 СК України, походження повинно бути зареєстроване і засвідчене органом державної реєстрації актів цивільного стану у визначеному законодавством порядку. Документ, що надається батькам та підтверджує їх батьківські права є свідоцтво про народження дитини.

Глава 13 СК України містить перелік немайнових прав та обов'язків батька та матері. Варто зазначити, що аналізуючи зміст статей даної глави, можна дійти до висновку, що законодавець розділяє особисті немайнові права, які виникають незалежно від шлюбу та які напряду залежать від перебуванні особи в шлюбі [2]. Також ключовою ознакою прав батьків є їх рівність, що закріплюється Конвенцією про права дитини та чинним сімейним законодавством України. До особистих немайнових прав батьків відносяться: право на визначення місця проживання дитини, право на визначення імені, по батькові та прізвища дитини, право на безперешкодне виховання та спілкування дитини з батьками.

Вивчаючи наукову літературу зустрічається чимало різних визначень поняття «інтерес» та обґрунтувань сутності даного терміну, які були надані науковцями різних часів. Зважаючи на таку різноманітність думок, Конституційний Суд України надав таке роз'яснення, що законний інтерес – це гарантований державою простий легітимний дозвіл задовольняти потреби, що виникають, й можливість забезпечувати себе певними благами [3]. У сімейному праві він виступає заохочувальним засобом, щодо реалізації своїх прав, що прямо впливає на активну правомірну поведінку суб'єктів.

Чинним законодавством України передбачено основні способи захисту сімейних прав та інтересів. Так у ч. 2 ст. 18 СК України зазначено, що суд застосовує способи захисту, які встановлені законом або домовленістю (договором) сторін.

Оскільки на законодавчому рівні питання захисту особистих немайнових прав та законних інтересів батьків розкрито досить мало, варто звернутися до думок національних науковців у галузі цивільного та сімейного прав.

Красицька Л.В. у своїй монографії запропонувала поділ способів захисту в залежності від результату, на який очікують при їх застосуванні, або від правових наслідків застосування:

1. Орієнтовані на встановлення або зміну сімейних прав батьків та дітей. Сюди ми можемо віднести позбавлення батьківських прав, оспорювання материнства, визнання батьківства тощо.

2. Орієнтовані на прискання порушень сімейних прав або запобігання їм. Прикладом є визначення місця проживання малолітньої дитини.

3. Орієнтовані на відновлення прав, що були порушені, відшкодування завданої шкоди та компенсацію інших негативних наслідків, завданих порушенням права. До даної групи можемо віднести поновлення батьківських прав [4, с. 444-445].

Відповідно до класифікації Стефанчука Р.О., способи захисту поділяються за цільовою спрямованістю на:

1. Превентивні – полягають у спрямованості запобігання порушенню, а також його оспорювання, припинення чи невизнання особистого немайнового права, загрози вищеперелічених дій.

2. Відновлювальні – полягають у спрямованості відновити порушене право.

3. Компенсаційні – полягають у спрямованості на компенсування шкоди, яка була завдана в наслідок порушення особистого немайнового права [5, с. 16].

Братіца О.М. у своїй роботі провела аналогію класифікації Вітрянського В.В. до сімейного права. Відповідно до такого поділу, немайнові права, що захищаються можна поділити на:

1. Універсальні, тобто ті, що можуть застосовуватися для захисту будь-яких особистих та майнових прав батьків і дітей. Наприклад, визнання батьківства.

2. Спеціальні, які можуть бути застосовані для захисту окремих прав батьків і дітей. Наприклад, стягнення неустойки за прострочення сплати аліментів.

Проте, я підтримую думку науковців стосовно поділу форм захисту прав та інтересів на юрисдикційні та неюрисдикційні. Юрисдикційна форма полягає в тому, що юрисдикційні органи будуть займатися захистом прав та інтересів батьків та дітей у сфері сімейного права в разі їх порушення. До них ми відносимо: судову, адміністративну та нотаріальну форми. Неюрисдикційна форма реалізовується завдяки самозахисту, тобто батько, матір або дитина особисто вчиняють дії юридичного чи фактичного характеру без допомоги юрисдикційних органів.

Отже, в теорії та на практиці права батьків та дітей є нерозривно пов'язаними між собою. Захист особистих немайнових прав та законних інтересів батьків забезпечуються сімейним та цивільним законодавствами, і реалізується у двох основних формах: захист, що встановлений законом або домовленістю (договором) сторін.

Література:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст.135.

2. Правове регулювання особистих немайнових та майнових відносин між суб'єктами сімейних правовідносин. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_35982

3. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України від 01.12.2004 р. *Урядовий кур'єр*. 2004. № 239. Додаток «документи». С. 7-12.

4. Красицька Л.В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: монографія. Київ: Ліра-К, 2014. 628 с.

5. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2007. 40 с.

Братіца О.М. Захист особистих немайнових прав та законних інтересів батьків як учасників сімейних правовідносин: дипломна робота. Київ, 2020. 92

Мерчанський Іван Русланович

студент 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Кривенко Ю.В.

ЗВИЧАЙ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Питання застосування звичая як джерела права завжди було дискусійним для України. Одна частина вчених притримується думки, що звичай є повноправним джерелом прав поруч з іншими, друга частина науковців вважає, що застосування звичаю може мати лише субсидіарне застосування, треті вважають, що звичай взагалі не може бути джерелом права. В науковій літературі також наявний плюралізм думок щодо самого поняття звичаю. Оскільки дефініції даного терміну немає в жодному нормативно-правовому акті, то будемо використовувати визначення, якого дотримується більшість вчених. Отже, звичай- це загальнообов'язкове правило поведінки, яке закріпилося у суспільстві внаслідок його багаторічного та багаторазового використання.

Традиційно звичай не прийнято розглядати як джерело права в Україні. Але для деяких галузей права, в тому числі для цивільного та сімейного, характерне звернення до звичаю у випадках передбачених законом. Зокрема, при виявленні певних прогалин в праві, чи недостатньому регулюванню певних суспільних відносин, тощо. Сімейне право найбільш тісно пов'язано із звичаєвим правом. Як зазначають і юристи, і історики, сімейні правовідносини регулювалися переважно звичаєм до другої половини XIX ст. Не дивлячись на це, в сімейному праві, на відміну від цивільного, де звичай визнається джерелом права, звичай не відокремлюють як джерело права. Наразі у сімейних правовідносинах ми користуємося єдиним кодифікованим актом, а саме Сімейним кодексом України, який визначає загальні та спеціальні випадки застосування звичаєвого права. Ст. 11 СКУ визначає загальні засади застосування звичаїв: «При вирішенні сімейного спору суд за заявою заінтересованої сторони може врахувати місцевий звичай, а також звичай національної меншини, до якої належать сторони або одна з них, якщо вони не суперечать вимогам цього Кодексу, інших законів та моральним засадам суспільства.» [1] Так само в деяких статтях зазначено інші випадки застосування звичаїв, наприклад, ст. 146 СКУ надає право батькам давати дитині більше двох імен, якщо це впливає із звичаїв національної меншини до якої відноситься хоча б один з батьків.

Але одним з недоліків при зверненні до звичаєвого права є відсутність поняття звичаю у законодавстві, як вже було зазначено вище. Тут доцільним буде звернутися до досвіду країн агло-саксонської правової сім'ї, де правовий звичай займає провідне становище серед інших джерел права. Зокрема, у Великій Британії звичай стає джерелом права, якщо він був створений з давніх часів, а саме до 1189 року. В Україні немає чіткого критерію для визначення давності звичаю, щоб давало можливість говорити про його багаторічне та неодноразове застосування. Самі ж категорії «багаторічне» та «багаторазове», нажаль, є дуже абстрактними.

Важливо також не плутати категорії «правовий звичай» та «звичай». Як слушно зазначає професор Головкін: «Правовим звичай стає тоді, коли він одержує санкцію (офіційне схвалення) держави. Правовими ставали не всі звичаї, а тільки такі, які відображали тривалу правову практику і відповідали моральним засадам даного суспільства. Санкціонування звичаю відбувається двома основними способами:

а) шляхом визнання його судовою, господарською, адміністративною практикою і використання як основи судового рішення;

б) шляхом відсилання до нього у нормі закону»; [2, 160 с.]

На мою думку, законодавець у СКУ використовує саме поняття «звичай». Наступний висновок можна зробити після аналізу ст.11 даного кодексу на підставі наступних критеріїв:

- 1) використання правового звичаю є обов'язком суду, а у даній статті ми бачимо, що суду лише надається право звертатися до місцевого звичаю або звичаю національної меншини;
- 2) суд звертається до звичаю не за власною ініціативою, а за заявою заінтересованої сторони;
- 3) дана стаття надає право використовувати звичай за умовою, що він не суперечить законодавству, а також моральним засадам суспільства;

Таким чином, ми не говоримо про визнання подібних звичаїв державою. Держава, в даному випадку, лише закріплює право суду на використання звичаю (при дотриманні певних умов), а не сам звичай.

Актуальним також є питання щодо тих категорій звичаїв, які можуть використовуватися судом. Законодавець у ст. 11 СКУ надає суду право застосовувати лише місцеві звичаї та звичаї національних меншин. Постає актуальне питання щодо того які звичаї можна віднести до місцевих. Проаналізувавши праці вчених можна дійти до висновку, що в даній статті йде мова про звичаї певного регіону, а не всієї країни. Це може бути аргументовано

тим, що українське звичаєве право тим чи іншим чином увійшло у право України, а більшість норм СКУ створено саме на підставі звичаїв. Але в процесі розвитку суспільства та суспільних відносин створюються нові звичаї, які набувають спочатку статус місцевих, а потім і загальнодержавних звичаїв. Нажаль, СКУ жодним чином не визначає можливість застосування саме таких звичаїв. Отже, вважаю за потрібне доповнити положення даної статті третьою категорією звичаїв, а саме — загальнодержавні звичаї.

Сьогодні сімейні правовідносини в нашій країні переважно контролюються нормами права. Це, як було зазначено, не характерно для нашої держави, де тривалий час норми права існували паралельно із звичаями, традиціями, нормами моралі. За минуле сторіччя завдяки позитивістським тенденціям співвідношення норм права зі звичаями дещо змінилося.

Важливість звичаю полягає, перш за все, в участі народу у правотворчій діяльності. Для громадського суспільства характерною рисою є регулювання суспільних відносин є мінімальне втручання держави у ці відносини, що забезпечує дотримання норм права з боку суспільства. Звичай у цій системі і виступає основним механізмом саморегулювання суспільних відносин. Таким чином, перевага звичаю над нормами позитивного права у галузі сімейного права є важливим чинником для формування як громадянського суспільства так і правової держави.

У висновку потрібно зазначити про необхідність реформування сучасного законодавства у сфері звичаїв. А саме:

- 1) Визнати звичай джерелом права у галузі сімейного права. Так само як це, наприклад, реалізовано у ЦКУ;
- 2) Визначити місце звичая серед інших джерел права, надаючи йому перевагу над іншими джерелами;
- 3) Додати до СКУ категорію «загальнодержавні звичаї»
- 4) Визначити чіткій механізм визнання звичаю правовим;

Література:

1. Головкін, О. В. Звичай як джерело сімейного права України: історія та сучасність. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 159-163.
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст.135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
3. Озель, В.. Звичай у системі права України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 6. С. 201-205.

Недипіч Микита Павлович

студент 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Спасова К.І.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ВІДНОСИН БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ

Однією з найважливіших цінностей для кожної людини є сім'я. Відповідно статті 51 Конституції України сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою. Стаття 3 Сімейного кодексу України (далі – СК України) визначає сім'ю як первинний та основний осередок суспільства. Важливість сім'ї в житті кожної людини важко переоцінити, адже саме в ній дитина робить свої перші кроки в соціалізації, формує навички соціального спілкування, моделі подальшої поведінки у суспільстві.

Члени сім'ї пов'язані між собою взаємними правами та обов'язками, постійно вступаючи між собою у різного роду відносини, у тому числі правові. З них особливе місце займають, особисті немайнові правовідносини між батьками та дітьми. Як відомо, змістом правовідносин є суб'єктивні права та юридичні обов'язки їх учасників, що охороняються державою [3, с. 344]. З метою правового регулювання особистих немайнових правовідносин між батьками та дітьми до СК України включено главу 13 «Особисті немайнові права і обов'язки батьків та дітей». Ця глава містить правові норми, головною метою яких є сприяння всебічному та гармонійному розвитку дитини, становленню її особистості.

Крім СК України, особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей регулюються Конституцією України, Конвенцією ООН про права дитини, Законом України «Про охорону дитинства» та іншими нормативно-правовими актами [4, с. 123].

Відповідно до статті 1 Закону України «Про охорону дитинства» дитиною є особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, що застосовується до неї, вона не набуває прав повнолітньої особи раніше.

Специфічною підставою для виникнення особистих немайнових прав і обов'язків батьків та дітей (юридичним фактом) є факт народження дитини, засвідчений у встановленому законом порядку, тобто зареєстрований в органі ДРАЦС.

Особисті немайнові права батьків та дітей мають свою специфіку. Їх особливими рисами є:

- 1) позбавлення їх економічного змісту та грошової оцінки;

- 2) природний характер цих прав, тобто їх виникнення самих по собі, з моменту народження людини;
- 3) неможливість передачі, відчуження цих прав іншим особам, тобто нерозривний зв'язок цих прав з особою їх носіїв (батьків та дітей);
- 4) належність їх батькам та дітям у рівному обов'язі [5, с. 288].

Важливими конституційними гарантіями прав дитини є заборона будь-якої експлуатації батьками своєї дитини, а також фізичного та психічного насильства над дитиною (стаття 52 Конституції України).

Дитина має право на належне батьківське виховання, яке забезпечується покладанням на її батьків відповідного обов'язку. Виховання включає комплекс дій батьків, спрямованих на духовний розвиток дітей, розвиток здібностей, формування їх особистості. Крім того, батьки зобов'язані забезпечувати лікування дітей у разі хвороби, влаштування до дитячих дошкільних та шкільних закладів, сприяти створенню умов до літнього відпочинку.

Батьки зобов'язані спільно вирішувати питання стосовно виховання дитини. Якщо один з батьків проживає окремо від дитини, він повинен брати участь у вихованні дитини, має право особисто спілкуватися з дитиною. Той із батьків, з ким проживає дитина, не має права перешкоджати тому з батьків, хто проживає окремо, спілкуватися з дитиною та брати участь у її вихованні, якщо таке спілкування не перешкоджає нормальному розвитку дитини.

Батьки мають право укласти договір щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим із них, хто проживає окремо від дитини. Договір повинен бути укладений у письмовій формі та підлягає нотаріальному посвідченню. Той із батьків, хто проживає з дитиною, у разі порушення умов такого договору зобов'язаний відшкодувати матеріальну та моральну шкоду, завдану другому з батьків [6, с. 55].

Якщо той із батьків, з ким проживає дитина, чинить перешкоди тому з батьків, хто проживає окремо, у спілкуванні з дитиною та у її вихованні, другий із батьків має право звернутися до суду з позовом про усунення цих перешкод. Суд визначає способи участі одного з батьків у вихованні дитини (відвідування дитиною місця його проживання, можливість спільного відпочинку, періодичні чи систематичні побачення тощо), місце та час їхнього спілкування (ст. 159 СК України).

Таким чином, можна зробити висновки, що особисті немайнові відносини батьків та дітей посідають чільне місце у сімейних правовідносинах. Сумлінне виконання батьками обов'язків з виховання дитини, піклування про її здоров'я, фізичний та духовний розвиток сприяють формуванню гармонійно

розвиненої особистості, здатної до суспільно корисної праці, належної соціальної поведінки. Особисті немайнові відносини права та обов'язки не наділені економічним змістом, мають природний характер, тісно пов'язані з особою їх носія і не можуть бути відчужені іншим особам.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. Ст.135.
3. Загальна теорія держави і права: підручник. За ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Харків: Право, 2009. 584 с.
4. Сімейне право України: підручник. За загальною ред. В.І.Борисової, І.В. Жилінкової. К.: Юрінком Інтер, 2004. 200 с.
5. Сімейне право України: підручник. За ред. А.О. Дутко. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 480 с.
6. Кобзева Т.А., Шапіро В.С. Сімейне право України: навчальний посібник Суми: СДУ, 2015. 90 с.

Петросян Наріна Гамлетівна

студентка 3 курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Глиняна К.М.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ДИТИНИ НА НАЛЕЖНЕ БАТЬКІВСЬКЕ ВИХОВАННЯ

Відповідальність за виховання дитини беруть на себе її батьки (підкувальники), ніяк не інші члени родини. Тому важливим аспектом розгляду даного питання є характеристика поведінки та наслідків неналежної поведінки батьків, якими обґрунтовується чинні законодавчі норми Сімейного кодексу України.

Основним міжнародним правовим актом, який регулює питання щодо прав дитини є Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989. Її положення роз'яснюють основні права дитини, а також обов'язок держави щодо їх забезпечення та охорони.

Основні внутрішні засади регулювання питання щодо забезпечення права дитини на належне батьківське виховання регулюються положеннями статті 152 Сімейного кодексу України.

В частині другій статті 152 йде мова про те, що дитина має право противитись неналежному виконанню батьками своїх обов'язків щодо неї. Проте фактично виконання даного припису не завжди є можливим. Малолітні діти не в змозі сперечатись, а тим більше захищати свої права як дитини, коли батьки поводять себе неналежним чином (часто це може бути пияцтво, агресивне та жорстоке ставлення) [1].

Звісно, не існує чітко визначеного переліку вимог до поведінки батьків, а саме їх конкретизації, тому при дослідженні даного питання виникає багато дискусій та роз'яснень конкретних засад законодавства.

Відповідно до ч. 3 ст. 151 СК України, батьки наділяються правом вибору форми та методи виховання своєї дитини, окрім тих, що прямо суперечать закону та/чи моральним засадам суспільства.

Таким чином і виникає проблема забезпечення прав дитини, адже часто форми та методи виховання є спірним питанням навіть з боку моралі. Батьки мають право вибору своїх методик виховання: навіть питання щодо сваріння дитини вважається нормою виховання, якщо все це виражається в адекватному та поважному ставленні до дитини.

Дуже тяжко довести порушення права дитини на належне батьківське виховання, коли виникає питання щодо психологічного аспекту впливу, адже психічне здоров'я дитини є також важливою умовою виховання здорової людини. Процедура психічного аналізу та дослідження психіки дитини також обґрунтовує складнощі щодо забезпечення прав та їх захисту [2].

Пункт 3 статті 152 Сімейного кодексу України каже, що дитина забезпечується правом на звернення за захистом своїх прав та інтересів до органу опіки та піклування, інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій. Звісно, фізично дитина це зможе зробити з більш-менш дорослого віку, якщо вона, звісно, буде проінформована про наявність такого права. Важливим аспектом тут є освіта дитини, під час шкільних занять особлива увага повинна приділятися правознавству [3, с. 33].

Пункт 4 статті 152 Сімейного кодексу України визначає право дитини (після досягнення чотирнадцяти років) звернутися за захистом своїх прав та інтересів безпосередньо до суду.

Можливість цього вже надає можливість дорослим дітям самим захищати порушені права, що, безумовно, є важливим аспектом забезпечення права дітей на захист.

Окремі аспекти виховання дитини передбачення Законом України «Про освіту» від 05.09.2017. Положеннями статті 59 передбачається відповідальність батьків за розвиток дитини, а саме вказується необхідність батьків піклуватись за станом фізичного, морального здоров'я дитини, створювати необхідні умови для повноцінного розвитку дитини, вказується однакова відповідальність між обома батьками за якісне виховання, доцільне та вчасне забезпечення навчання та необхідних умов для потрібного рівня розвитку природних здібностей своєї дитини.

Також положеннями даної статті визначається обов'язок батьків поважати гідність дитини, виховувати працелюбність, почуття доброти, милосердя, шанобливе ставлення до державної і рідної мови, сім'ї, старших за віком, до народних традицій та звичаїв.

Санкція за невиконання батьківських обов'язків, окрім Сімейного кодексу України, передбачається також Кримінальним кодексом України, а саме статтею 166, де використовується поняття «злісне невиконання обов'язків». Дана стаття передбачає відповідальність у вигляді обмеження або позбавлення волі батьків на строк від двох до п'яти років [4].

Розуміння даного поняття, а також його меж є досить дискусійним питанням серед вчених-юристів, тому що на практиці, під час судового засідання дуже важко довести існування саме злісного їх невиконання.

Отже, права дитини, їх забезпечення та відповідальність за порушення передбачається як міжнародним правом, так і внутрішньо українським.

Забезпечення права дитини на належне батьківське виховання залежить саме від наявності санкції за порушення даного права. Опередження порушення прав дитини все ще є актуальним питанням для дослідження, проте наявність механізму та способу захисту вже свідчить про розвиток законодавства в даному напрямку.

Література:

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 2122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
2. Маковецька В. Гарантії здійснення права дитини на належне батьківське виховання. *Цивільне право і процес*. 2019. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/3/8.pdf>.
3. Волинка К. Г. Забезпечення прав і свобод особи в Україні: теоретичні і практичні аспекти. *Право України*. 2000. № 11. С. 30–33.

4. Права та обов'язки дітей і батьків: відповідальність за порушення прав дитини. *Офіційний сайт Служби у справах дітей Запорізької міської ради*. 2020. URL: <https://dity.zp.ua/articles/prava-ta-obovazki-ditej-i-batkiv-vidpovidalnist-za-porusenna-prav-ditini>.

Петрук Катерина Володимирівна

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к. ю. н., доцент Спасова К.І.

СІМЕЙНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Поняття сімейно-правової відповідальності є доволі важливим, оскільки воно, поряд з іншими видами юридичної відповідальності, є доволі складним й проблемним питанням у правовій науці. Сімейно-правова відповідальність не є досить дослідженим явищем, оскільки науковці більше приділяють увагу саме способам захисту вже порушеного права.

Деякі питання, пов'язані з відповідальністю у сімейному праві розглядали такі науковці як І. Жилінкова, І. Канзафарова, М. Логвінова, Г. Матвеев, В. Мироненко, З. Ромовська, Я. Шевченко та інші.

У науковій літературі сімейно-правова санкція визначається як встановлений законом або договором певний наслідок, для учасника сімейного правовідношення при невиконанні або неналежному виконанні своїх обов'язків, передбачених сімейним законодавством або договором, по відношенню до іншого члена сім'ї.

У сімейному праві розрізняють особисті та майнові (матеріальні) санкції. До особистих можна віднести, зокрема, позбавлення батьківських прав, примусову зміну місця проживання дитини, розірвання шлюбу; до майнових в свою чергу стягнення аліментів, стягнення пені за прострочення аліментів [2, с. 59] тощо.

Сімейно-правові санкції включають в себе і заходи відповідальності. Сімейно-правовою відповідальністю можна назвати несприятливі наслідки для правопорушника, забезпечені державним примусом і які супроводжуються засудженням суб'єкта. Заходи сімейно-правової відповідальності – це заходи державного впливу на винного порушника, що виражаються в позбавленні його суб'єктивних сімейних прав або додаткових несприятливих майнових наслідків.

Відповідальність у сімейному праві – це особливий вид санкції, яка застосовується до спеціального суб'єкта – учасника сімейних правовідносин. До підстав сімейно-правової відповідальності можна віднести такі:

- протиправна поведінка (порушення чужого права або інтересу шляхом невиконання правового обов'язку);
- негативний наслідок протиправної поведінки. У сфері сімейних відносин таким шкідливим наслідком протиправної поведінки є насамперед душевні страждання, які презюмуються, тобто не потребують доведення;
- причинний зв'язок між протиправною поведінкою та її негативним наслідком;
- вина.

Однією з особливостей сімейно-правової відповідальності є те, що у Сімейному кодексі України (далі – СК України) [3] відсутні положення, де закріплена відповідальність у сімейному праві. Це можна пояснити тим, що на сьогоднішній день досі не вирішено місце сімейного права у системі права України, тобто, чи воно є самостійною галуззю права, чи є підгалуззю цивільного права. Саме поняття сімейно-правової відповідальності також не закріплене СК України.

До прикладу, ст. 214 СК України (облік дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які можуть бути усиновлені, передані під опіку, піклування чи на виховання в сім'ї громадян) та ст. 228 СК України (забезпечення таємниці усиновлення), де вживається поняття «відповідальність», свідчить більше про адміністративний і кримінальний характер відповідальності третіх осіб (керівників закладів, де перебувають діти, інших службових осіб), які порушили права учасників сімейних правовідносин. Відповідно до ст. 168 Кримінального кодексу України [4] за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) всупереч волі усиновителя (удочерителя) передбачене покарання у вигляді штрафу до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк до двохсот сорока годин, або виправними роботами на строк до двох років. Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що за розголошення таємниці установлення передбачена не сімейно-правова відповідальність, а кримінальна.

Беручи до уваги той факт, що сімейно-правова відповідальність може бути застосована виключно до учасників сімейних правовідносин, слід відмітити Закон України «Про охорону дитинства» (далі – Закон) [5], де частково закріплюється питання відповідальності батьків. Ч. 2 ст. 8 Закону закріплює, що батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за створення

умов, необхідних для всебічного розвитку дитини, відповідно до законів України. Ст.12 Закону деталізує вищезазначену ст. 8, зазначаючи, що батьки або особи, які їх замінюють, несуть відповідальність за порушення прав і обмеження законних інтересів дитини на охорону здоров'я, фізичний і духовний розвиток, навчання, невиконання та ухилення від виконання батьківських обов'язків; у разі відмови від надання дитині необхідної медичної допомоги, якщо це загрожує її здоров'ю.

Закон також не називає відповідальність батьків саме сімейно-правовою. При цьому статтею 35 закріплено, що особи, винні у порушенні вимог законодавства про охорону дитинства, несуть цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законів України. Тобто, можна побачити, що законодавцем не передбачено за порушення законодавства про охорону дитинства настання сімейно-правової відповідальності.

Отже, сімейно-правову відповідальність можна визначити як передбачений нормою закону (умовами договору) захід впливу на учасника сімейних правовідносин при недотриманні ним вимог закону (умов договору, рішення суду), унаслідок чого він зазнає позбавлення чи обмеження особистих немайнових або майнових прав, що сприяє захисту порушених суб'єктивних прав та інтересів. Сімейно-правова відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності настає тільки за наявності складу сімейного правопорушення та застосовується лише до учасників сімейних правовідносин, які в свою чергу є носіями суб'єктивних сімейних прав та обов'язків.

Доцільним є введення сімейно-правової відповідальності до переліку видів юридичної відповідальності, закріплення поняття сімейно-правової відповідальності у законодавстві та виділення їй спеціальної глави у Сімейному кодексі України.

Література:

1. Ромовська З. В. Українське сімейне право: підручник. Київ: Правова Єдність. 2009. 500 с.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/conv> (дата звернення 07.11.2022)
3. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv> (дата звернення 08.11.2022)
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 № 2402-III URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>

Ракович Анастасія Віталіївна

*студентка 4 курсу факультету адвокатури та антикорупційної діяльності
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, Бабиш Ірина Григорівна*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

В контексті даного питання насамперед варто наголосити на тому, що наша держава обрала шлях до інтеграції до Європейського союзу та права. Відповідно до цього, важливим аспектом діяльності нашої держави є приведення та гармонізація чинного законодавства та правосуддя до стандартів та норм Європейського союзу.

Україна вже давно переймає західний досвід майже з усіх питань, тому питання шлюбу не є винятком. Необхідність складання шлюбного договору продиктована не стільки недовірою подружжя один до одного, скільки бажанням у разі можливого розірвання шлюбу не шукати правди в судах і не викривати подробиці свого особистого життя для громадськості.

У теорії українського сімейного права шлюбним договором є цивільно-правовий правочин, заснований на домовленості між нареченими або подружжям щодо встановлення майнових прав та обов'язків подружжя на час існування та припинення шлюбу [3].

Одна з найважливіших функцій шлюбного договору — допомогти подружжю уникнути можливих майнових конфліктів, які, у свою чергу, можуть призвести до необхідності розірвання шлюбу.

Але для того, щоб позбавити українців від судової тяганини, спершу потрібно більше говорити про шлюбний договір і донести його зміст до наших громадян.

Шлюбний договір має багато переваг, серед яких: можливість вирішення будь-якого спору ще до його виникнення, в більшості випадків це спосіб зберегти сім'ю, надає подружжю впевненості в завтрашньому дні, підвищує ступінь їх відповідальності, дозволяє уникнути судових процесів, головне, надає подружжю альтернативу регулюванню майнових відносин. Незважаючи на всі ці позитивні моменти, доля цього нововведення склалася нетрадиційно [1, с. 103].

Шлюбний договір може бути укладено особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям. Для укладення шлюбного договору до реєстрації шлюбу, якщо сторона є неповнолітньою, потрібна письмова згода її батьків або піклувальника, засвідчена нотаріально.

Шлюбний договір укладається у письмовій формі та посвідчується нотаріально. Якщо шлюбний договір укладено до реєстрації шлюбу, він набирає чинності з дня реєстрації шлюбу, а якщо між подружжям, то з дня його нотаріального посвідчення [2, с. 290].

У країнах Західної Європи поділ майна чоловіка і дружини є загальноприйнятою практикою, часто між особами, які вступають у шлюб, укладається шлюбний договір. Навіть у деяких зарубіжних європейських країнах, де шлюбний договір закріплений відносно давно, він не дуже популярний тільки для повторного шлюбу (напевно, там сподіваються на краще).

Проте в Україні шлюбний договір не набув особливого впровадження, адже головна риса слов'янської душі – щедрість і відкритість. Молодятам чужий скупий прагматизм, а тому напередодні хвилюючого весільного дня говорити про практичне зовсім не хочеться.

Низька поширеність шлюбного контракту в Україні значною мірою зумовлена низькою поінформованістю населення про його існування та функції, а також тим, що сьогодні не всі українці розуміють, що таке поняття шлюбного контракту.

Також законодавство України не містить положень щодо можливості укладення шлюбного договору недієздатними або обмежено дієздатними особами [4, с. 30]. Це можливо в країнах Європи. Наприклад, у Франції шлюбний договір можуть укласти недієздатні або обмежено дієздатні особи за обов'язкової присутності осіб, які дають дозвіл на шлюб, тобто опікунів або піклувальників.

Отож, підсумовуючи викладене, хотілось би сказати про те, що в умовах євроінтеграції такий інститут як шлюбний договір має досить вагоме значення для сімейного та цивільного законодавства.

Література:

1. Римаренко І. В. Шлюбний договір в Україні: за і проти. *Сучасні питання економіки і права*. 2013. № 1. С. 102- 105.
2. Гофман Ю.В. Шлюбний договір як різновид цивільних договорів у сімейному праві України. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.* 2014. Вип. 74. С. 287-292.
3. Жилінкова І. Концепція шлюбного договору за новим Сімейним кодексом України. *Вісник Академії правових наук України*. 2002. № 3. С. 124.

4. Липець Л.В. Шлюбний договір в Україні і світі: порівняльні аспекти шлюбного і трудового договорів, а також шлюбних договорів в Україні і в США. *Юридична наука*. 2015. № 8. С. 27-41.

Решетило Яна Сергіївна, Бондарчук Леся Станіславівна
студентки 3-го курсу, факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Спасова К.І.

ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ СПОРІВ ЩОДО УЧАСТІ БАТЬКІВ У ВИХОВАННІ ДИТИНИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Питання зміцнення сімейних відносин та підтримки традиційних сімейних цінностей є одним із важливих напрямків демографічної політики держави та має пріоритетне значення для забезпечення національної безпеки, а тому пріоритет сімейного виховання дітей є одним із основних принципів сімейного законодавства. У професійній та науковій спільноті категорію суперечок, пов'язаних з вихованням дітей при окремому проживанні батьків, відносять до однієї з актуальних та найскладніших.

Право дитини жити та виховуватися у сім'ї є його основним та базовим правом. Оскільки дитина у своєму розвитку спирається на духовні основи, принципи та моральні підвалини своїх батьків, саме сім'ї відводиться основне завдання з фізичного, психічного, духовного та морального виховання та розвитку дитини. У зв'язку з цим гарантією дотримання основних прав неповнолітніх є збереження шлюбно-сімейних відносин.

За шість місяців 2022 року в Україні зареєстровано рекордну кількість шлюбів – 103 903. Це на 21% більше, ніж за аналогічний період 2021 року, і є рекордом за останні сім років. Вказана інформація міститься на сервісі Opendatabot. Майже вдвічі зменшилась кількість розлучень, зареєстрованих у РАЦСах [1]. В той же час, в умовах воєнного стану питання сімейних спорів щодо участі батьків у вихованні дитини не перестають бути актуальними та такими, що потребують свого вирішення.

У зв'язку з цим дедалі більшої актуальності набувають питання дотримання прав дітей при роздільному проживанні батьків, оскільки розірвання шлюбу тягне за собою не лише зміну складу сім'ї, взаємовідносин між колишнім подружжям, але й звичного способу життя дітей, в окремих випадках їх місця проживання, навчання, найближчого оточення. У свою

чергу, всі ці зміни, як правило, негативно впливають на дитячу психіку та фізичний стан.

Незважаючи на те, що законодавством України визначено необхідні умови для розвитку та виховання дітей при роздільному проживанні батьків, а також відповідальність батьків за їх дотримання, все частіше права дітей грубо порушуються родичами дитини, а також одним із батьків або обома батьками. Це неприпустимо згідно з ч. 7 ст. 7 Сімейного кодексу України, відповідно до якої здійснення членами сім'ї своїх прав та виконання ними своїх обов'язків не повинні порушувати права, свободи та законні інтереси інших членів сім'ї та інших громадян [2]. Це означає, що дитині необхідно забезпечити можливість здійснення її своїх прав, які встановлені Конституцією України, Конвенцією про права дитини, іншими міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

В цьому контексті заслуговує на увагу огляд судових практик щодо спорів про участь у вихованні дитини, яку опублікував Верховний Суд 01 листопада 2022 року [3].

Так, суд може відмовити в задоволенні вимог про зобов'язання того з батьків, із ким проживає дитина, узгоджувати з іншим із батьків порядок, спосіб та лікувальні установи, необхідні для лікування дітей, відвідування дітьми освітніх закладів, якщо це може призвести до порушення прав дітей, коли між сторонами є гострий конфлікт і такі умови погодження при недосягненні згоди між батьками з наведених питань можуть створювати загрозові для життя та здоров'я дітей ситуації [4].

Цікавою також є позиція Верховного Суду від 4 вересня 2020 року у справі № 264/3435/18-ц, де визначається, про те якщо між дитиною та батьком немає психологічного зв'язку й дитина з огляду на її вік і тривале проживання з матір'ю повноцінно не сприймає його як батька, зустрічі батька з дитиною доцільно розпочати проводити у присутності матері [5].

В умовах воєнного стану актуальними також є проблеми розгляду сімейних спорів з питань, щодо місцезнаходження дитини. Важливо звернути увагу, що при розгляді подібних суперечок необхідно враховувати, що мати та батько мають однакові права та обов'язки щодо дитини, незалежно від того, чи перебувають вони між собою у шлюбі. У той же час розлучення батьків, їхнє окреме життя від дитини не впливає на обсяг їхніх прав і не звільняє їх від обов'язків щодо дитини.

У рішенні від 30.03.2021 у справі № 756/13187/17 Верховний Суд встановив, що рівність батьків впливає з прав та інтересів дитини, на гармонійний розвиток та адекватне виховання якої насамперед впливають

інтереси дитини [6]. Це необхідно враховувати у спірній ситуації, а лише потім якщо це не обмежує права та інтереси дитини – враховувати інтереси батьків.

При розгляді відповідних спорів необхідно обов'язково залучати орган опіки та піклування. Зокрема, в ухвалі ЦК Верховного Суду від 14.09.2022 у справі № 466/1017/20 зазначено, що орган опіки та піклування не надав висновку про доцільність спільного проживання дитини з матір'ю, а акт огляду житлово-побутових умов не є за своєю суттю законним за своїм характером та змістом висновком органу опіки та піклування [7].

У випадках, коли дитина виїжджає за кордон з одним з батьків, при вирішенні спору про проживання в умовах військового стану, суд повинен враховувати пріоритет інтересів дитини.

У сучасних умовах виникають й інші питання: як забезпечити участь батька, який залишився в Україні, у вихованні дитини, яка виїхала за кордон з іншим із батьків? Так, зокрема, пропонується можливість тому, хто залишився в Україні, брати участь у вихованні дитини хоча б шляхом спілкування через електронні засоби відеоконференції (за допомогою Skype, Zoom та ін.).

Підсумовуючи, слід зазначити, що у разі виникнення спору, пов'язаного з вихованням дітей, законодавство України надає можливість батькам використовувати різні способи вирішення конфлікту. У кожному конкретному випадку батьки мають право самостійно визначати найбільш прийнятний спосіб. При цьому вони повинні розуміти, що головним підсумком врегулювання таких суперечок має бути благополуччя їхньої дитини. Захищаючи власні інтереси та реалізуючи свої права, батьки повинні вміти слухати і чути один одного, що дозволить їм домовитися, оскільки це є найефективнішим способом урегулювання спору про виховання дитини, якій вони дали життя.

Література:

1. Весільний рекорд: де в Україні одружуються та розлучаються найбільше? URL: <https://opendatabot.ua/analytics/wedding-boom> (дата звернення: 19.11.2022)

2. Сімейний кодекс України: Закон України № 2947-III від 10.01.2002. *Відомості Верховної Ради*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#top>

3. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо вирішення спорів про участь у вихованні дитини Рішення, внесені до ЄДРСР, за 2018 рік – вересень 2022 року. URL:

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_KCS_vuh_dutunu.pdf (дата звернення: 19.11.2022)

4. Постанова Верховного Суду від 9 листопада 2020 року у справі № 753/9433/17 (провадження № 61-3462св20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92765431> (дата звернення: 19.11.2022)

5. Постанова Верховного Суду від 4 вересня 2020 року у справі № 264/3435/18-ц (провадження № 61-7352св20). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91338017> (дата звернення: 19.11.2022)

6. Постанова Верховного Суду від 30 березня 2021 року у справі № 756/13187/17 (провадження № 61-6116св19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95907459> (дата звернення: 19.11.2022)

7. Постанова Верховного Суду від 14 вересня 2022 року у справі № 466/1017/20 (провадження № 61-3587св22). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106390498> (дата звернення: 19.11.2022)

Руснак Софія Василівна

студентка 3-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Спасова К.І.

ВИНИКНЕННЯ ПРАВА СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ НА МАЙНО, ЩО НАЛЕЖАЛО ДРУЖИНІ/ЧОЛОВІКОВІ

Питання спільної сумісної власності подружжя являється пріоритетним та достатньо цікавим як для цивільного так і для сімейного законодавства України загалом. Важливим являється врегулювання цієї проблеми не тільки з точки зору практичної її реалізації, а й вірно встановленої правової природи спільної сумісної власності подружжя. Адже від цього буде залежати порядок з'ясування обставин та режим виконання відповідного рішення суду.

Для початку, хотілося б зазначити, що основними законодавчими актами з цього питання визначаються Сімейний кодекс України (далі – СК України) та Цивільний кодекс України (далі – ЦК України) [2]. В нашій роботі, здебільшого, ми будемо керуватися СК України через його профільність в таких справах та деінде звертаючись до вищевказаних законодавчих актів.

Коротко поговоримо про відмежування понять спільна сумісна власність та спільне майно. Як показує практика від розуміння цих двох понять залежить подальша кваліфікація майна та його розподіл. Тож, чітко вказуємо на те, що

виникнення спільного майна – це виникнення самого права на майно, а ось виникнення спільної сумісної власності пов'язується вже з безпосереднім одержанням цього майна.

Теоретики вказують, що момент виникнення спільного майна настає, коли хоча б один з подружжя отримав право на таке майно, за умови, що це відбулось безпосередньо під час шлюбу в результаті праці одного або двох з подружжя. Наприклад, та ж сама заробітна плата чи премія можуть бути кваліфіковані, як спільне майно, якщо щодо них буде поставлене питання у спорі. Що ж до спільної сумісної власності, то тут виникнення настає у момент саме одержання одним з подружжя такого майна.

І тут ми вже можемо переходити безпосередньо до норм СК України. Загалом, під час подружнього життя в осіб може бути два режими власності – це особиста приватна (у кожного є щось своє окреме) та спільна сумісна, що за загальним принципом діляться навпіл при розлученні. Щодо особистої власності, то ст. 57 СК України дає нам перелік такого майна і відразу ж за нею, певною мірою убезпечуючи право на володіння та розпорядження таким майном, у ст. 58 вказує, що саме власник цього майна буде розпоряджатися доходами одержаними з нього в інтересах сім'ї [1].

Також, аби не порушувати приписи ст. 1 Першого протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а саме, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності, право приватної власності є непорушним, СК України статтею 62 гарантує розумне врегулювання цього питання для подружньої пари [1]. Так як, при такому втручанні у власність зменшується обсяг правомочностей колишнього одноособового власника СК в цій же статті визначає обов'язкові умови, які забезпечать дотримання балансу інтересів кожного з подружжя:

- 1) істотність збільшення вартості майна;
- 2) таке збільшення вартості пов'язане зі спільними трудовими чи грошовими затратами або затратами другого з подружжя, який не є власником.

Істотність збільшення вартості майна підлягає з'ясуванню шляхом порівняння вартості майна до та після поліпшень внаслідок спільних трудових чи грошових затрат або затрат другого з подружжя. Важливим моментом є те, що враховуватись мають капітальний ремонт чи переобладнання помешкання, тобто якісь значні зміни.

Також, вважаємо, що найкращим способом висвітлення даного питання є судова практика, тому на одній зі справ вкажемо на практичну реалізацію даного питання. Тож, відповідно до позову дружина вимагала визнання права спільної сумісної власності на нежитлове приміщення, його поділ та

витребування на її користь ½. Приміщення це було набуто її чоловіком до шлюбу, тож мало статус особистої приватної власності. Позивачка ж у своїх вимогах посилялась на зроблене перепланування та переобладнання цього приміщення за рахунок спільного кредиту. Остаточне та найбільш обґрунтоване рішення з усіх аспектів цієї справи було надане ВП ВС. Він визначив, що таке втручання в особисте майно може відбуватися лише у виняткових ситуаціях та чітко за законом, що неодноразово зазначалось у практиці ЄСПЛ. Суд встановив, що відповідно до всіх наданих доказів витрати позивачки були неістотними, а тому вона може претендувати лише на грошову компенсацію. Тобто вирішальне значення буде мати не сам по собі факт збільшення вартості у період шлюбу, а його правова природа, зміст процесу такого збільшення, його шляхи та способи. З огляду на все вищевикладене ВП ВС постановив про відмову у позовних вимогах, адже на визнання саме спільної сумісної власності вона претендувати не могла [3].

Загалом, дослідження судової практики показало, що дуже важко задовольнити вимогу щодо визнання спільної сумісної власності на особисте майно когось з подружжя. Докази являються вирішальним моментом, від їх точності, якості, достовірності та детальної визначеності буде залежати їх кваліфікація судом і результат справи. Також, був виявлений істотний недолік у розгляді таких справ судами. У практиці України вартість майна встановлюється вже під час розгляду справи і тому не відповідає сформованій ціні у позові. В той час, коли практика Німеччини використовує наступний принцип – вартість встановлюється на час подання позову, як і формування ціни позову. Вважаємо це істотним недоліком, який може стати перепорою для ефективного розгляду справи, можливо саме цей нюанс стає головним «винуватцем» такого великого відсотку відмов. Вважаємо цілком доречним перегляд цього моменту у відповідності до запропонованої практики Німеччини.

В рамках цього питання можна ще згадати про шлюбні договори, що регулюються 10 главою СК України. Це яскравий приклад волевиявлення сторін і варіант ще одного способу визначитися від самого початку з особистим майном кожного. Тут особи відразу можуть передбачити як, в якому вигляді і яка частина буде залишатися за другою стороною. На жаль, практика таких договорів у нас зустрічається не часто, чого не можна сказати про країни ЄС. Там, такий спосіб, достатньо часто обирають пари для попередження простішого вирішення таких питань, у разі їх виникнення, звичайно.

У підсумку хотілося б визначити, що питання щодо виникнення спільної сумісної власності на особисте майно одного чи обох з подружжя цілком

зрозуміло та коректно визначено СК України, проте, складність таких справ пов'язується з їх дуже суб'єктивним характером обставин, тому практичне їх вирішення буде залежати від приведених фактів та їх доведення.

Література:

1. Сімейний кодекс України. Закон від 10.01.2002 № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21-22. С.135.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. С. 356.
3. ВС/КЦС по справі №214/6174/15-ц від 22.09.2020. URL: [https://protocol.ua/ua/chi_mogna_zminiti_regim_osobistoi_vlasnosti_podruggya_n_a_spilnu_sumisnu_vlasnist_yakshcho_vartist_mayna_istotno_zbilshilas_pid_chas_shlyubu_\(vs_ktss_po_spravi_214_6174_15_ts_vid_22_09_2020\)/](https://protocol.ua/ua/chi_mogna_zminiti_regim_osobistoi_vlasnosti_podruggya_n_a_spilnu_sumisnu_vlasnist_yakshcho_vartist_mayna_istotno_zbilshilas_pid_chas_shlyubu_(vs_ktss_po_spravi_214_6174_15_ts_vid_22_09_2020)/)

Соловей Анна Олегівна

*студентка 3 курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент Глиняна К.М.*

ОСОБЛИВОСТІ СПЛАТИ АЛІМЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сплата аліментів є важливою частиною матеріального утримання дітей, оскільки в будь який час, як в мирний, так і в воєнний – діти, їх здоров'я, культурний розвиток потребують особливої уваги. Ця теза регламентується відповідною статтею Конституції України, а саме 51, яка визначає, що батьки зобов'язані утримувати дітей до їх повноліття, нормами Конвенції ООН про права дитини щодо всебічного забезпечення дитини та Главами 15 та 16 Сімейного кодексу України [1, 2, 3].

Особливої уваги потребує питання сплати аліментів в умовах воєнного стану, однак воно ускладнюється воєнними діями які створюють перешкоди здійснення сплати аліментів для забезпечення матеріального утримання дітей. До прикладу, постає питання, як особа, перебуваючи на непідконтрольних територіях може здійснювати переказ коштів щодо сплати аліментів. Відомо, що рішенням Верховної Ради було видано заборону на відкриття виконавчих проваджень та вжиття заходів примусового виконання рішень на тимчасово окупованих територіях, однак, на таких територіях є достатня кількість осіб, які

були зобов'язані сплачувати аліменти до початку воєнних дій. Додатково, окупація територій створює матеріально-фінансові проблеми, відповідно до чого сплата аліментів унеможлиблюється, оскільки особа в першу чергу повинна базово утримати себе. Питання щодо додаткового утримання, яке полягає у додаткових супутніх витратах навіть не може мати місця при огляді такого питання [6].

Крім того, обмеженість доступу до суду територіально створює додаткову проблему вирішення питання утримання одним із батьків. Це полягає у тому, що за правилами територіальної юрисдикції, позови необхідно подавати за відповідними вимогами. Ними можуть виступати необхідність подання позову за місцем проживання або місцезнаходження відповідача, на вибір позивача відповідно до Цивільного процесуального кодексу. Однак, можливості подачі позову про стягнення аліментів за місцем проживання або місцезнаходженням відповідача, який знаходиться на окупованій території є неможливим на даний момент. Крім того, необхідно звернути увагу на внутрішньо переміщених осіб. Перебуваючи у іншому місті, особи можуть мати необхідність про подання позовів на стягнення аліментів, однак, відповідно до вищевказанного, така можливість виключається. Тож особи звертаються до судів за їх фактичним місцезнаходженням, проте в багатьох випадках констатується факт відмови у розгляді таких справ за причини порушення правил територіальної юрисдикції. В аспекті цього питання необхідно зауважити, що питання звернення до судів громадянами, які проживали на територіях Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей врегульовано частково. Однозначним є факт, що це питання потребує врегулювання, оскільки ненадання такого права особам порушує норми законодавства [6].

Окремої уваги потребує питання сплати аліментів особами, які перебувають у лавах Збройних сил України. Законом прямо не передбачено звільнення таких громадян від сплати аліментів, однак постає питання доречності таких дій. Постановою Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2022 року »Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 р. № 146« є визначенням, що з військовослужбовців ЗСУ, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, Держспецзв'язку, Держприкордонслужби, поліцейських, осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів внутрішніх справ, НАБУ, ДБР, служби цивільного захисту та Державної кримінально-виконавчої служби, співробітників Служби судової охорони утримання аліментів провадиться з усіх видів грошового забезпечення, крім грошового забезпечення, що не має постійного характеру, та інших випадків, передбачених законом. Отже постає питання, яке полягає в моральності

звернення до сплати аліментів такими особами, тому аспект утримання дитини необхідно більш чітко регламентувати і за можливості, надати державі право часткового утримання. Однак тут є і опозиційна думка – захист держави є одним із основних завдань працівників таких служб, а обов'язок відповідати за дітей та утримувати їх покладається окремо та незалежно від інших факторів [4, 5, 6].

Ще одним спірним моментом є питання відповідальності осіб за несплату грошей на утримання під час воєнного стану. Фактом є те, що за прострочення сплати аліментів настає цивільно-правова відповідальність. Додатково, необхідним є пам'ятати і про кримінальну та адміністративну відповідальність. Однак, з моральної точки, постає риторичне питання: чи є доцільним звернення до відповідальності за одним із вищезазначених прикладів під час воєнного стану. Цьому кореспондують події, які відбуваються, можуть впливати на особу в матеріальному, психічному аспектах, що може в свою чергу впливаючи на прострочення аліментного зобов'язання. Важливо зазначити, що цей аспект необхідно розглянути, внівши певні зміни до нормативно-правових актів, враховуючи можливість особою зловживати таким подальшим правом на відстрочення або іншу умову [6].

Отже, із аналізу вищенаведених аспектів випливає багато труднощів, пов'язаних зі сплатою аліментів під час воєнного стану. Деякі питання прямо потребують нормативного регулювання, деякі є риторичними, а тому закріплення їх на законодавчому рівні не є доцільним та може спровокувати деякі додаткові проблемні аспекти. Важливо виокремити, що визначними критеріями даної проблематики виступають моральна та фінансова сторони.

Література:

1. Конституція України № 254к/96-ВР в чинній редакції від 01.01.2020. Верховна Рада України. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
2. Конвенція про права дитини схваленими резолюцією 50/155 Генеральної Асамблеї ООН від 21 грудня 1995 року. 1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
3. Сімейний кодекс України в чинній редакції від 19.02.2022. Верховна Рада України. 2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 лютого 2022 року «Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 26 лютого 1993 р. № 146». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/122-2022-%D0%BF#Text>

5. Роз'яснення Мін'юсту щодо аліментних зобов'язань у період воєнного стану. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rozyasnennya-minyustu-shchodo-alimentnih-zobovyazan-u-period-voyennogo-stanu>

6. Особливості стягнення аліментів за умов воєнного стану. *Юридична газета Онлайн*. 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/osoblivosti-styagnennya-alimentiv-za-umov-voennogo-stanu.html>.

Чорнобай Ольга Вадимівна

студентка 3 курсу факультету цивільної та господарської юстиції

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Спасова К.І.

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ ПРИ РЕЄСТРАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ШЛЮБІВ

Укладення міжнародних шлюбів сьогодні є поширеним явищем, тому для того, аби таких шлюб був дійсним потрібно аналізувати міжнародний досвід у цій сфері.

Міжнародний шлюб – це сімейний союз, що укладений між чоловіком та жінкою, які є громадянами різних країн.

При укладенні шлюбних договорів при реєстрації міжнародних шлюбів є свої особливості, адже це питання може регулюватися законодавством не лише України, але й інших країн. Шлюбні договори між громадянами різних країн повинні відповідати нормам законодавства обох країн, аби мати можливість на існування. Порушення норм законодавства хоча б однієї з країн, громадянами яких являються чоловік та жінка, може призвести до визнання шлюбного договору недійсним.

Шлюбні договори громадян України з іноземцями можуть укладатися на території України, але з дотриманням певних вимог. Наприклад, для укладення шлюбного договору з громадянином Франції потрібно дотриматися процедури укладання шлюбу. Для укладання шлюбу за кордоном громадянин Франції повинен отримати Свідоцтво про можливість укладення шлюбу, яке може бути видане лише після складання офіційного оголошення про наміри укласти шлюб, що вішається на двері спільного будинку. Відповідно до статті 169 Французького Цивільного кодексу складання такого оголошення є обов'язковим для усіх громадян Франції, за винятком окремих випадків. Тільки

після цього Свідоцтво про можливість укладення шлюбу може бути видане французьким консульством [1].

Ще один нюанс – це досягнення шлюбного віку. Відповідно до статті 144 Французького Цивільного кодексу шлюбний вік для чоловіків становить 18 років, а для жінок – 15 років. Але до досягнення повноліття, тобто віку у 21 рік, шлюб можна укласти лише за згодою батьків неповнолітніх або інших осіб, що визначені французьким законодавством [2]. Недотримання усіх вимог, що встановлені для укладення шлюбу з громадянами Франції, стане приводом для визнання незаконності як шлюбу, так і шлюбного договору.

У деяких випадках, для встановлення режиму подружнього майна, вирівнювання пенсійних виплат, утримання після розлучення та вирівнювання частки спадщини рекомендується укласти шлюбний договір. Особливо це актуально при реєстрації шлюбу з громадянином ФРН. Шлюбний договір укладений в Україні буде дійсним за умов дотримання певних вимог. Умова посвідчення шлюбного договору нотаріусом існує і в Україні, тому якщо контракт буде укладений відповідно до встановленої форми в Україні, то він буде дійсним і на території Німеччини [3]. Якщо ж шлюб укладається за межами України, то такий шлюб буде дійсним за умови, що будуть дотримані вимоги Сімейного Кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу [4].

Крім того, при укладенні шлюбу з громадянином Німеччини потрібно враховувати, що за законодавством Німеччини один з подружжя не може розпоряджатися спільним майном без згоди іншого. Тим більше, якщо будуть існувати вагомі причини для обмеження прав одного з подружжя укласти угоди, суд може задовольнити таке обмеження. Також кожен з подружжя може взяти на себе зобов'язання розпоряджатися своїм майном самостійно, але цього неможливо зробити без згоди іншого з подружжя [5].

Умови дійсності шлюбного договору у Німеччині є такими:

- умови договору не повинні порушувати юридичну заборону, встановлену німецьким законодавством;
- умови договору не повинні бути аморальними;
- умови договору не повинні діяти на шкоду третім особам (наприклад, дітям).

Без дотримання цих вимог шлюбний договір не буде вважатися чинним. Окрім того, шлюбний договір не повинен суперечити сенсу та основній ідеї шлюбу [3].

Слід зазначити, що особливістю аліментного законодавства Німеччини та Франції є те, що після смерті того з подружжя, на кого покладене зобов'язання сплачувати аліменти, не зникає обов'язок сплачувати аліменти, адже її

аліментні зобов'язання переходять у спадщину в якості боргового зобов'язання. Такі положення зазначені у ст. 284 Французького Цивільного кодексу та у §1586b Цивільного кодексу Німеччини [5].

Отже, можна зробити висновок, що можливість укладення шлюбного договору між громадянами різних країн надає їм можливість внести корективи у свої сімейні відносини, але разом з тим, для дійсності таких договорів потрібно слідкувати за дотриманням вимог не лише українського законодавства, а й законодавства інших країн.

Література:

1. Онуфрієнко С. Укладання шлюбного договору при міжнаціональних шлюбах: національний та європейський досвід. *Підприємство, господарство і право*. 2019. Т. 12. С. 361–365. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2019/12/68.pdf>.
2. Хобор Р. Б. Шлюбний договір як регулятор майнових відносин подружжя за законодавством Франції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3 (9). С. 86–89. URL: http://www.pjv.nuoua.od.ua/v3_2015/18.pdf.
3. Шлюбний договір. Ahrens and Schwarz: Сайт. URL: <https://ahrens.kiev.ua/шлюбний-договір-міжнаціональний-шлюб-Україна-Німеччина-410-ua.html>.
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 32. Ст.422
5. Радченко Л. Шлюбний договір в іноземних правопорядках: окремі засади правового регулювання. *Підприємство, господарство і право*. 2017. Т. 9. С. 38–41. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/9/8.pdf>.

ЗМІСТ

Харитонов Євген Олегович.....	3
СІМЕЙНОМУ КОДЕКСУ УКРАЇНИ 20 РОКІВ: ЗДОБУТКИ І ПРОБЛЕМИ	
Харитонova Олена Іванівна.....	9
ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ СІМЕЙНИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Давидова Ірина Віталівна.....	13
ДО ПИТАННЯ ПРО УПРАВЛІННЯ БАТЬКАМИ МАЙНОМ ДИТИНИ	
Менджул Марія Василівна.....	16
СІМЕЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПРИНЦИПИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СІМЕЙНОГО ПРАВА	
Сафончик Оксана Іванівна.....	18
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	
Павлова Вікторія Георгіївна.....	22
«FOSTERING». НАЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ	
Мошинська Яна Степанівна.....	25
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ	
Плюшко Дмитро Сергійович.....	27
ЩОДО АНАЛІЗУ ДОСВІДУ КРАЇН ЄС З ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАСЛІДКІВ ПРИПИНЕННЯ ШЛЮБУ МІЖ ЧОЛОВІКОМ І ЖІНКОЮ, ЯКІ Є ГРОМАДЯНАМИ РІЗНИХ КРАЇН	
Шамота Олександр Володимирович.....	31
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ	
Абдуллаєва Наталія Русланівна.....	34
ПИТАННЯ ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ОДНОГО ІЗ ПОДРУЖЖЯ НА УТРИМАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Албул Олександр Олександрович.....	37
ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРОЦЕДУРИ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ В УМОВАХ ВІЙНИ	

Андрущак Наталя Олексіївна	39
ВИКОНАННЯ ОБОВ'ЯЗКУ УТРИМАННЯ ДИТИНИ МАТЕР'Ю, БАТЬКОМ: ТЕОРИТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ	
Антонюк Софія Любомирівна	42
ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ УТРИМАННЯ МАЙНА ДИТИНИ	
Бабій Крістіна Вадимівна	45
УСИНОВЛЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Байталюк Анастасія Русланівна	49
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТЯГНЕННЯ АЛІМЕНТІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	
Боженко Марія Олександрівна	52
СІМЕЙНО-ПРОВОА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ПОДРУЖЖЯ	
Бондаренко Вікторія Сергіївна	54
ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ ПРИВАТНОЇ ВЛАСНОСТІ ДРУЖИНИ ТА ЧОЛОВІКА: ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ	
Ведешина Яна Олександрівна.....	56
ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ, ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПРИ ПОРУШЕННІ СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН	
Виходець Олена Олександрівна	59
ПОДІЛ МАЙНА, ЩО Є ОБ'ЄКТОМ СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ	
Горбик Дарина Віталіївна	62
ШЛЮБ ПІД ЧАС ВІЙНИ: НОВІ РЕАЛІЇ 2022	
Деревйова Вікторія Сергіївна	64
УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	
Капістеринська Катерина Сергіївна	67
ШЛЮБНИЙ ДОГОВІР: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСВІДУ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ КРАЇН	
Корман Олександра Сергіївна	70
ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УКРАЇНІ	

Кравчук Дмитро Сергійович.....	73
ЯК РОЗЛУЧИТИСЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	
Кула Анна Станіславівна.....	75
МІЖНАРОДНИЙ ПРОЦЕС УСИНОВЛЕННЯ ДІТЕЙ ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОЇ ОПІКИ ТА ПІКЛУВАННЯ:	
Левандовська Ірина Юріївна.....	78
ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕДІАЦІЇ	
Логвінова Ксенія Вікторівна.....	81
ПІДСТАВИ ВИЗНАННЯ ШЛЮБУ НЕДІЙСНИМ	
Максимчук Дарина Андріївна	84
ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ТА ЗАКОННИХ ІНТЕРЕСІВ БАТЬКІВ	
Мерчанський Іван Русланович.....	87
ЗВИЧАЙ У СІМЕЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	
Недипіч Микита Павлович	90
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ВІДНОСИН БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ	
Петросян Наріна Гамлетівна.....	92
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ДИТИНИ НА НАЛЕЖНЕ БАТЬКІВСЬКЕ ВИХОВАННЯ	
Петрук Катерина Володимирівна.....	95
СІМЕЙНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ	
Ракович Анастасія Віталіївна.....	98
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ У КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	
Решетило Яна Сергіївна, Бондарчук Леся Станіславівна.....	101
ВИРІШЕННЯ СІМЕЙНИХ СПОРІВ ЩОДО УЧАСТІ БАТЬКІВ У ВИХОВАННІ ДИТИНИ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ	
Руснак Софія Василівна	100
ВИНИКНЕННЯ ПРАВА СПІЛЬНОЇ СУМІСНОЇ ВЛАСНОСТІ ПОДРУЖЖЯ НА МАЙНО, ЩО НАЛЕЖАЛО ДРУЖИНІ/ЧОЛОВІКОВІ	

Соловей Анна Олегівна	106
ОСОБЛИВОСТІ СПЛАТИ АЛІМЕНТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	
Чорнобай Ольга Вадимівна	109
ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ ПРИ РЕЄСТРАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ШЛЮБІВ	

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ СІМЕЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ
В УМОВАХ АДАПТАЦІЇ
ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА**

МАТЕРІАЛИ

II Всеукраїнського круглого столу

м. Одеса, 25 листопада 2022 року

За загальною редакцією

*доктора юридичних наук, професора Є. О. Харитонова
кандидата юридичних наук, доцента К.І. Спасової*

Електронне видання

Формат 60x84/16.

Ум-друк. арк. 7,02.

Видавець ПП «Фенікс»

(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).

Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.

e-mail: fenix-izd@ukr.net

www.feniksbooks.com